

**UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE**

IMPACT STRATEGIC

Nr. 2[19]/2006

Șos. Panduri, nr. 68-72, sector 5
Telefon: (021) 319.56.49; Fax: (021) 319.55.93
E-mail: cssas@unap.ro; Adresă web: <http://cssas.unap.ro>

**EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”
BUCUREȘTI**

Consiliul editorial:

Prof. univ. dr. Marius Hanganu, președinte

C.S. I dr. Constantin Moștofleu, președinte executiv, editor-șef

C.S. I dr. Nicolae Dolghin

Prof. dr. Hervé Coutau-Bégarie (Institutul de Strategie Comparată, Paris, Franța)

Prof. univ. dr. ing. Adrian Gheorghe (Swiss Federal Institute of Technology, Zurich, Elveția)

Dipl. ing. dr. Josef Janošec (Institute for Strategic Studies, Defence University, Brno, Cehia)

C.S. I dr. Gheorghe Văduva

Conf. univ. dr. Ion Emil

Colegiul de redacție:

Redactor șef: C.S. Vasile Popa

Secretar de redacție: Corina Vladu

Redactor: George Răduică

Referenți științifici:

Prof. univ. dr. Mihai Velea

C.S. I dr. Grigore Alexandrescu

ISSN 1582-6511

CUPRINS

ACTUALITATEA POLITICO-MILITARĂ

Securitate, cooperare și neproliferare nucleară

Dr. Mircea MUREȘAN.....7

Lecții ale istoriei care trebuie reînvățate

Dr. Mihail ORZEAȚĂ14

GEOPOLITICI ȘI GEOSTRATEGII PE TRAIECTORIA VIITORULUI

Critica geopoliticii

Dr. Hervé COUTAU-BÉGARIE 18

NATO ȘI UNIUNEA EUROPEANĂ: POLITICI, STRATEGII, ACȚIUNI

Planificarea strategică multinațională

Jean DUFOURCQ26

Operatorul de stat major în epoca digitală

Marius CRĂCIUN30

Statul-națiune în contextul integrării europene

Dr. Petre DUȚU, Claudiu DRĂGAN38

Implicarea armatei României în sprijinul națiunii-gază (HNS)

Vasile POPA43

SECURITATE ȘI STRATEGIE MILITARĂ

Securitatea colectivă - un concept în evoluție

Dr. Eugen SITEANU 51

Termeni în ecuația complexă a insecurității

Alexandra SARCINSCHI56

ANALIZE, SINTEZE, EVALUĂRI

Spectacularizarea politicii și securitatea

Dr. Victor MORARU60

Impasul negocierilor israeliano-palestiniene și impactul lor asupra procesului de pace din regiune

Dr. Constantin-Gheorghe BALABAN64

EVENIMENT STRATEGIC

Strategia de securitate națională a SUA 2006 - opțiuni geopolitice și geostrategice

Cristian BĂHNĂREANU67

PUNCTE DE VEDERE

Marele Orient Mijlociu între proiect și realitate

Dr. Gheorghe VĂDUVA70

TERORISM. RĂZBOI ÎMPOTRIVA TERORISMULUI

Considerații privind participarea italiană la operațiile postconflict din Irak

Nicola PIASENTE75

Războiul împotriva terorismului consacră o nouă generație de război

Dr. Grigore ALEXANDRESCU80

Cercetări de biologie moleculară pentru diagnosticul unor agenți biologici și bacterieni (arme biologice)

Centrul de Cercetări Științifice Medico-Militare83

NOTE DE LECTURĂ

Respectul valorii strategiei

Dr. Gheorghe VĂDUVA90

AGENDA CSSAS

Activități ale CSSAS aprilie-iunie 2006

Irina CUCU.....93

CONTENTS

THE POLITICAL-MILITARY PRESENT

Cooperation and nuclear nonproliferation - Mircea MUREȘAN, PhD/p. 7

Lessons of history to be re-learned – Mihail ORZEAȚĂ, PhD/p. 14

GEOPOLITICS AND GEOSTRATEGIES ON THE FUTURE'S TRAJECTORY

Critique de la géopolitique - Hervé COUTAU-BÉGARIE, PhD /p. 18

NATO AND EU: POLITICS, STRATEGIES, AND ACTIONS

Planification strategique multinationale - Jean DUFOURCQ/p. 26

The Staff Operator in the digital era - Marius CRĂCIUN/p. 30

L'Etat-nation dans le contexte de l'intégration européenne - Petre DUȚU, PhD, Claudiu DRĂGAN/p. 38

The Romanian Army implication in Host-Nation Support (HNS) - Vasile POPA/p. 43

SECURITY AND MILITARY STRATEGY

Collective security - an evolving concept – Eugen SITEANU, PhD /p. 51

Elements of the insecurity's intricate equation - Alexandra SARCINSCHI/p. 56

ANALYSIS, SYNTHESIS, EVALUATIONS

Turning politics into a show and security - Victor MORARU, PhD/p. 60

The Israeli-Palestinian negotiations deadlock and their impact on the regional peace process - Constantin-Gheorghe BALABAN, PhD/p. 64

STRATEGIC EVENT

US National Security Strategy 2006 - geopolitical and geostrategic option- Cristian BĂHNĂREANU /p. 67

POINTS OF VIEW

The Greater Middle East between project and reality - Gheorghe VĂDUVA, PhD/p. 70

TERRORISM. THE WAR AGAINST TERRORISM

Considerations on the Italian participation in post-conflict operations in Iraq - Nicola PIASENTE /p. 75

The war against terror is consecrating a new war generation - Grigore ALEXANDRESCU, PhD/p. 80

Research of molecular biology for the diagnosis of some viral and bacterial biological agents /biological weapons-Army Centre of Medical Research/p. 83

STRATEGIC IMPACT

REVIEWS

The respect for the value of strategy - Gheorghe VĂDUVA, PhD/p. 90

CDSSS' AGENDA

*The activity of the Center for Defence and Security Strategic Studies, April-June 2006
– Irina CUCU/p. 93*

SECURITATE, COOPERARE ȘI NEPROLIFERARE NUCLEARĂ

Dr. Mircea MUREȘAN

Realitatea demonstrează că globalizarea „aduce” un set amplu de efecte pozitive, însă poate genera și un lanț periculos de efecte negative. Dintre acestea, cel mai periculos rămâne terorismul, căruia filozoful german Peter Sloterdijk crede, în mod greșit (în opinia noastră), că i se acordă, în prezent, o importanță excesivă; criminalitatea transfrontalieră și proliferarea armelor de nimici-re în masă sunt, de asemenea, fenomene de o gravitate uriașă. Achiziția și deținerea de către teroriști a unor arme nucleare – cele mai distrugătoare elemente din lanțul CBRN – reprezintă, în prezent, una dintre cele mai grave amenințări și provocări la adresa securității comunității internaționale. Se menține, de asemenea, riscul ca unele state să folosească sau să amenințe cu folosirea armelor de distrugere în masă, în scopuri de șantaj sau intimidare. Necesitatea unei cooperări strânse la nivel mondial pentru prevenirea accesului grupărilor teroriste și al statelor care susțin terorismul la arme de distrugere în masă, componente și precursori ai acestora face ca statele, organismele și organizațiile internaționale să susțină ferm respectarea cu strictețe a documentelor internaționale relevante, perfecționarea acestora și implementarea de măsuri de contraproliferare.

1. Cursa periculoasă a proliferării nucleare active

Spațiul energiei nucleare este extrem de disputat, într-o lume care își simte tot mai amenințată existența, la acest început de mileniu, nu numai de terorism și de faptul că fundamentalismul islamic este, cum afirmă Rüdiger Safranski, o continuare sub formă religioasă a totalitarismului¹, ci și de lipsa sau puținătatea resurselor. Potrivit specialiștilor domeniului², contribuția energiei electrice de origine nucleară este de aproximativ 17 la sută în lume și de circa 10 la sută în România. În state ca Austria, Danemarca, Grecia, Portugalia, nu există centrale nucleare, în timp ce în Franța contribuția

nucleară atinge 75 la sută, iar în Belgia, Bulgaria, Lituania, Slovenia, Slovacia, Suedia, Ucraina și Coreea de Sud depășește 40 la sută. În Uniunea Europeană și SUA, ponderea energiei nucleare este de 35, respectiv 20 la sută. Pentru toate țările aflate în curs de dezvoltare, altele decât cele din estul Europei, se anticipează o creștere a puterii nucleare instalate de la 25.466 GWe (1999) la 65.824 GWe (2020). Creșteri semnificative sunt prognozate în țările mari din Asia: China, de la 2.2 GWe (anul 1999) la 18.7 GWe (anul 2020), India, de la 1.897 GWe (1999) la 7.571 GWe (2020).

Numai că, în vreme ce la nivel global există o preocupare statornică de folosire în scopuri pașnice a energiei nucleare, statele dezvoltă și arme nucleare, într-o prelungire, pe alte coordonate, a periculoasei curse a înarmărilor din perioada Războiului Rece.

La nivelul anului 2006, se poate vorbi de o proliferare nucleară activă, care cunoaște noi forme, ce știu să manevreze iscusit multiplele răspunsuri existente la nivel internațional și național: prevenirea (prin tratatele de verificare, controlul exporturilor, nonproliferarea activă), protecția (populației, forțe armate în operație) și contraproliferarea (acțiunea preventivă). Or, armele nucleare reprezintă amenințarea cea mai gravă din punct de vedere al potențialului de distrugere, mai ales dacă luăm în calcul interferențele terorismului și crimei organizate cu aceste arme și cu proliferarea lor.

Dintr-o asemenea percepție provine și atitudinea marcată de respingere, de către populație și ecologiști, a centralelor nucleare, care conțin elemente de risc real (probabilitatea producerii unui accident, riscurile seismice, uzarea componentelor etc.), fără însă să se țină cont de complexul de măsuri de securitate nucleară luate, la nivel statal și internațional, de intensa și eficienta cooperare în domeniu. La acestea se adaugă faptul că domeniul nuclear și mai ales energia nucleară produc deșeuri radioactive pentru care nu s-a găsit încă o soluție finală acceptată³.

Cum scenariile energetice prevăd ca, până în 2050, numărul de centrale nucleare de pe glob să se dubleze, este limpede că, în pofida intensificării controalelor internaționale, există toate condițiile ca riscurile să se dubleze, pe seama proliferării armelor nucleare, a lipsei de siguranță în funcționare, a extensiei terorismului ADM și administrării defectuoase a reziduurilor radioactive.

Din perspectiva riscurilor de proliferare globală, provoacă multă îngrijorare, la nivelul organizațiilor internaționale de securitate și în cancelariile lumii, inconsecvențele marilor puteri nucleare, slăbiciunile unor state posesoare de instalații nucleare militare sau civile, glisarea lor spre state neguvernabile, lipsite de autoritate, existența unor regiuni aflate în afara controlului statal, elemente ce facilitează dezvoltarea unei piețe negre active, diseminatoare pentru astfel de mijloace.

Scrutând cu luciditate orizontul următoarelor decenii, nu putem să nu percepem o realitate și, în același timp, potențialitate periculoasă: cursa proliferării nucleare active va continua pe mapamond, tocmai pentru că nevoia de energie nucleară este din ce în ce mai acută, prețurile armamentului nuclear sunt foarte ridicate, iar acestea se intersectează cu interesele proliferatoare ale statelor-rele și ale rețelelor fundamentalist-islamice.

2. Instrumente eficiente de control al proliferării nucleare

Viabilitatea Tratatului de Neoproliferare Nucleară (TNP), conceput în 1970, și care este semnat în prezent de 188 de state, al cărui scop original a fost de a limita posesia armelor nucleare la cele cinci mari puteri care le dețineau la vremea respectivă – SUA, Rusia, Marea Britanie, Franța și China -, pare îndoielnică, în condițiile în care textul documentului cunoaște încălcări repetate, chiar din partea statelor semnatare, ca să nu mai vorbim de eforturile unor state nesemnate de a-și fabrica arma atomică.

Dar acest prim și cel mai important instrument de neoproliferare stă alături de multe altele: tratate, organe și organizații statale, organizații internaționale, ca ONU, UE, G8, sau organizații mondiale însărcinate cu dezarmarea și nonproliferarea (OIAC, AIEA), ori diverse inițiative internaționale, ca PSI, CSI etc., a căror activitate încearcă să articuleze soluții comune la o problemă de maximă gravitate pentru viitorul umanității.

Strategia nucleară a marilor puteri a căutat să găsească și, în timp, a găsit elemente de cooperare și consens, de strunire și răsturnare a logicii amenințării cu folosirea primei lovituri, prin concepția gânditorului american Thomas Schelling, laureat al premiului Nobel pentru economie în 2005, dedusă din utilizarea teoriei jocurilor ca instrument al strategiilor conflictului și cooperării, a amenințării cu folosirea celei de-a doua lovituri nucleare, ce îndemna la reținere și care a generat un sistem de monitorizare și semnalizare reciprocă⁴.

Directorul general al Agenției Internaționale pentru Energie Atomică (AIEA), Mohamed El Baradei, propunea, de exemplu, anul trecut, la reuniunea de la New York a TNP, ca statele membre să adopte un moratoriu de cinci ani cu privire la construirea noilor centre de îmbogățire a uraniului, lucru motivat de faptul că, în opinia sa, în absența unui astfel de moratoriu, aproximativ 30-40 de țări ar putea avea acces rapid la arma atomică. Nu numai reprezentanții instituțiilor internaționale sunt îngrijorați de evoluția evenimentelor în spațiul proliferării, dar chiar statele însele constată o îndepărtare a perspectivelor dezarmării nucleare, în condițiile în care acest gen de dezarmare este singurul garant al neoproliferării și o problemă fundamentală a păcii globale.

Este evident că, deși arsenalele nucleare se reduc cantitativ, politicile de securitate ale statelor cunosc o transformare calitativă ce atrage atenția comunității internaționale. A-și respecta angajamentele luate în domeniu devine o conduită adesea ignorată mai ales de statele nucleare. De aici și opinia reprezentanților unor țări membre ale TNP, exprimată pe parcursul reuniunii de la New York, că problema dezarmării nucleare trebuie rezolvată de o manieră globală și integrată în cadrul unei convenții care să interzică punerea la punct, producerea, stocarea, transferul, pericolul folosirii sau utilizarea armelor nucleare și eliminarea lor. Mai ales că și adoptarea generalizată a protocolului adițional al TNP, care prevede inspecții mai aprofundate în statele care l-au ratificat, pare să ridice unele probleme. Numeroși membri ai TNP au exprimat opinia că puterile nucleare nu și-au respectat angajamentele privind o „dezarmare în 13 etape”, asumate la conferința din anul 2000.

Tot atât de evident este, însă, și faptul că întâmplările nefaste de la 11 septembrie 2001 nu puteau justifica un asemenea demers din partea unicei superputeri a lumii, fără să creeze puternice

emoții în opinia publică americană. Iată explicația noului curs al Strategiei naționale de securitate a SUA, cel al acțiunilor preventive, care consemnează abandonul doctrinelor anterioare ale descurajării sau îndiguirii pentru intervenția defensivă, ce mută războiul la inamic, în fieful rețelelor teroriste internaționale. Pe această linie, documentul Nuclear Posture Review a avansat o nouă configurație a problematicii nucleare americane, prin revitalizarea complexului de fabricație a armelor nucleare, definirea unor opțiuni nucleare variabile ca amploare, bătaie și obiectiv, complementare cu alte instrumente nonnucleare. Exemplul cel mai tipic în acest sens îl constituie programul nuclear de cercetare Reliable Replacement Warhead (Focoase cu înlocuire fiabilă), lansat în urmă cu aproape doi ani, ce are ca obiectiv construcția de bombe mai fiabile, mai ieftine și mai puțin pretențioase, și care reactivează practic sectorul nuclear al industriei militare americane. Extensia opțiunilor nucleare dincolo de opțiunile convenționale va putea ca, la argumentele defensivei proprii, să adauge și posibilitatea, nedorită nici chiar de americani, de a scădea limita pentru utilizarea armelor nucleare.

Dacă, din rațiuni geopolitice și geostrategice, marile puteri nucleare se întrec în a semna acorduri de colaborare în domeniu cu state sud-est asiatice, la mijloc situează, prioritar, interese economice, iar aceasta se traduce prin efortul vizionar de armonizare a politicii lor cu un viitor ce se arată din ce în ce mai bine aspectat pentru puteri asiatice ca India, al cărei avânt în dezvoltare pune Occidentul pe gânduri. Pe de altă parte, nu se poate ignora faptul că spațiul asiatic trebuie efectiv să se bucure de o atenție specială a celor cinci, tocmai pentru că întrunește un spectru larg de situații⁵: țări deținătoare, țări proliferatoare, țări neaderente la TNP, țări violatoare ale TNP, țări pacifiste etc., ce creează dificultăți importante pentru tratat – garantează foarte greu sanctuarizarea tehnologiilor, fac ca aplicarea controalelor să rămână un proces declaratoriu, tergiversează, prin manevre tehnice, aplicarea tratatului.

Numai între 1974 și 1998, două state din zonă, India și Pakistanul, au dezvoltat, cu ajutorul altor state posesoare, programe nucleare complete, devenind puteri nucleare. Ambiguitatea rolului unora din puterile nucleare ale regiunii și limitele TNP au permis, apoi, Coreii de Nord să desfășoare activități nucleare militare ilegale, continuate mai activ după retragerea, în 2003, din tratat. Au fost nece-

sari doi ani de negocieri internaționale asidue pentru ca statul nord-coreean să accepte, în septembrie 2005, readerarea la TNP, cu condiția de a-și putea continua programul de cercetări nucleare pașnice.

Descoperirea unor programe nucleare militare clandestine și dificultățile întâlnite de AIEA în Coreea de Nord pentru verificarea stocului de materiale nucleare declarate de acest stat au pus în evidență insuficiența măsurilor aplicate în cadrul acordurilor de garanție generalizate⁶. De altfel, deși Coreea de Nord consimțise, printr-un acord explicit cu SUA, să-și limiteze cercetările nucleare la obiective civile, aceasta a continuat să vândă rachete cu bătaie medie altor state, care le puteau furniza unor organizații teroriste.

În pofida unor scăpări interesate, ca în regiunea asiatică, cele cinci state fondatoare ale TNP continuă, totuși, să joace un rol important în procesul de întărire a regimului de neproliferare a armelor nucleare, lucru demonstrat de însuși faptul că au semnat un protocol adițional ce exprimă voința lor de a contribui activ la pacea și securitatea internațională. Pe temeiul acordului în cauză, pentagonala nucleară se angajează să ofere AIEA informații asupra cooperării în domeniul aplicațiilor pașnice cu energia nucleară stabilite cu state nedeținătoare de arme nucleare. Aceste state acceptă controlul internațional al activităților nucleare civile desfășurate în cooperare cu alte state, stabilind că, efectiv, cooperarea nu favorizează achiziția și deținerea de către aceste state nedotate cu arme nucleare de capacități nucleare militare. Practic, pe o astfel de cale, cele cinci state susțin regimul internațional de neproliferare.

Pentru AIEA, aceste protocoale adiționale sunt foarte importante, deoarece, deși nu asigură prevenirea unui program nuclear clandestin, favorizează culegerea de informații despre activitățile clandestine, permițând stoparea și sancționarea internațională a acestora. Nu e deloc lipsit de însemnătate faptul că dintre cele 60 de state ce au subscris la un protocol adițional lipsesc țări ale regiunilor celor mai sensibile, ca Orientul Apropiat și cel Mijlociu. Or, aceste zone se confruntă cu riscurile existente în sfera controlului securității arsenalului nuclear, al distrugerii sale, cu riscurile furturilor de material fisionabil sau ale deturnării potențialului științific, material și uman în folosul statelor proliferatoare, al organizațiilor teroriste. Noile puteri nucleare, care n-au aderat la TNP, se situează în afara regimului internațional al neproliferării. Aceasta

sporește fragilitatea regimului luptei contra proliferării nucleare, puse în operă de comunitatea internațională. De aici, necesitatea intensificării eforturilor destinate consolidării și perfecționării instrumentelor internaționale existente.

Declanșarea instrumentelor normative internaționale de control al proliferării armamentului NBC reprezintă inițierea unui proces de ample acțiuni preventive. Ca documente cu valoare preventivă în domeniu, la nivelul UE, au fost, de exemplu, adoptate: Declarația asupra proliferării ADM, însoțită de Principiile de bază pentru o strategie a UE contra proliferării ADM și corespondentul său, Planul de acțiune, finalizate la Consiliul European de la Salonic (20 iunie 2003) și având la origine o decizie a Consiliului din aprilie 2002, adoptată în contextul luptei contra terorismului.

La 12-13 decembrie 2003, a fost adoptată Strategia UE contra proliferării ADM, ce accentuează asupra semnificației folosirii mijloacelor preventive politice și diplomatice (tratatele multilaterale și regimurile de control al exporturilor), ca și a recursului la organizațiile internaționale competente (AIEA etc.), ca primă linie a luptei cu proliferarea. Toate aceste documente sunt consecințe ale dramaticelor evenimente de la 11 septembrie 2001, ce au confirmat percepția europenilor asupra faptului că proliferarea ADM și eventuala folosire a lor de către unii actori, nu neapărat statali, ca grupările teroriste, constituie una dintre cele mai grave amenințări la adresa securității internaționale.

3. Universalizarea și consolidarea regimului de neproliferare

Post 11 septembrie, AIEA a avertizat asupra existenței a trei amenințări principale ale terorismului nuclear: un atac direct destinat producerii emisiei necontrolate de radioactivitate într-un spațiu oarecare; folosirea materialelor fisionabile pentru a fabrica o bombă; detonarea de către o parte a grupurilor teroriste a unei bombe nucleare. Fiecare dintre cele 50 de state posesoare de instalații nucleare ar putea fi oricând obiectul unor atacuri teroriste. Posibilitatea de procurare a unor materiale fisionabile este luată în calcul de la surse ca spațiul ex-sovietic și Pakistan. Problema cea mai importantă este ce destinație ar putea lua asemenea materiale procurate pe căi ilicite. Un risc nuclear major îl poate reprezenta și posibilitatea pe care teroriștii o au de a intra în posesia unor materiale

fisionabile, de genul uraniului îmbogățit, material nuclear reprocessat în centrale sau reactoare nucleare ale submarinelor sau folosit chiar în activități cotidiene, ca radioterapia, pe care să le utilizeze pentru fabricarea unor bombe murdare, îndreptate împotriva unor locații. Pericolul poate proveni și de la cercetătorii domeniului nuclear, care pot fugi peste hotare, unde să-și vândă cunoștințele organizațiilor teroriste.

Toate acestea explică de ce, la nivel doctrinar-strategic, 11 septembrie a ocazionat includerea proliferării ADM și a sistemelor lor de lansare în spațiul amenințării globale teroriste.

Nu este exclusă posibilitatea ca grupări teroriste să poată lansa un atac direct, de tip nuclear, asupra unui stat, prin intermediul emisiei necontrolate de radioactivitate, atacând o instalație nucleară, o centrală nucleară, sau detonând o bombă compusă din materiale fisionabile îmbogățite, ceea ce justifică dezvoltarea unor acțiuni preventive, a unui atac preventiv contra unui stat sau grup terorist, înainte ca amenințarea să se materializeze. Totuși, folosirea forței trebuie să constituie ultimul recurs, rolul principal jucându-l apelul la intervenția comunității internaționale.

Declarația de la Gleneable asupra neproliferării⁷, adoptată în 2005, în Canada, la Forumul G8, a insistat asupra universalizării și consolidării regimului de neproliferare, susținând propunerea de adoptare a Convenției internaționale asupra represiunii actelor de terorism nuclear, ce creează cadrul juridic necesar pedepsirii autorilor unor astfel de acte și eliminării urmărilor lor, garantează protecția antiteroristă a domeniului nuclear civil și militar, previne atentatele cu arme nucleare artizanale. Convenția oferă noi posibilități de intensificare a cooperării antiteroriste sub egida ONU și de elaborare a unei Convenții generale împotriva terorismului internațional.

De asemenea, Rezoluția 1540 a Consiliului de Securitate a fost pusă în aplicare de majoritatea statelor membre ONU, care au prezentat rapoarte asupra dispozițiilor naționale luate și controlului exporturilor, în favoarea nonproliferării și asupra contribuției lor la cooperarea internațională în domeniu, iar statele s-au angajat să dea un răspuns mondial proliferării ADM, prin aplicarea Inițiativei de securitate împotriva proliferării (ISP), și a Declarației sale de principii de interdicție. Practic, au fost intensificate eforturile vizând lupta contra rețelelor de proliferare și a fluxurilor financiare ili-

cite, punând la punct, pe o bază juridică apropiată, procedee concertate de reperare, urmate de blocarea operațiunilor financiare respective.

Neproliferarea, ca proces dirijat pe plan mondial, are, în continuare, drept piatră unghiulară, cum susțin cei prezenți la Summit-ul G8 din Canada, TNP, ce trebuie să-și mențină valabilitatea și să se consolideze, iar ca instituție susținătoare AIEA, ce trebuie să vegheze la respectarea TNP. Statele trebuie, cum s-a stabilit la Sea Island, să elaboreze noi măsuri de împiedicare a exportului de articole nucleare periculoase susceptibile de a se prolifera spre statele ce le pot cerceta și utiliza ca arme sau să le lase să cadă în mâinile teroriștilor. Grupul de exportatori nucleari trebuie să restrângă transferurile nucleare spre state care nu respectă obligațiile în materie de garanții și de neproliferare. Este cunoscut că peste 70 de state s-au angajat să aplice Codul de conduită al AIEA asupra siguranței și securității surselor radioactive, fiind intensificată cooperarea pentru întărirea securității surselor radioactive în lume.

Posibilitatea unor noi dezvoltări ale armelor de distrugere în masă, între care găsim nominalizate armele cu impuls radiologic, este prezentă și în evaluările britanice despre tendințele strategice, la nivelul deceniilor 2-3 ale noului mileniu. Asemenea arme au efecte de letalitate întârziată, dar impactul lor psihologic în masă este semnificativ.

Extrem de ținute pe probleme ale dezarmării și neproliferării sunt rezoluțiile Reuniunii plenare la nivel înalt a Adunării Generale a ONU⁸ din septembrie 2005. Aceasta evidențiază, în documentul final, nevoia de intensificare a negocierilor în procesul de neproliferare internațională, chema toate statele să ratifice TNP, reiterând angajamentul ferm la TNP și cei trei piloni ai săi: dezarmarea, nonproliferarea și folosirea pașnică a energiei nucleare.

Statele s-au declarat decise de a acționa în cadru multilateral pentru a preveni și elimina proliferarea ADM și a mijloacelor lor de livrare. Statele posesoare de armă nucleară au fost chemate să desfășoare acțiuni concrete în favoarea dezarmării nucleare, cu scopul de a elimina toate armele, prin aplicarea art. VI al TNP, să mențină un moratoriu asupra testelor cu explozii nucleare, până la intrarea în vigoare a Tratatului Global asupra Eliminării Testelor Nucleare, să întărească controlul TNP a armelor nucleare, ratificând Protocolul Model Suplimentar, pentru prevenirea proliferării, să susțină crearea de zone fără arme nucleare, să-și reafirme

angajamentul la Asigurări de Securitate Negativă. A fost evidențiată, de asemenea, ideea promovării acordurilor de împiedicare a expansiunii uraniului îmbogățit și a instalațiilor și tehnologiilor de separare a plutoniului, ca și încurajarea Statelor-Părți ale Convenției asupra Protecției Fizice a Materialelor Nucleare de a ratifica amendamentul adoptat la 8 iunie 2005, precum și punerea în aplicare a măsurilor eficace negociate pe plan multilateral pentru a împiedica cursa armamentului în spațiul extern și studiul măsurilor de luptă contra proliferării armelor NBC, a materialelor, tehnologiei, rachetelor și rachetelor sol-aer portative și interzicerea transferurilor lor spre statele neparticipante, prin controale eficace asupra exporturilor naționale.

S-a cerut o implicare a statelor în transportul materialelor radioactive pe cale maritimă la traversul regiunilor numite PEID (Mici State Insulare în Dezvoltare), o continuare a angajării dialogului cu PEID și alte state costiere pentru a-și rezolva problemele privind dezvoltarea și întărirea, la nivelul spațiilor internaționale, a reglementărilor privind ameliorarea securității, divulgarea, viabilitatea și compensația legată de aceste transporturi.

Strategia Națională de Securitate a SUA⁹, ediția martie 2006, înscrie, între cei patru pași ce vor fi urmați de America, drept răspuns la terorismul transnațional, neacceptarea deținerii de arme de distrugere în masă de către *rogue states* și aliații teroriștilor care nu vor ezita să le folosească. Pentru aceasta, vor fi ținute departe de mâinile celor mai periculoase popoare cele mai periculoase arme. În cadrul proliferării nucleare, SNS subliniază că cea mai bună cale de a interzice aspirațiile nucleare ale statelor și teroriștilor este de a le bloca accesul la ingredientul esențial al materialului fisionabil. Documentul vizează controlul materialului fisionabil prin două obiective prioritare: împiedicarea statelor de a dobândi capacitatea de a produce material fisionabil pentru a realiza arme nucleare, respectiv descurajarea, interzicerea ori prevenirea oricărui transfer de astfel de material dinspre statele care dispun de asemenea capacitate spre *rogue states* sau teroriști. Se apreciază că necesitatea de a acționa contra proliferării nu trebuie să implice și folosirea forței militare. Soluționarea problemelor proliferării se va face prin diplomația internațională, împreună cu aliații-cheie și partenerii regionali, însă, la nevoie, în virtutea dreptului la autoapărare, nu se va exclude, pe principiul și logica preempti-

unii, folosirea forței înainte ca atacurile să se producă, chiar dacă nu sunt foarte certe momentul și locul în care va ataca inamicul.

Cazul Iranului este poate cel mai fierbinte și cel mai semnificativ din punct de vedere al temerilor americane că un stat islamic aflat în relație strânsă cu terorismul internațional ar avea disponibilități reale de a produce arma nucleară. După aproape trei ani de insistențe diplomatice, nici SUA și nici UE nu au convins Teheranul să ajungă la un acord cu ele în privința programului nuclear, să-și dezafecteze unele reactoare nucleare și să renunțe la provocările verbale adresate Israelului. Divergențele mari dintre statele nucleare referitoare la sancționarea sau nesancționarea Iranului pentru continuarea programului său nuclear, înregistrate în cadrul dezbaterilor ONU asupra chestiunii, stimulează Teheranul să-și dezvolte pe mai departe activitatea nucleară, iar Washingtonul să pregătească lansarea unei lovituri militare asupra obiectivelor nucleare ale acestuia. Aceasta deoarece însuși faptul că unul dintre cele mai mari state producătoare de petrol din lume insistă să-și construiască reactoare nucleare motivate de nevoia de energie electrică ridică mari semne de întrebare față de stadiul la care a ajuns în domeniu și la intențiile sale finale. Neratificarea de către Iran a protocolului adițional al NPT, ce nu a permis inspectarea de către AIEA a instalațiilor sale nucleare, conferă o doză serioasă de incertitudine, care ține în stare de alarmă politicienii și militarii de la Washington.

Tensiunile continue ce însoțesc cazul complicat al Iranului subliniază dificultățile de care se lovește comunitatea internațională în problema contracarării proliferării ADM. Dacă evocăm doar Conferința de analiză a NPT din mai anul trecut, constatăm că, deși au dorit-o cu tot dinadinsul, statele membre nu au putut ajunge la un acord care să stimuleze o poziție mai fermă față de țările care se retrag din tratat sau nasc suspiciunea că încălcă prevederile acestuia.

Un exemplu asemănător ni-l oferă și crearea Inițiativei de Securitate împotriva Proliferării, ce a dat speranțe considerabile comunității internaționale în combaterea fenomenului proliferării nucleare, dar pe al cărei fond ONU a obținut, totuși, prea puține succese.

În ce privește NATO, aceasta face efortul de a-și defini locul în cadrul demersurilor internaționale de combatere a proliferării¹⁰, ca amenințare majoră a lumii actuale. Preocupările sale în domeniul

proliferării acoperă întregul spectru al activităților Alianței, inclusiv cele cu state nemembre sau partenere, atât pe dimensiunea militară, cât și cea politică și diplomatică, în cadrul Grupului de apărare la nivel înalt în domeniul proliferării (DGP), respectiv al Grupului politico-militar la nivel înalt în domeniul proliferării (SGP).

Între inițiativele și activitățile lansate sau desfășurate de primul grup, menționăm: elaborarea celei dintâi evaluări ample, cuprinzătoare a Alianței privind riscurile generate de proliferarea ADM, cu identificarea neajunsurilor din sfera capacităților legate de ADM ale țărilor membre NATO și stabilirea unor planuri pentru eliminarea acelor lipsuri; dezvoltarea unei noi abordări a construirii apărării ADM a Alianței, prin capacități multinaționale bazate pe angajamente naționale stabilite realist; crearea post-Praga a unei echipe de răspuns în cazul producerii evenimentelor și a unui laborator analitic dislocabil, a Batalionului Multinațional de Apărare CBRN al NATO; elaborarea „evaluărilor dinamice” ale amenințărilor-cheie legate de proliferare, formularea recomandărilor pentru Consiliul Nord Atlantic și pregătirea pozițiilor comune enunțate de secretarul general în întâlnirile acestuia; sporirea atenției acordate deschiderii către țările partenere și definirea priorităților eforturilor NATO privind ADM; elaborarea de studii de profil, gen apărarea împotriva rachetelor și sprijinul potențialul al Alianței pentru PSI, inițiativa americană de combatere a proliferării ADM, a sistemelor de transport la țintă a acestora și a materialelor adiacente¹¹ etc.

Propria noastră analiză ne îndeamnă să fim de acord cu specialiștii militari din NATO, care apreciază că modul de abordare a amenințării proliferării constituie un aspect important în cadrul procesului de transformare a NATO, proces ce îi va oferi mijloace „hard” de înaltă tehnologie și un „soft” perfecționat de luare a deciziilor pentru acțiuni rapide în condițiile noilor provocări de securitate.

E normal, prin urmare, să ne punem speranțe mai mari în viitorul apropiat, care poate impune un spirit mai viu de dialog constructiv și cooperare în problemele contraproliferării, poate găsi răspunsuri adecvate la întrebări importante privind capacitatea și relevanța Alianței de a aborda dinamic și eficient o amenințare de o asemenea gravitate a secolului XXI.

BIBLIOGRAFIE:

The National Security Strategy of the United States of America, march 2006.

***, "A Vision for the Second Fifty Years of Nuclear Energy", INSC Comitee Report, 1996.

***, *Proliferation: Threat and Response*, US Department Of Defense, January 2001 <http://www.defenselink.mil>

ALIGICĂ, Paul-Dragoș, *Despre raționalitate și iraționalitate strategică*, Revista 22, nr. 823, din 12-18 decembrie 2005.

BINDER, Rodica, *Aria globalizării și duetul filozofic*, în ID (Idei în dialog) nr. 4 (19), aprilie 2006.

CONSTANTIN, Marin, *Aspecte ale dimensiunii sociale a dezvoltării durabile a energiei nucleare în România*, Conferința Națională a Energiei – CNE 2004, Neptun, 13-17 iunie 2004.

TERZUOLO, Eric R., *Combaterea proliferării ADM*, www.nato.int/docu/review/2005/issue3/graphics/contents/i3-a3-1b.jpg

VANDIER, Pierre, *La prolifération nucléaire en Asie menace-t-elle l'avenir du TNP ?*, <http://www.diploweb.com/forum/vandier.htm>

Website-uri:

The International Atomic Energy Agency, www.iaea.org

The Nuclear Age Peace Foundation, <http://www.nuclearfiles.org>

The Nuclear Weapon Archive, <http://nuclearweaponarchive.org>

The RAND Corporation, www.rand.org

United Nations Organisation, <http://www.un.org>

NOTE:

¹ Vezi Rodica BINDER, *Aria globalizării și duetul filozofic*, în ID (Idei în dialog) nr. 4 (19), aprilie 2006, p. 48.

² Marin CONSTANTIN, *Aspecte ale dimensiunii sociale a dezvoltării durabile a energiei nucleare în România*, Conferința Națională a Energiei – CNE 2004, Neptun, 13-17 iunie 2004, http://www.cnr-cme.ro/FOREN2004/lucrari_foren_ro/s4/pdf_poster_s4/S4P-12-ro.pdf

³ Ibidem, p. 7.

⁴ Paul-Dragoș ALIGICĂ, *Despre raționalitate și iraționalitate strategică*, Revista 22, nr. 823, din 12-18 decembrie 2005.

⁵ Pierre Vandier, *La prolifération nucléaire en Asie menace-t-elle l'avenir du TNP?*, <http://www.diploweb.com/forum/vandier.htm>

⁶ Coreea de Nord este semnatară a TNP și a unui acord de garanții generalizate cu AIEA. Pe baza acordului respectiv, este permisă verificarea materialelor nucleare deținute și declarate de acest stat, însă prerogativele funcționarilor Agenției sunt limitate, lor fiindu-le facilitat doar accesul la informație și la materialele nucleare, în instalațiile inspectate. Un protocol adițional la acordurile de garanții generalizate din 1997 prevede ca statele semnatare să comunice Agenției nu numai informații despre materialele nucleare, ci și despre cercetarea și dezvoltarea, importurile și exporturile de articole nucleare. Pe această cale s-a realizat o sporire a eficacității verificării internaționale și o contribuție importantă la întărirea regimului internațional de neproliferare a armelor nucleare.

⁷ Vezi: www.g8.utoronto.ca/francais/2005gleneables/nonproliferation-fr.pdf

⁸ Pentru detalii, a se vedea www.unicmor.ma/php-site/pdfiles/REUNION%20DE%20HAUT%20NIVEAU.doc

⁹ *The National Security Strategy of the United States of America*, March 2006.

¹⁰ Eric R. TERZUOLO, *Combaterea proliferării ADM*, www.nato.int/docu/review/2005/issue3/graphics/contents/i3-a3-1b.jpg

¹¹ Ibidem.

Generalul prof. univ. dr. Mircea MUREȘAN este comandantul (rectorul) Universității Naționale de Apărare „Carol I”. În numeroasele abordări publicistice și științifice din revista „Impact strategic”, a pledat pentru dezvoltarea unor eforturi comune de creștere a eficienței combaterii terorismului și a proliferării armelor de distrugere în masă, pentru elaborarea unor strategii de sinteză, inteligente de luptă contra terorismului, sporirea caracterului multiinstituțional, cooperativ și, mai ales, preemptiv al activităților de combatere a terorismului, pentru solidaritate și conlucrare internațională în domeniu.

LECȚII ALE ISTORIEI CARE TREBUIE REÎNVĂȚATE

Dr. Mihail ORZEȚĂ

Într-un mediu strategic fluid, dominat de informație, multe din cunoștințele pe care le credeam axiome trebuie revizuite, pentru a vedea dacă mai sunt actuale.

Domeniul lecțiilor învățate – expresie a continuității cu istoria și a inteligenței de a utiliza experiența altora – trebuie, conform principiului transformării continue, reevaluat și actualizat la situația actuală, pus de acord cu tendințele de evoluție ale mediului de securitate. Unele lecții, pe care le credeam învățate, par să fi fost uitate, iar altele trebuie adaptate la cerințele actuale și de perspectivă ale mediului de securitate. Se pare că am uitat că violența naște violență, că inamicul nu mai este, în mod obligatoriu, separat de forțele proprii printr-o linie de contact, ci că este, de mai multe ori, printre noi și chiar dintre noi. Trebuie să ne mai reamintim că principiile democrației ne obligă să nu considerăm inamic pe cel și cei care nu sunt de acord cu noi.

Informația – unul dintre cei mai dinamici agenți ai schimbării – a revoluționat modul nostru de a gândi, spărgând barierele cunoașterii, determinându-ne să renunțăm la rutină și aruncându-ne în lupta permanentă cu noi înșine pentru a ne învinge propriile limite. În cadrul procesului de acumulare a cunoștințelor, nu trebuie să uităm că actuala piramidă a cunoașterii se poate surpa, dacă nu o „renovăm” prin reevaluare și înlocuire a părților care nu mai corespund realității și tendințelor de evoluție ale acesteia. În acest context, domeniul lecțiilor învățate, din vastul patrimoniu al științei militare, trebuie, cel puțin periodic, reevaluat și revalidat, în conformitate cu cerințele actuale, dar mai ales cu cele de perspectivă ale mediului de securitate.

1. Violența naște violență

Se spune, pe bună dreptate, că un om deștept învață din experiența altora, iar unul mai puțin dotat intelectual nici măcar din experiența proprie.

În virtutea acestei cutume, în ultima perioadă, se pune un accent deosebit pe „lecțiile învățate”, concretizat în structuri al căror domeniu principal de activitate este colectarea, sintetizarea și valorificarea acelor concluzii care adaptează, conceptual, structural, funcțional și acțional, organismul militar la cerințele mediului de securitate.

Principial, totul este foarte bine structurat și sistemul funcționează destul de bine... Cu toate acestea, există unele semne de întrebare asupra eficienței lecțiilor învățate, mai exact asupra modului în care unele dintre ele sunt înțelese și aplicate.

Astfel, încă din Antichitate, știm că violența naște violență și că ocupația militară a determinat, aproape întotdeauna, reacții de respingere, manifestate sub diferite forme: sabotaj, războaie, războaie de guerilă și de partizani, războaie de eliberare națională etc. Cu toate acestea, soluția cel mai des adoptată în prezent, pentru rezolvarea unor situații conflictuale, este cea militară. De asemenea, deși s-a dovedit că pacea impusă pe calea armelor nu durează, fiindcă este o soluție de moment, și nu una de perspectivă îndelungată, totuși, militarii sunt trimiși să impună pacea în diferite zone ale lumii.

Decizia de a folosi armata pentru a impune pacea este – în mare măsură – reminiscență a Războiului Rece, respectiv a mentalității reactive și a **echilibrului teorii**. Argumente în sprijinul acestei afirmații stau numeroasele zone de conflict înghețate (cronicizate, latente), dar nu încheiate, în care pacea este menținută (păzită) sau supravegheată de forțe ale ONU: **conflictul din Kashmir** durează din 1947, iar observatorii ONU sunt acolo din 1949; **conflictul din Cipru** s-a încheiat cu separarea comunităților turcă și greacă, iar pacea este supravegheată de observatorii ONU începând din 1964, iar din 1974 s-a extins pentru a realiza o zonă de separare între cele două comunități și a îndeplini și măsuri umanitare; **conflictele din Orientul Mijlociu** au generat cele mai multe rezoluții ale Consiliului de Securitate al ONU și trei misiuni

de pace: UNTSO - din 1948 - pentru a monitoriza încetarea focului între israelieni și palestinieni; UNDOF - din 1974 - , pentru a supraveghea încetarea focului pe înălțimile Golan, între Israel și Siria și UNIFIL - din 1978 - pentru a supraveghea încetarea focului între Liban și Israel, și lista poate continua cu: MINUSRO - Maroc 1991; MONUC - Congo 1999; UNMIK - Kosovo 1999; UNMEE - Etiopia și Eritreea 2000; UNMIL - Liberia 2003; ONUB - Burundi 2004; UNOCI - Coasta de Fildeș 2004; MIMUSTAH - Haiti 2004 etc.

Atacul terorist de la 09.11.2001 asupra turnurilor gemene ale World Trade Center din New York au convins, definitiv credem, că o atitudine reactivă nu poate fi eficientă în lupta contra terorismului și a adepților metodelor neconvenționale de ducere a războiului.

Soluția aleasă de marile puteri ale lumii și de unele puteri regionale - *acțiunile preventive* - se bazează tot pe utilizarea violenței, iar rezultatul este cel pe care îl constatăm în Afganistan și Irak: confruntarea militară a fost câștigată, dar nu și pacea. Finalul stabilizării și reconstrucției celor două state este greu de întrevăzut, iar concluzia președintelui american George W. Bush, „*războiul va fi lung și greu*”, este destul de edificatoare în acest sens.

Pentru a reînvăța lecția violenței care naște violență ar trebui să ne eliberăm de stigmatul sau anatemă pusă asupra noastră de antici, care credeau că fondul naturii umane este violent (*homo homini lupus*) și de aceea omul „*are ca destin să se ofere jertfă sieși*”.¹

2. Cunoașterea inamicului

De ce trebuie să ne cunoaștem inamicul știm toți, dar parcă Sun Tzu dă unul dintre cele mai complete răspunsuri: „*Acela care își cunoaște inamicul și se cunoaște pe sine nu va fi în pericol în o sută de bătălii. Acela care nu își cunoaște inamicul, dar se cunoaște pe sine, uneori va fi victorios. Acela care nu își cunoaște inamicul și nu se cunoaște nici pe sine va fi invariabil învins în orice bătălie*”.²

Nevoia de cunoaștere a cât mai multor date despre adversar a generat concepte și mijloace de culegere, procesare și transmitere a informației într-o gamă variată și extrem de sofisticată, de la simpla observare cu ajutorul aparatului optice până la supravegherea și înregistrarea non-stop a datelor în spectrul vizibil și infraroșu, cu aparatură

montată pe sateliți. De asemenea, pentru eliminarea surprinderii și păstrarea veridicității datelor se folosește transmiterea informației în timp aproape real.

Cu toate acestea, tehnicile de mascare și înșelare încă se dovedesc eficiente, fapt demonstrat în războaiele din Golf, în cel din Kosovo și, parțial, în Afganistan.

Competiția dintre mijloacele și concepțiile de cercetare, pe de o parte, și mijloacele și concepțiile de mascare și înșelare, pe de altă parte, va continua cu succese și insuccese de ambele părți. Obiectivul NATO de realizare a **dominației informaționale**, ca parte a conceptului de **dominație în întregul spectru al luptei armate**, va conduce la o mai bună coordonare a tuturor forțelor și mijloacelor destinate supravegherii și cercetării inamicului. Cu toate acestea, actualele concepții de utilizare a mijloacelor de culegere a datelor sunt tributare, în mare măsură, războiului convențional, în care inamicul și forțele proprii sunt separate de o „*linie a frontului*”. Această concluzie a fost pusă în evidență de câteva incidente de securitate (aterizarea unui avion de linie în Piața Roșie din Moscova, fără aprobare; pătrunderea neautorizată a unui avion de turism în spațiul aerian al Casei Albe și impactul acestuia cu solul în grădina reședinței președintelui SUA etc.), dar s-a dovedit dramatic de acută în cazul atacului terorist de la 9 septembrie 2001. După acel tragic eveniment, un specialist militar american recunoștea cu amărăciune că sistemul de apărare orientat către exterior s-a dovedit ineficient pentru astfel de atacuri.

Evenimentele care au precedat atacul terorist asupra SUA din 9 septembrie 2001 și cele care i-au succedat au demonstrat că **inamicul este printre noi**. Acum se știe că majoritatea celor care au atacat turnurile gemene din New York au studiat în SUA ori în alte state occidentale³, sau au călătorit cel puțin o dată în SUA. De asemenea, mulți dintre actualii și foștii sponsori ai terorismului au studiat în state occidentale⁴ sau, asemenea ayatolahului Khomeini, au primit azil în state occidentale.

Un alt fapt, care trebuie să ne determine să acționăm mai hotărât pentru a adapta lecția despre cunoașterea inamicului la conflictele neconvenționale și amenințările asimetrice, este concluzia surprinzătoare și greu de acceptat că **inamicul poate fi și dintre noi**. Nu este surprinzător că există trădători, fiindcă aceștia au fost și, probabil, vor mai fi, dar acțiunile de încălcare a normelor de drept

internațional de către luptătorii noștri pot face mult rău în cazul unui conflict armat. Această situație s-a întâmplat la închisoarea Abu Ghraib⁵ și a inflamat opinia publică internațională, ducând la creșterea ostilității populației autohtone și a musulmanilor din întreaga lume față de Coaliția Multinațională din Irak. Este adevărat că, de-a lungul timpului, au existat destule cazuri de încălcări ale legilor internaționale ale războiului, dar, în prezent, datorită participării mass-media la monitorizarea tuturor zonelor de conflict (așa-numitul „efect CNN”), știrile se transmit în toată lumea într-un interval de câteva minute până la câteva ore, determinând o reacție negativă care se poate dovedi crucială pentru deciziile politice. Să nu uităm că războiul din Vietnam s-a încheiat cu o pace, și nu cu o victorie, deoarece opinia publică internă din SUA a făcut presiuni asupra decidenților politici să retragă forțele din războiul împotriva Vietnamului de Nord.

Pe de altă parte, când războiul se duce împotriva terorismului și pentru respectarea drepturilor omului, șocul este cu atât mai mare când tocmai cei care luptă pentru această cauză comit abuzuri împotriva prizonierilor. Revenind la Sun Tzu, constatăm cât de multă greutate are „cunoașterea de sine”, înainte de a da piept cu inamicul.

3. Cine nu este cu noi nu înseamnă că este împotriva noastră

Faimoasa teorie a lui Samuel Huntington – ciocnirea civilizațiilor – prezice „*înlocuirea granițelor politice și ideologice ale Războiului Rece cu puncte de criză și vărsări de sânge la confluența dintre civilizații*.”⁶ Această sumbră perspectivă este întărită de unii extremiști religioși care își doresc puterea politică și, profitând de condițiile sociale și economice precare în care trăiesc cei mai mulți adepți ai altor religii decât creștinismul⁷, acuză „*globalizarea, lumea creștină și evreii*”⁸ de această situație și promet îmbunătățirea condițiilor de viață și apărarea credinței strămoșești prin lupta împotriva celor care se fac vinovați de această stare.

Există oameni care cred că Occidentul a înlocuit misionarismul pentru extinderea creștinismului cu „*retorica universalismului, a drepturilor omului, a democrației și a economiei de piață*”⁹, adică o altă modalitate de a-și extinde sfera de influență și dominație.

În general, diferențele culturale nu ar trebui să ducă la alte ciocniri decât cele în planul ideilor, al

dezbaterei pentru a găsi un punct de vedere acceptat de toți participanții sau cel puțin care nu este respins, care nu lezează sensibilități și lasă calea deschisă pentru continuarea dialogului, în vederea realizării unei apropieri a pozițiilor.

Ciocnirea civilizațiilor nu trebuie înțeleasă și concretizată într-o luptă „*care pe care*”, ci ca pe o competiție pentru atragerea cât mai multor adepți. Din această cauză nu ar trebui să existe etichetări de genul: „*superioritate culturală*”, „*subdezvoltare culturală*” sau „*cultură dominantă și ... cultură inferioară*.”¹⁰ Ierarhiile în domeniul cultural nu sunt potrivite, fiindcă generează tensiuni care pot fi escaladate prin implicarea emoțională a promotorilor lor și a susținătorilor acestora.

Deosebiri între civilizații au existat și vor exista atâta timp cât va exista omenirea. Încercările de „*omogenizare*” ale lui Mao prin „*revoluția culturală*”, imitată de Ceaușescu, Gaddafi și de alții, au sfârșit lamentabil. Este adevărat că reperatele civilizațiilor contemporane nu sunt aceleași cu cele ale strămoșilor noștri. De asemenea, după cum știm, istoria a consemnat dispariția unor civilizații de-a lungul timpului. Este posibil ca, sub presiunea globalizării și a integrării, să mai dispară o parte din trăsăturile civilizațiilor actuale, dar, totul trebuie să se petreacă în timp, lăsând oamenilor dreptul de a alege. Încercarea de a impune un anumit ritm va determina, cel mai probabil, o reacție de respingere, așa cum se întâmplă acum, în Arabia Saudită¹¹, în Orientul Mijlociu și tinde să se extindă în toată lumea musulmană.

O altă ciocnire, parțial distructivă, există între hinduism și islamism în India, țară cu aproximativ 15% din populație de origine musulmană.

Încercarea de extindere a globalizării în Asia, promovată de statele occidentale, se lovește și de reacția de respingere a Chinei, care, prin persoana ministrului său de externe din anii '90, declara: „*Cum pot SUA, cu o tradiție politică de 200 de ani, să învețe o națiune cu o tradiție de 4000 de ani?*”¹² Printre trăsăturile care deosebesc cel mai mult pe orientali de occidentali se numără și raportarea la coordonata timp a existenței noastre. După cum știm, pentru majoritatea occidentalilor, „*timpul costă bani*,” fapt pentru care deviza „*mai repede este mai bine*” are o importanță deosebită în evaluarea eficienței unei activități. Pentru orientali, timpul este infinit și pare că le rezolvă pe toate, deși momentul când s-ar putea întâmpla evenimentul așteptat poate fi măsurat în zile, ani sau ... generații

(revenirea Hong-Kong-ului și a provinciei Macao la China). Această diferență de atitudine și de ritm poate crea probleme, dar ele nu sunt insurmontabile, iar timpul poate să ne fie aliat sau, dimpotrivă, inamic, dacă suntem bine informați și luăm în calcul caracteristicile culturale ale partenerilor.

Cine nu are aceeași părere cu noi nu înseamnă că ne este dușman, dar depinde de noi, în mare măsură, dacă acea persoană (actor internațional) rămâne neutră, se transformă în inamic sau în aliatul nostru. Chiar dacă avem dreptate în susținerea unei cauze, trebuie să ne convingem partenerii și să ne invităm adversarii la dialog, pentru a ne cunoaște mai bine părerile. O mai bună cunoaștere reciprocă poate și trebuie să ducă la sporirea încrederii și la evitarea conflictelor.

Drumul spre conflict poate fi parcurs cu multă ușurință, dar utilizarea forței nu rezolvă problemele decât pe moment. Cooperarea și încrederea reciprocă sunt căile de urmat pentru a realiza o lume mai sigură.

NOTE:

¹ Georges CORM, **Europa și Orientul (De la balcanizare la liberalizare: istoria unei modernități neîmplinite)**, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1999, p.7.

² Sun TZU, **The Art of War**, Westriew Press, 1994, p.179.

³ Daniel BENJAMIN, Steven SIMON, **The Age of Sacred Terror (Radical Islam's War Against**

America), Random House Trade Paperback, 2003, New York.

⁴ Barry R. SCHNEIDER, Jerold M. POST (editori), *Know Thy Enemy*, USAF Conterproliferation Center, Maxwell Air Force Base, Alabama, 2003, p.250.

⁵ Kate ZERNIKE, *Abu Ghraib Guard Recounts a Night of Violence*, International Herald Tribune, 15-16.05.2004, p.1.

⁶ Samuel HUNTINGTON, *The Clash of Civilizations*, Foreign Affairs (review), No.72 (Summer 1993), pp.22-49.

⁷ Raisa K. KADYRORA, *Protection of Power in Central Asia: Using Terror as a pretext? A Kyrgyz Ngo's vision*, în **Facing The Terrorist Challenge**, editată de Bureau for Security Police at the Austrian Ministry of Defence, National Defense Academy, Vienna, Austria, April 2005, pp.185-207.

⁸ x x x *Notebook of a Terrorist*, în Foreign Policy, March/April 2003, pp.37-38.

⁹ Bassam TIBI, *Islam Between Culture and Politics*, citat de David G. KIBBLE, în *The Attacks of 9/11: Evidence of a clash of Religions?*, Parameters, U.S. Army War College, vol. XXXII, Autumn 2002, p.38.

¹⁰ Ilie BĂDESCU, Dan DUNGACIU, **Sociologia și Geopolitica Frontierei**, Editura Floare Albastră, București, 1995, pp. 18-19.

¹¹ Ralf PETERS, *Rolling Back Radical Islam*, Parameters, U.S.Army War College Quarterly, vol. XXXII, No.3, Autumn 2002, pp.5-6.

¹² Karl MAGYAR, *Challenge and Response. Anticipating U.S. Military Security Concerns*, Air University Press, Maxwell Air Force Base, Alabama, U.S.A., 1994, p. 16.

Generalul maior profesor universitar dr. Mihail ORZEĂȚĂ este locuitorul Șefului Statului Major al Forțelor Aeriene, autor al mai multor cărți, studii și articole pe teme de strategie, artă militară, securitate națională și internațională.

CRITICA GEOPOLITICII*

Dr. Hervé COUTAU-BÉGARIE

Geopolitica este o știință controversată. Chiar dacă este prea devreme pentru a vorbi de o renaștere durabilă, chiar dacă instituționalizarea universitară se lasă așteptată (în afara câtorva catedre sau centre de cercetări izolate), ne aflăm în prezența unei adevărate mișcări de fond.

Incertitudinea epistemologică și teoretică rămâne. Nu se știe foarte bine ce este geopolitica. În orice caz, multiplele sale definiții sunt fie vagi sau echivoce, fie contradictorii. Dincolo de această incertitudine rămâne nevoia, confuz resimțită, a unei explicații globale. Progresul științelor sociale are drept contrariu inevitabil specializarea, atomizarea lor: fiecare specialist știe din ce în ce mai mult, dar asupra unui domeniu din ce în ce mai restrâns.

Geopolitica poate fi înțeleasă ca o tentativă de a sugera mari cadre de explicație care, în lipsa unei mari solidități teoretice, au meritul de a face inteligibilă masa fenomenelor contemporane și de a defini orientările, pozitive sau negative. Ea reia, pe scurt, programul care a fost al sociologiei la începuturile sale. Nicio obiecție nu va putea vreodată să prevaleze împotriva voinței de ordine și de înțelegere globală a fenomenelor sociale.

Secolul al XIX-lea a fost secolul scientismului: știința triumfală pretindea că putea explica tot. În acel moment, au proliferat, în egală măsură, sisteme explicative dogmatice și deterministe. Dintre acestea, trei au avut, în secolul al XX-lea, o soartă specială: determinismul rasial, teoretizat de autori ca Vacher de Lapouge, Chamberlain... și reluat de național-socialismul german; determinismul economic, adus la perfecțiune de Marx și nenumărații săi succesori; determinismul fizic sau ambiental, teoretizat de numeroși gânditori sub denumirea globală de geopolitică.

În mod aprioric, aceste determinisme diferite se exclud reciproc, deoarece fiecare pretinde

că posedă cheia comportamentului actorilor internaționali. În practică, ele au ajuns, adesea, la concilieri. Astfel, determinismul rasial s-a combinat cu determinismul fizic, dacă nu în lucrările lui Haushofer, cel puțin în *vulgate*-ul regimului nazist: poporul cel mai dotat de natură are vocația de a ocupa întregul spațiu desemnat geografic. Punctele dintre determinismul economic și cel fizic sunt mult mai dificil de stabilit. La o primă impresie, cele două sisteme explicative par a fi incompatibile și au avut tendința de a se defini ca inamice: geopolitica germană a reprezentat o reacție împotriva pericolului bolșevic, iar geopolitica a fost condamnată, oficial, în Rusia sovietică, din rațiuni teoretice (respingerea oricărui determinism în afara celui economic) și istorice (confruntarea dintre cele două forme de totalitarism, comunist și național-socialist). Totuși, putem decela o matrice de raționament asemănătoare: fără a nega multiplicitatea factorilor care intervin în viața socială, atât marxismul, cât și geopolitica plasează în centrul analizei un factor determinant. Și în același fel în care există un marxism primar, dogmatic și un marxism „evoluat”, unde nu mai intervine determinismul economic decât „în ultimă instanță”, geopolitica reprezintă o gamă extrem de diversă, mergând de la explicația prin datele geografice stricte până la luarea în considerare a tuturor datelor din mediul fizic sau uman. De altfel, câțiva autori marxiști celebri s-au apropiat, în mod periculos, de apele tulburi ale geopoliticii; este suficient să ne gândim la celebrele teze ale lui Karl Wittfogel privind despotismul oriental.¹

Această viziune va fi considerată simplistă de către geopoliticienii contemporani, care se vor forța să promoveze o geopolitică complexă, îndepărtată de orice determinism, încercând să prezinte globalitatea unui sistem. Această tendință a fost ilustrată, în special, în Franța, în mod diferit, de Yves Lacoste și școala revistei *Hérodote*, care a reînviat disciplina după o lungă eclipsă, și de

* Acest articol a apărut din două studii preliminare, *Bilanț al geopoliticii în Geopolitică și conflicte în secolul XX*, la cel de-al 27-lea Colocviu internațional de istorie militară, Atena, 2001, și *Aventura geopoliticii, Relații internaționale*, 109, iunie 2002, așteptându-se o foarte puțin probabilă sinteză.

François Thual a cărui operă despre construcțiile de identificare și despre dorința de teritoriu a suscitât un anumit ecou. Dar, în acest moment ne lovim de obiecția centrală pe care Fernand Braudel o adresa, deja, geografiei: „*Dacă nu mai există determinism, nu mai există nici geografie*”.² Cuvinte excesive, inspirate de amintirea disputelor corporatiste, care datează, dacă nu de la potop, cel puțin de la luptele tăcute dintre Lucien Febvre și școala de geografie umană a lui Vidal de La Blache și a lui Emmanuel de Martonne.³ Dar, transpunerea obiecției la fiica naturală sau adulterină a geografiei nu este abuzivă: dacă nu există determinism, nu există geopolitică. Într-adevăr, prin ce s-ar deosebi ea de geografia practică în mod inteligent? Și dacă ia în considerare globalitatea factorilor, de ce denumirea ei trebuie să înceapă cu geo, deci să trimită la un tip precis de factori? Tot atâtea probleme care trimit la câmpul și la statutul nehotărât al geopoliticii.

O geopolitică puțin cunoscută

Fundamentul geografic al politicii și al strategiei este cunoscut de la început, el era afirmat, deja, de Sun Tzî, în secolul al IV-lea î.e.n., iar tema se regăsește atât la teoreticienii politici, cu justificarea războaielor de cucerire, cât și la geografii militari⁴. Însă, de-abia în secolul al XX-lea, geopolitica se constituie cu adevărat: suedezul Kjellen îi dă numele în 1916, iar mai mulți geografi îi dau, pe căi independente, dar aproape simultan, textele fundamentale: Mackinder⁵, cu celebra sa conferință din 1904 despre pivotul geografic al istoriei⁶; Ratzel, cu a sa *Politische Geographie*⁷, așteptând evoluția din perioada interbelică, ce va culmina, în Germania, cu școala generalului-doctor Karl Haushofer⁸, iar în lumea anglo-saxonă, tot cu Mackinder, care face bilanțul Primului Război Mondial în *Democratic Ideals and Reality* (1922), apoi schițează perspectivele perioadei de după cel de-al doilea război mondial, cu articolul său nu mai puțin celebru “The round world and the winning of the peace” (1943)⁹. Statele Unite ale Americii preiau ștafeta de la Marea Britanie, care se află în declin (atât pe plan teoretic, cât și practic) cu cel mai mare succes al lui Mackinder, Nicholas J. Spykman, profesor la Yale, care pune programul de acțiune globală a SUA față în față cu axa germano-japoneză în *America's Strategy in World Politics* (1942), înainte de a schița echivalentul față de Uniunea Sovietică, în lucrarea postumă și

neterminată *The Geography of the Peace* (1943)¹⁰.

Apoi, va urma o lungă perioadă de discreditare a geopoliticii, atât din cauza coliziunii cu expansionismul hitlerist sau japonez, cât și din cauza preponderenței factorului economic față de cel teritorial în timpul celor Treizeci de Ani Glorioși. Școala americană se întrerupe brusc la sfârșitul anilor '40.¹¹ În Franța, lucrarea contraamiralului Pierre Célérier, *Geopolitică și geostrategie* (1955, ed. a 3-a 1969), va rămâne mult timp unica referință. De-abia după anii 1980, se va semnala o întoarcere a acesteia, datorită, în special, acțiunii geografilor de extremă stângă, care vor spăla, astfel, geopolitica de murdăria originală: Peter Taylor și revista sa *Political Geography* în Marea Britanie, Yves Lacoste și revista sa *Hérodote* în Franța.

Acestea sunt marile linii ale unui tablou, în mare parte, acceptat, dar sumar și, pentru a spune tot, caricatural. Într-adevăr, bilanțul geopoliticii nu este numai cel al pasivului geopoliticienilor, el reprezintă, mai întâi, constatarea ignoranței noastre, care este imensă, atât din punct de vedere istoric, cât și epistemologic.

Pentru o istorie a geopoliticii

Pe plan istoric, prezentările obișnuite ale geopoliticii cad în greșeala frecventă care constă în a reduce un curent de gândire la câteva nume mari ce au reușit să reducă gândiri complexe la câteva formule sonore, dar prost înțelese și transformate, repede, în caricaturi: *Heartland* (Mackinder), *panregiunile* (Haushofer), *Rimland* (Spykman)... Nu trebuie să ne mirăm, căci geopolitica se dorește a fi operatorie: ea nu este o știință pură, ea trebuie să ducă la programe de acțiune. În acest caz, am putea aplica formula lui Raymond Aron referitoare la marxism: „*doctrina conține o teorie și creează o propagandă*”. Evident, aspectele simplificate ale doctrinei sau chiar caricatura propagandei sunt cele ce rețin atenția. Oare Mackinder nu a încurajat această derivă cu celebra sa formulă: „*cel care domină Heartland controlează World Island, cel care domină World Island controlează lumea*”? Formulă stupidă și viciată chiar în enunțul ei, cu o alunecare perversă între *to rule* și *to control*, dar care a avut o soartă strălucită. Oare Ratzel nu a determinat cele mai rele excese hitleriste, cu celebrul său *Lebensraum*, tradus, în general, prin spațiu vital? Totuși, André-Louis Sanguin a arătat cu claritate, însă fără multe ecouri, că Ratzel

se gândea mai degrabă la un spațiu de viață fără conotația rasistă și agresivă dată de succesorii săi. Datoria unui istoric este aceea de a merge dincolo de clișee pentru a restabili contextul istoric și diversitatea unui curent de gândire. Geopolitica nu a fost unitară: singura confruntare teoretică dintre școala anglo-saxonă și școala germană este suficientă pentru a demonstra acest lucru și chiar în interiorul acestor școli am putea afla mai mult decât niște nuanțe (Mackinder vs Fairgrieve și Amery; Haushofer vs Niedermayer...). Astăzi, situația este identică: geopolitica franceză contemporană oferă o paletă ideologică completă, de la Aymeric Chauprade la Yves Lacoste, trecând prin François Thual și generalul Gallois.

De aici, necesitatea de a depăși figurile emblematice pentru a regăsi o mulțime de reviste, școli naționale și autori uitați sau marginalizați din cauza obstacolului lingvistic. În ciuda unei literaturi abundente privind geopolitica, nu dispunem de nici o istorie serioasă care să ne permită să ne facem o idee despre dezvoltarea ei reală. Munca de recensământ a autorilor și a școlilor trebuie făcută în întregime. Ea este prealabilă și indispensabilă unei „gândiri globale” asupra geopoliticii. În acest material nu vom putea prezenta decât niște piste¹².

Franța, în mod tradițional reticentă la determinismul geografic (ea preferă posibilismul teoretizat de Vidal de la Blache)¹³, nu a oferit o contribuție de primă mărime în domeniul geopoliticii. Mai degrabă, ea s-a suprapus peste gândirea germană, prin *Franța estului* de Vidal de La Blache (1917), publicat în plin război pentru a justifica revendicarea Alsaciei-Lorrena, sau prin *Geopolitica* (1936) de Jacques Ancel, care reprezenta o reacție în fața sporirii pericolului nazist. Dar, ea a furnizat și câteva eseuri geopolitice de valoare, de exemplu, cele ale amiralului Castex, care, în volumul V din ale sale *Teorii strategice, Pământul împotriva mării* (1935)¹⁴ și *De la Gengis Khan la Stalin* (1935), au propus o viziune dialectică asupra confruntării dintre puterea maritimă și puterea continentală, mult mai bogată decât unilateralismul anglo-saxon moștenit de la Seeley (istoric britanic, astăzi prea mult uitat) și de la Mahan.

De asemenea, putem afla adevărate școli geopolitice în Italia, în jurul problematicii mediteranene, de la începutul secolului al XX-lea până la interesanta cărtică a amiralului Giamberardino, *Mediterraneo centro strategico*

del mondo (1942)¹⁵; în Japonia cu *Chiseigaku*, rămasă aproape necunoscută din cauza limbii, în timp ce în anii treizeci a cunoscut o dezvoltare puternică¹⁶; în America Latină, cu o literatură de o bogăție uimitoare, dominată de câțiva autori de mare valoare, prea puțin cunoscuți: brazilianul Mario Travassos, mareșal, a cărui carte *Projeção continental do Brasil* (1931, 1938) a fost în mod direct la originea politicilor ulterioare de colonizare a Amazoniei. El a deschis o cale urmată de generalii Golbery (*Geopolitica do Brasil*, 1952, 1967) și Meira Mattos (*Projeção mundial do Brasil*, 1960) și de profesorul Theresinha de Castro. Școala argentiniană a fost fondată de amiralul Segundo Storni, cu cartea sa *Intereses Argentinos en el mar* (1916), și a continuat, riscant, până în zilele noastre, de exemplu, prin revista *Estrategia* a generalului Guglielmelli¹⁷. Și Chile și-a dezvoltat propria sa școală: generalul Augusto Pinochet Ugarte este autorul unui considerabil manual de geopolitică (*Geopolitica*, 1964), chiar dacă el este cunoscut din alte motive. Nici o țară din America Latină nu a scăpat de această pasiune, inclusiv enclava Bolivia, care a dezvoltat o producție indigenă dominată de Alipio Valencia Vega¹⁸.

Am putea multiplica exemplele. Tot acest imens corpus ar trebui să fie, cel puțin, survolat înainte de a încerca o judecată cât de cât argumentată.

O geopolitică insuficient definită

Dar, recensământul autorilor, identificarea discursurilor lor nu este decât un aspect al problemei. Nu există istorie fără teorie, spunem adesea. Cât de mult se potrivește această maximă la geopolitică! În fond, problema centrală este de a ști despre ce vorbim: orice geografie politică este geopolitică? Sau, invers, trebuie să limităm eticheta doar la autorii care s-au revendicat de la aceasta, ceea ce reduce, în mod singular (și abuziv), câmpul de investigație? Ca întotdeauna, adevărul se află, probabil, la mijloc, dar unde să-l situăm pe acesta? Geopolitica nu a primit practic niciodată consacrarea universitară, astfel încât ea nu este decât un urmaș, mai mult sau mai puțin, bastard al geografiei. În orice caz, ea nu este o disciplină instituționalizată. Este ea, atunci, un câmp de investigație? Este dificil să-i grupăm la un loc pe toți geografii (sau pe alții) care s-au interesat de legăturile dintre spațiu și putere și dintre care unii au recuzat conceptul însuși de geopolitică.

Poate o metodă? Saul B. Cohen, unul din rarii geopoliticieni americani din anii '60, a inventariat, cel puțin, șase metode geopolitice¹⁹, confirmând astfel convingerea lui Haushofer, care a refuzat întotdeauna să scrie un tratat de geopolitică: nu există o metodă geopolitică în sine²⁰. Geopolitica utilizează diverse metode folosite de științele sociale și, în special, geografia.

Soluția cea mai bună nu ar fi aceea de a spune că geopolitica nu a fost decât un moment, puțin glorios, al geografiei care s-ar fi compromis cu fascismul? Mackinder și Spykman nu au revendicat niciodată denumirea de geopoliticieni și ar fi un abuz de limbaj să-i calificăm astfel. Din nefericire, obstinția lui Yves Lacoste de a revendica, astăzi, denumirea de geopolitică (și nu este singurul în acest sens) este suficientă pentru a ruina această soluție prea simplă. Geopolitica există încă, reîntoarcerea ei în forță, în ultimii douăzeci de ani, în multe țări este un fapt incontestabil. De fapt, a apărut o disciplină soră (sau fiică) a acesteia, geostrategia, care cunoaște o anumită dezvoltare în SUA, cu Colin Gray (instalat, astăzi, în Marea Britanie)²¹, Zbigniew Brzezinski (care se înscrie mai mult, prin abordarea sa globală decât prin dogmatismul său, în tradiția geopolitică decât în cea a geostrategiei din care se revendică)²².

În trecere, să notăm că dacă dezvoltarea geostrategiei este recentă, de la lansarea ei de către geograful american John B. Cressey în 1944, acesta a reluat, fără să știe, un concept care exista înaintea celui de geopolitică: cuvântul a fost creat, de fapt, de un autor italian, generalul Giacomo Durango²³, în 1846 și a supraviețuit, modest, în zona mediteraneană: îl regăsim în spaniolă, în anii 1890, la colonelul Castaños y Montijanos, apoi, în 1932, în portugheză, la un geograf militar de primă mărime, colonelul Miranda Cabral. Constatarea este identică pentru geoeconomie, termen la modă, recent, datorită lui Edward Luttwak în SUA, Pascal Lorot²⁴ în Franța; toată lumea ignoră faptul că ei nu fac altceva decât să reia un concept creat în 1930 de un autor grec, Konstantin Sfyris (*Geoikonomia tai ikonomia*). Acestea reprezintă simple exemple ale muncii care rămâne de făcut pentru a stabili genealogiile intelectuale, muncă prealabilă și indispensabilă oricărei definiri comprehensive, cum ar spune Max Weber.

Trebuie să mai spunem că orice încercare de a defini geopolitica ar fi, pentru moment, prematură. Cuvântul este mai apropiat de prenoșunile dragi

sociologiei durkheimiene decât de conceptele moștenite din filozofie, închise într-o înlănțuire riguroasă de definiții, relații și derivate.

Știință globală sau știință parțială?

Inventatorul cuvântului, suedezul Rudolf Kjellén, pleda pentru o știință totală a statului organic, unde geopolitica nu trebuia să fie decât o componentă. Alături de geopolitică, el imagina o știință cu o componentă demografică: demopolitica, o știință centrată pe structura socială: sociopolitica, o știință centrată pe structurile economice: ecopolitica și, în sfârșit, o știință politică în sens strict, pe care, la început, a numit-o, în mod curios, politică de regiment și pe care succesorii săi au botezat-o din nou, mai elegant, kratopolitică.²⁵ Geopolitica nu era, deci, decât un element al unei științe mult mai vaste.

De ce, oare, partea s-a substituit întregului? Iată una din marile probleme din istoria ideilor contemporane, iar, în acest moment, nu putem, în absența biografiilor și a monografiilor naționale sau categoriale suficiente, decât să ne hazardăm cu ipoteze deosebit de nesigure. Proiectul unei științe totale a statului era prea ambițios, în special, când scria Kjellén, și nu avea nici o șansă de reușită. Apoi, când progresul din epistemologie și cercetare putea să-l facă mai credibil, concepția organicistă care îl susținea nu mai era la modă, statul nu mai era pivotul analizei globale: imediat după cel de-al Doilea Război Mondial, prioritatea aparținea, mai degrabă, factorilor economici, percepuți, de acum înainte, ca centrali, interogațiile sociologilor se îndreptau îndeosebi înspre eventualul declin al ideologiilor (problemă pusă de Edward Shils în 1956²⁶) și, în mod mai general, al politicii. Problema unei științe totale nu se mai pune, deci, în aceiași termeni.

Geopolitică și geografie

Ignorând chestiunea unei științe globale, regăsim problema inițială: de ce geopolitică, și nu demopolitică sau ecopolitică? Răspunsul pare a avea legătură cu orientarea și instituționalizarea științei geografice în cadrul lumii universitare. Universitatea nu numai că generează apariția marilor curente de gândire în lumea contemporană, dar le și conferă o legitimitate științifică și le ancorează în durată²⁷.

Geografia, la sfârșitul secolului al XIX-lea, era o disciplină în plină dezvoltare, bine înrădăcinată în universitate, iar marii fondatori ai geopoliticii (chiar dacă au revendicat sau nu denumirea) erau, adesea, geografi (Ratzel în Germania, Mackinder în Marea Britanie, Kjellén în Suedia). Ei au adus o contribuție majoră, deoarece disciplina lor îi pregătea, mai bine decât pe ceilalți, pentru această înțelegere a marilor probleme mondiale. Economia, de asemenea, în plină dezvoltare și instituționalizată în cadrul învățământului superior, era centrată mai mult pe antrepriză (cu analiza marginalistă a lui Alfred Marshall), deci, mai puțin sensibilă la ceea ce numim, astăzi, teoria macroeconomică. Știința istorică, dominată pe atunci de școala pozitivistă, era mai interesată de obiectivitatea surselor și respingea sintezele prea cuprinzătoare, pe care nu le considera științifice. Cât despre demografie sau despre știința politică, instituționalizarea lor era încă embrionară, iar cea de-a doua se referea, îndeosebi, la problemele interne ale statelor. Ea nu se interesa deloc de relațiile internaționale, care vor rămâne dependente de juriști până în anii 1930-1940²⁸.

Dar acest progres relativ al geografiei, chiar dacă a permis dezvoltarea inițială a geopoliticii în primele decenii ale secolului al XX-lea, s-a întors împotriva acesteia în momentul când a pretins dobândirea unei legitimități academice. Geografii nu au acceptat să se vadă înlocuiți cu geopoliticieni, mai apropiați de puterea politică, dar mai puțin sensibili la mizele de obiectivitate și de independență ale analizei. Pentru corporația geografilor universitari, geopolitica era mai mult o doctrină în serviciul unui scop politic, decât o teorie aptă să fundamenteze un câmp academic al cunoașterii. Această rezistență corporatistă a avut succes: geopolitica nu a dobândit niciodată un veritabil statut academic. Chiar în Germania nazistă, Haushofer a obținut mijloace substanțiale, o mare notorietate, dar corporația geografilor nu i s-a alăturat. Catedrele de geopolitică au fost create, mai degrabă, atunci când au existat (în special, în America Latină), în cadrul școlilor de război, adică în învățământul militar superior.

Geopolitică și politică

Dar, această ambiguitate nu s-a manifestat numai în relațiile geopoliticii cu universitatea. Prea puțin științifică în opinia universitarilor, ea

era prea mult științifică pentru puterea politică, care s-a folosit de aceasta doar în cazurile în care corespundea cu propriile sale concepții. Astăzi, se cunoaște că Haushofer nu a inspirat niciodată programul hitlerist și că relațiile sale cu ierarhia nazistă au fost, cel puțin, complicate: copleșit de onoruri și de subvenții, pe de o parte, el era marginalizat, pe de alta, când revendicarea Tirolului populat cu germanofoni se împotriva alianței cu Italia fascistă sau când pledoaria sa pentru un bloc continental germano-sovietic se lovea de obsesia antibolșevică a lui Hitler²⁹.

Regăsim această ambiguitate în toate școlile de geopolitică. *Chiseigaku* (cuvânt japonez pentru geopolitică) a teoretizat ideea de sferă de coproșperitate, dar aceasta fusese, mai întâi, concepută în mediile militare, iar *Chiseigaku* nu a intervenit decât după aceea. În plus, dacă ea a evidențiat consecințele diplomatice și strategice ale acestei politici, împărțind punctul de vedere al marinei, nu a reușit niciodată ca ele să fie admise de armata terestră, rămasă dominantă până la capăt în aparatul militar japonez. De aici a rezultat o subestimare a riscului de război și, din momentul în care acesta a fost declanșat, o subestimare a teatrului din Pacific (ceea ce occidentalii numesc războiul din Pacific, pentru japonezi, reprezintă războiul din Asia Mare) care s-a dovedit a fi fatală³⁰.

Nu putem cita decât un singur caz care să probeze, cu adevărat, viziunea geopolitică fondatoare a unei politici încheiate: este cel al colonizării Amazoniei, provenită direct din lucrările școlii generalului Travassos și ale succesorilor lui, dar trebuie să subliniem faptul că această școală era aproape exclusiv militară, iar geografii civili, cu câteva excepții (profesorul Therezhina de Castro), au rămas retrași.

Acest exemplu brazilian este cu atât mai semnificativ cu cât autorii săi au făcut un real efort teoretic; generalul Golbery do Couto e Silva a încercat, cu adevărat, să definească geopolitica și geostrategia³¹. Dar, ei nu au avut nici un fel de ecou în afara Americii Latine și, cu timpul, ne-am putea întreba dacă ei nu au dezvoltat ceea ce s-ar putea numi o strategie de substituție: datorită lipsei de mijloace moderne ale puterii (tehnica, economia), ei s-au mulțumit cu singurul factor de care țara lor dispunea din abundență: spațiul. Nu erau singurii care au procedat astfel. Am putea cita numeroși geopoliticieni „ai sărăciei”: teorii

privind triumghiul strategic portughez la punctul de joncțiune cu lumea europeană, atlantică și mediteraneană sau punctul de legătură între spațiul nord-atlantic, sud-american, european și african acționează în același mod³².

Aici, problema devine mai globală și nici un discurs geopolitic nu o poate ignora: putem fixa puterea, noțiune, prin esență, dinamică, pe un centru static? Aceasta era, de fapt, dificultatea de care se lovea Mackinder cu zona sa pivot, *heartland*-ul său, pe care pretindea că îl putea fixa, în 1904, pe piețele eurasiatice, în zonele de contact dintre lumea nomazilor și lumea sedentară. Era vorba de o zonă deșertică și înghețată, aproape de nelocuit și de un interes strategic discutabil, doar dacă nu ne amintim de invaziile mongole sau timuride. De altfel, el era foarte conștient de acest lucru și, în ultimul său mare text, celebrul articol din 1943, a deplasat *Heartland* spre vest, pentru a coincide cu frontierele Rusiei sovietice. Acest ușor decalaj însemna că el înlocuia logica geografică din 1904 cu o altă logică strategică, mai mobilă. Problema se accentuează și mai mult la succesorii săi, când vor să concilieze analiza geopolitică și analiza culturalistă, analize care dacă nu sunt inconciliabile, sunt, cel puțin, puternic opuse. Prima definește constantele, în timp ce a doua subliniază variabilitatea comportamentelor și situațiilor. Raționalitatea geopolitică se dovedește a fi problematică.

Trebuie să incriminăm moștenirea fixismului geografic reluat de Spykman în cursul celui de-al Doilea Război Mondial, când a schițat perspectiva unei schimbări de alianțe pentru a face față unui eventual hegemonism sovietic, după război: „regimurile se schimbă, dictatorii trec, dar munții rămân tot în același loc”. Concepție reductibilă care nu ține seama de faptul că raportarea la spațiu se modifică în funcție de mijloacele disponibile, așa cum a prevăzut, deja, geograful militar rus Lazikov în anii 1830, intuiție dezvoltată, un secol mai târziu, de către amiralul Castex.

Geopolitică și determinism

Aceasta nu înseamnă că geopolitica nu este decât o raționalizare a spiritului de cucerire și că este condamnată la dogmatism: dacă fondatorii au conceput o geopolitică oarecum olimpiană, supunându-se scării continentelor, oceanelor și, în final, lumii, fără prea multe preocupări pentru

complexitatea realului, tendințele actuale se dovedesc a fi mai sensibile la detaliile terenului, la relațiile dintre teritoriu și cultură, la diferențele de scară... Mai ales că, înainte, interesa mai mult sporirea spațiului, lecția principală a secolului al XX-lea a fost că trebuia să gândim, mai degrabă, în termeni de organizare, și nu de extindere.

Mai mult, trebuie să luăm în considerare că geopolitica este, chiar dacă Yves Lacoste recuză puternic această idee, o gândire deterministă. Ea stabilește o relație privilegiată între spațiu și politică. Chiar prin denumirea ei, geopolitica așază, în mod necesar, în centrul analizei sale factorul spațial și îi conferă o influență privilegiată, cu siguranță, pluriformă, concurată sau, parțial, anihilată de alți factori, dar generând, totuși, „în ultimă instanță”, dacă putem spune așa, dacă nu niște relații mecanice, cel puțin niște constante. Este, de altfel, subtitlul tratatului lui Aymeric Chauprade, *Geopolitica* (2001), în care aflăm o aluzie la „legile implacabile ale geopoliticii”. Dacă refuzăm această legătură, înseamnă că golim geopolitica de orice conținut specific, pentru a face din aceasta o știință globală, în felul lui Marcel Mauss, care spunea: „Numesc sociologie orice știință bine făcută”. Denumirile sunt, astfel, relativizate și reduse la un simplu indiciu pe care fiecare îl poate alege după voia sa, ceea ce reprezintă o soluție puțin prea simplă.

Geopolitica astăzi

Geopolitica a revenit în forță în SUA, după o estompare completă, la sfârșitul anilor '40. Prin Zbigniew Brzezinski, ea afirmă temeinicia supremației mondiale a SUA sau, prin Samuel Huntington, acreditează ideea unui „șoc al civilizațiilor”, discurs dominant, astăzi, chiar dacă globalizarea suscită teze antagoniste. În Europa occidentală, împărțită între Franța și Marea Britanie, mișcarea a cucerit și alte țări europene, în anii 1990: aflăm o revistă *Geopolitika* în Grecia³³, lucrări variate de geopolitică în Italia (de la revista *Limes* la lucrările generalului Carlo Jean³⁴). Pe ruinele defunctei Uniuni Sovietice, Rusia caută o nouă cale: eurasismul lui Alexandr Dughin îi sugerează una, care reia temele geopolitice cele mai tradiționale. Chiar dacă este prea devreme pentru a vorbi de o renaștere durabilă, chiar dacă instituționalizarea universitară se face încă așteptată (în afara câtorva catedre sau centre de cercetări

izolate), suntem în prezența unei adevărate mișcări de fond.

Aprecierea privind această mișcare variază în funcție de înclinațiile ideologice și științifice. Unii vor deplânge reîntoarcerea vechilor demoni sau, cel puțin, reîntoarcerea la explicațiile cu o singură cauză, care nu ar mai trebui să apară, în momentul în care toate științele încearcă să demonstreze complexitatea realului. Alții subliniază mutația acestei noi geopolitici, care reprezintă pentru vechea geopolitică ceea ce școala ananelor era pentru istoria pozitivistă. Paradigmele s-au schimbat, viziunea olimpică a marilor fondatori a cedat locul unor abordări mai subtile, mai puțin centrate doar pe aspectele fizice, pentru a ține seama de globalitatea poziției structurale a actorilor ; cu riscul de a cădea din nou în greșeala semnalată mai înainte: de ce să calificăm drept geopolitică o explicație globală? Referirea la cadrul mondial ar fi de ajuns pentru a justifica denumirea? Paul Kennedy este istoric sau geopolitician, când analizează declinul inevitabil al marilor puteri? Oare Samuel Huntington a abandonat știința politică în favoarea geopoliticii, pentru a vorbi de șocul civilizațiilor?

Incertitudinea epistemologică și teoretică rămâne. Nu știm foarte bine ce este geopolitica. În orice caz, multiplele ei definiții sunt fie vagi sau echivoce, fie contradictorii. Yves Lacoste, care este cel ce a dus cel mai departe gândirea geopolitică în Franța, cu celebrul său eseu *Geografia este folosită mai întâi pentru a declara război (1976)*, pare să fi renunțat la ideea unui tratat de geopolitică ce ar încerca să fixeze o materie insesizabilă.

Dincolo de această incertitudine rămâne nevoia, resimțită confuz, a unei explicații globale. Progresul științelor sociale implică, inevitabil, mișcarea contrară, adică specializarea, atomizarea lor: fiecare specialist știe din ce în ce mai mult, dar într-un domeniu din ce în ce mai restrâns. Geopolitica poate fi înțeleasă ca o încercare de a se sustrage de la legea dură a exploziei cunoașterii, pentru a sugera marile cadre explicative care, cu toate că nu sunt de o mare soliditate teoretică, au meritul de a face inteligibilă masa fenomenelor contemporane și de a defini orientările, pozitive sau negative. Ea reia, de fapt, programul care a fost cel al sociologiei, la începuturile ei. Nici o obiecție nu va putea învinge vreodată această dorință de ordine și de înțelegere globală a fenomenelor sociale.

Traducere și adaptare: Despina NICOLAIE

NOTE:

¹ Karl WITTFOGEL, **Le despotisme oriental**, Paris, Éditions de minuit, 1960.

² Fernand BRAUDEL, **Une leçon d'histoire**, Paris, Arthaud, 1985.

³ Cf. Hervé COUTAU-BÉGARIE, **Le phénomène Nouvelle histoire. Grandeur et décadence de l'École des Annales**, Paris, Économica, 2e éd., 1989.

⁴ Cf. Hervé COUTAU-BÉGARIE, **Traité de stratégie**, Paris, ISC-Économica, 4e éd., 2003.

⁵ Despre MACKINDER, W.H.PARKER, **Mackinder. Geography as an aid tot statecraft**, Oxford, Clarendon Press, 1982 și Brian W. BLOUET, **Halford Mackinder A. Biography**, College Station (Texas), A & M University Press, 1987.

⁶ Halford J. MACKINDER, "Le pivot géographique de l'histoire", *Stratégique*, 55, 1992-3, pp.11-29.

⁷ Friedrich RATZEL, **Géographie politique**, Genève, Editions régionales européennes, 1988 (traducere prescurtată; lipsește în special textul despre „marea, ca sursă a gloriei popoarelor“).

⁸ Cf. operelor lui Michel KORINMAN, **Continents perdus. Les précurseurs de la géopolitique allemande**, Paris, Économica, 1991 și **Quand l'Allemagne pensait le monde. Grandeur et décadence d'une géopolitique**, Paris, Fayard, 1989.

⁹ Halford J. MACKINDER, "Une vision globale du monde pour le conquête de la paix", *Stratégique*, 57, 1995-1, pp.7-20.

¹⁰ Încă nu există o biografie intelectuală a lui Nicholas Spykman.

¹¹ În franceză, referința cea mai sigură și cea mai completă despre geopolitica din SUA este articolul unui cercetător italian, Marco ANTONSICH, "De la Geopolitik à la Geopolitics. Transformation historique d'une doctrine de puissance", *Stratégique*, 60, 1995-4, pp.53-87.

¹² Să semnalăm, totuși, două articole fundamentale: Ladis K.D. KRISTOF, "The Origins and Evolution of Geopolitics", *Journal of Conflict Resolution*, 1960 și Marco ANTONSICH, "Itinerari di geopolitica contemporanea", *Quaderni del dottorato di riserca in geografia politica*, 1995-5. Aceste două articole vor fi în curând traduse în Hervé COUTAU-BÉGARIE și Martin MOTTE, **Aspects de la pensée géopolitique**, Paris, ISC-Économica, 2006.

¹³ Reeditată cu o bogată prefață de Béatrice GIBLIN, Paris, La Découverte, 198...

¹⁴ Amiral CASTEX. **Théories Stratégiques**, édition complète, Paris, ISC-Économica, 1997, 7 volumes.

¹⁵ Ezio FERRANTE, "Domenico Bonamico et la naissance de la pensée géopolitique navale italienne" și Marco ANTONSICH, "La géopolitique méditerranéenne de l'Italie fasciste", în Hervé COUTAU-BÉGARIE, **La pensée géopolitique navale. L'évolution de la pensée**

navale V, Paris, ISC-Économica, 1995, pp.151-162 și 163-190.

¹⁶ Hervé COUTAU-BÉGARIE, "Géopolitique théorique et géopolitique appliquée en Amérique Latine", Hérodote, 57, avril-juin 1990, pp.160-179.

¹⁷ Panorâmă bibliografică foarte completă în John CHILD, "Geopolitical Thinking in Latin America", Latin American Research Review, 1976, pp.84-111.

¹⁹ Saül B. COHEN, **Geography and Politics in a World Divided**, Londres, Methuen, 2e ed., 1973.

²⁰ Printre eseurile de reflecție asupra acestui punct, François THUAL, **Méthodes de la géopolitique**, Paris, Ellipses, 1996.

²¹ Care a dat imprimat impulsul inițial, prin cărticica sa **Geopolitics of Nuclear Era**, New York, Crane Russak, 1977.

²² Zbigniew BRZEZINSKI, **Le grand échiquier**, Paris, Bayard Edition, 1998.

²³ Ferruccio BOTTI, "Le concept de géostratégie et son application à la nation italienne dans les théories du général Durando", 1846, Stratégique, 58, 1995-2, pp.121-137.

²⁴ Pascal LOROT (dir.) **Introduction à la géoéconomie**, Paris, Économica, 1998.

²⁵ Cf. Lars WEDIN "Kjellèn. La naissance de la géopolitique et la pensée navale suédoise", în Hervé COUTAU-BÉGARIE, **La pensée géopolitique navale. L'évolution de la pensée navale V**, Paris, ISC-Économica, 1995, pp.227-244.

²⁶ Cf. Pierre BIRNBAUM, **La fin du politique**, Paris, Seuil, 1980.

²⁷ Să ne gândim doar la triumful sociologiei durkheimiene asupra rivalelor sale, ca, de exemplu, psihologia socială a lui Théodule Ribot sau Gustave Le Bon ori sociologia lui Le Play sau Worms, care au avut o mare influență în epoca lor, dar n-au mai păstrat-o în posteritate.

²⁸ Cartea de bază fiind cea a lui Hans J. MORGENTHAU, **Politics among Nations**, 1948. Înaintea lui, Spykman adusese o contribuție importantă cu **International Politics**, 1933.

²⁹ Cf. prefețelor lui Hans Adolf JACOBSEN și Jean KLEIN la Karl HAUSHOFER, **De la géopolitique**, Paris, Fayard, 1987.

³⁰ Cf. H.P. WILLMOTT, **La guerre du Pacifique 1941-1945**, Paris, Editions Autrement-Atlas des guerres, 2001.

³¹ Cf. Golbery do COUTO e SILVA, **Geopolítica do Brasil & Conjuntura política nacional o poder executivo Rio de Janeiro**, Libreria Jose Olympio, 3e ed., 1980.

³² Cf. Hervé COUTAU-BÉGARIE, **Traité de stratégie**, op.cit., pp.751-754.

³³ Ioannis LOUCAS a scris un eseu de geopolitică (1999), din nefericire, rezervat celor erudiți (foarte rari) capabili să citească în greaca modernă.

³⁴ În special Carlo JEAN, **Geopolitica**, Rome-Bari, Laterza, 1995. Cf. Marco Antonsich, **Geografia politica e Geopolitica in Italia dal 1945 ad oggi**, Trieste, Quaderni di ricerca del dottorato în Geografia Politica, Quaderno Speciale, 1996, 2a.

Autor al unor opere importante din teoria strategiei, Traité de stratégie și Bréviaire stratégique, director al revistei Stratégique, Hervé COUTAU-BÉGARIE este director al ciclului de strategie la Colegiul Interarme al Apărării – Paris, director de studii la Școala Practică de Înalte Studii și președinte al Institutului de Strategie Comparată și al Comisiei franceze de istorie militară. Profesorul Hervé COUTAU-BÉGARIE este doctor în știință politică și membru corespondent al Academiei regale de științe navale din Suedia.

PLANIFICAREA STRATEGICĂ MULTINAȚIONALĂ*

Jean DUFOURCQ

De unde vine NATO? Se știe că aceasta constituie răspunsul militar organizat de Alianța Atlantică pentru a face față amenințării militare sovietice, un răspuns care se conturează, puțin câte puțin, în mai multe etape, ca o formulă prin care se realizează un baraj disuasiv împotriva Armatei roșii.

Istoria începe mai întâi prin Uniunea Occidentală a Tratatului de la Bruxelles din 1948, peste care se suprapun, începând din 1949, forturile Tratatului de la Washington, apoi, după episodul Comunității Europene de Apărare și acordurilor de la Paris din 1954, care stabilesc Uniunea Europei Occidentale, lui NATO îi revine sarcina principală din timpul Războiului Rece.¹

Încotro se îndreaptă NATO? Se știe ceea ce a devenit Alianța după Războiul Rece, cu noul ei concept strategic, elaborat în noiembrie 1991, la Roma, și dezvoltat la Washington, în 1999, la summit-ul celor 50 de ani de existență, cu lansarea conceptului de transformare militară la summit-ul de la Praga, din noiembrie 2002, și cu transformarea sa politică, care va fi, poate, lansată la summit-ul de la Riga din noiembrie viitor.

Se vorbește, deja, de apropiata sa extindere și de un nou concept strategic, poate pentru a 60-a aniversare, din 2009.

Cine decide? Modul în care Alianța își planifică operațiile, parteneriatele, viitorul, cum își prepară acțiunile este mai puțin vizibil, mai puțin clar.

De aceea, acest lucru constituie obiectul câtorva reflecții ce urmează și care vor examina problema luării deciziei, a planificării multinaționale, a modurilor și metodelor, a dificultăților (în PESA a UE, ca și în NATO), înainte de a concluziona asupra câtorva perspective ale viitorului Alianței Atlantice.

1. Planificarea: despre ce e vorba?

Această disciplină – planificarea – este destul de tehnică. Ea are ca obiect să pregătească acțiunea și, în cadrul care ne preocupă, acțiunea colectivă.

Dacă este vorba de pregătirea elementelor acțiunii pe termen mediu, discutăm despre *planificarea apărării*. În NATO, această disciplină este cea a *planificării forțelor*; ea se supune unui proces plurianual și combină obiective politice traduse în mijloace necesare pentru a constitui dispozitivul militar care să corespundă strategiei stabilite. Această metodologie de planificare a forțelor evoluează, după summit-ul de la Praga de la finele anului 2002, spre un demers oarecum diferit, mai apropiat de planificarea capacitară, adoptată la intrarea pe rol, în 2000, a PESA, pentru a satisface obiectivul global, stabilit la Helsinki, la sfârșitul anului 1999 de către Uniunea Europeană. Demersul capacitar fondat pe mijloacele necesare pentru a produce efectele militare propuse este un demers mai suplu și mai eficace, care permite să se orienteze acțiunea de a înlătura lacunele constatate nu numai prin achizițiile necesare, ci, în aceeași măsură, printr-o politică industrială, precum cea desfășurată de Agenția Europeană de Armament de la crearea sa, din mai 2004.

Foarte diferită este *planificarea operațională*, care constă în a elabora conceptele și planurile operaționale ce vor permite punerea în operă, pe teren, a opțiunilor strategice stabilite la nivel politic de forțele apropiate, după o elaborare minuțioasă. Planificarea operațională poate să fie pregătită din timp, după scenarii generice, apoi adaptată circumstanțelor momentului; ea poate, de asemenea, să fie dezvoltată în regim de urgență, în reacție imediată după scheme reflexe, concertate și prestabilite. Dar ea se dezvoltă totdeauna după o metodologie exhaustivă, ce permite să se treacă în

* După o conferință ținută la Budapesta, la 9 mai 2006, în cadrul colocviului NATO. Pro sau contra?

revistă toți parametrii necesari care oferă condiții stabilirii unui plan de operații și diferitelor planuri anexe, mai ales logistice, precum și structurile de comandament și de control necesare conducerii sigure a acțiunii.

Planificarea strategică este o disciplină de amonte a celui mai înalt nivel de decizie, care asociază politicul și operaționalul, în scopul de a hotărî dacă trebuie să se treacă la acțiune și, de aici, pentru a obține efectele dorite și a ajunge la o situație finală. Ea se interesează de acel „*pentru ce?*“, în timp ce planificarea operațională răspunde la întrebarea „*cum?*“ și planificarea apărării la întrebarea „*cu ce?*“

Fiecare dintre aceste trei discipline asociază strâns practicieni, experți, responsabili politici în activități complexe, adesea iterative, și care trebuie să se sprijine, totodată, pe o strategie generală, pe doctrine de întrebuițare, pe cunoașterea și disponibilitatea capacității de analiză, de decizie și de acțiune. Deducem, deja, că, la eșalonul național, antrenamentul echipelor de planificare este un lucru complex. Dar ce înseamnă asta la eșalonul multinațional, unde se află mai mult de 25 sau 26 de actori?

2. Planificarea multinațională a operațiilor de criză, artă și metodă

Planificarea multinațională este o chestiune delicată, care se manifestă prin patru dificultăți principale ce se cer soluționate, pentru a se dezvolta în mod util și a se permite acțiunea colectivă.

Trebuie, mai întâi, o analiză comună a situației, pentru a răspunde întrebării: *ce se întâmplă?* Apoi, o evaluare comună a stării finale urmărite și a soluției dorite, răspunzându-se la întrebarea: *ce vrem?* Urmează un catalog comun de acțiuni posibile (intensitate, timp, puncte de aplicație, moduri de acțiune și combinarea lor), care răspunde la întrebarea: *ce e de făcut?* În sfârșit, trebuie să ne punem de acord asupra unui cadru de acțiune apropiat cu începerea unei anumite repartiții a atribuțiilor și sarcinilor, răspunzând la întrebările: *ce, cine, când?* Se constată, cum bine se știe, că șocul culturilor și aptitudinilor naționale nu facilitează înțelegerea și rezolvarea acestor dificultăți.

În realitate, procesele de planificare diferă puțin în Uniunea Europeană² și în NATO. Luarea deciziei de acțiune în caz de criză, în cadrul Uniunii

Europene, ține de resortul statelor membre care se coordonează cu Consiliul politic și de securitate, COPS, eventual prezidat de Înalțul Reprezentant pentru PESA, viitor ministru al afacerilor externe al Uniunii. Între COPS, comitetul militar și comitetul civil de gestionare a activelor care acționează structurile de expertiză ale secretariatului Consiliului, Statul Major al Uniunii Europene, centrul de situații și direcțiile civile competente se instalează un dialog iterativ. Acest dialog are ca obiectiv să stabilească mai întâi un „concept de gestionare a crizelor“ realist, care, încă de la origine, ține seama de mijloacele pe care pot să le aloce statele membre pentru tratarea crizei; apoi „opțiunile strategice“, militare, de poliție, civile, de gestiune a crizei sunt elaborate, ierarhizate, dezvoltate eventual cu un concurs exterior (CG național sau SHAPE); în sfârșit, este aleasă o combinație de opțiuni strategice de naturi diferite, pentru a elabora o directivă militară de planificare inițială încredințată comandamentului de operații desemnat pentru a lansa procesul de planificare operațională, ce va trece, în continuare, prin etapele conceptului general de operații și ale planului de operații. Aceasta este calea metodologică care conduce la planificarea strategică. Se încheie, din punct de vedere politic, printr-o „acțiune comună“ a Uniunii Europene, care prevede, îndeosebi, un lanț de comandament și deschide calea unei finanțări.

Luarea deciziei este elaborată în mod asemănător și în NATO, chiar dacă structurile sunt puțin diferite. Ceea ce se schimbă fundamental în Alianță este prezența aliatului american, cu mijloacele sale militare ce nu pot fi comparabile cu ale nimănui și absența combinării posibile cu mijloacele civile și administrative, cele prin care comisia europeană poate să acționeze, cu expertiza sa specifică și cu pârgurile sale financiare. Ceea ce distinge NATO este, de asemenea, prezența unei puternice structuri de cartiere generale, centrale, precum și SHAPE și SACT la Norfolk, dar, în aceeași măsură, și cele regionale, cum sunt cele de la Neapole și Brunsum, care pot să asigure expertiză și osatura militară necesară, mai ales pentru planificarea operațională. Într-un cadru mai larg al Alianței, pot să apară, totodată, dezbateri strategice, precum cele care au fost lansate asupra problemelor de preemțiune și de prevenție și asupra celor care se dezvoltă, pornind de la căutarea unor acțiuni orientate, bazate pe efecte (EBAO - *effect*

base approach to operations), în continuarea cercetărilor americane.

Provocările cu care se confruntă această activitate de luare a deciziei, în cadrul Alianței, sunt importante, patru dintre ele meritând să fie detaliate. Prima este cea a rapidității deciziei, a reactivității Alianței într-o situație de criză. Pentru a depăși încetineala inerentă a acțiunii multinaționale, națiunile NATO procedează la numeroasele consultări informale prealabile, la activități „de culoar”, angajamente provizorii care permit elaborarea progresivă a consensurilor parțiale ce pregătesc decizia finală. A doua se referă la chestiunea partajării costurilor, riscurilor și responsabilităților, a indivizibilității și solidarității Alianței.

Și aici chestiunile locului și autorității contributorilor majori, ca și cea a contributorilor exteriori este pusă în soluționarea generică posibilă. Cea de-a treia se referă la aplicabilitatea deciziilor luate; este provocarea coerenței și eficacității. Fiecare înțelege bine că rezervoarele de forțe naționale sunt aproape goale și că finanțele naționale fac față cu dificultate nevoilor de intervenție. De acum înainte, chestiunea finanțării comune este pusă cu insistență.

Ultima provocare este cea a rolului NRF, creată la summit-ul de la Praga, în 2002, și care va ajunge la maturitate în acest an. *Când și cum trebuie ea utilizată, numai în urgențe pentru o singură acțiune? Poate ea să fie angajată parțial în susținerea sau în completarea forțelor care sunt deja în operațiuni?*

Fiecare dintre aceste provocări trebuie să găsească răspuns în cadrul consensului ce rămâne piatra unghiulară a acțiunii colective a NATO, la care este imposibil să se renunțe, astăzi, fără a se aduce prejudicii reale coeziunii Alianței. Aceste provocări se află, în aceeași măsură, la originea tuturor dilemelor cu care se confruntă toți actorii acțiunii multinaționale: dilema legitimitate/eficacitate, dilema disuasiune/acțiune, preemțiune/prevenire, multinaționalitate/leadership...

Precum ONU și DOMP, Uniunea Europeană și PESA, și, astăzi, chiar mai mult ca ele, NATO este considerată ca unul dintre singurii actori capabili să înfrunte și să surmonteze situațiile dificile de tensiune cu care se confruntă comunitatea internațională. De viitorul său depinde o anumită formă de organizare a lumii.

3. Principalele tendințe de acțiune în cadrul NATO

Având în vedere evoluțiile și provocările planetei strategice, se conturează net trei tendințe principale între care se partajează favorurile celor 26 de țări aliate.³ Nici una dintre aceste provocări nu predomină cu adevărat, dar se știe că fiecare dintre ele răspunde unor preocupări serioase, mai mult sau mai puțin prezente pe cele două țărmuri ale Atlanticului.

Prima constă în a adapta în permanență organizația și parteneriatele NATO la evenimentele care afectează securitatea țărilor aliate. De la un summit la altul, națiunile caută cea mai bună modalitate de a-și organiza apărarea și securitatea colectivă. Astăzi, lupta împotriva terorismului și rezolvarea dezacordurilor potențiale legate de proliferarea armelor speciale și de statele eșuate preocupă aliații, care caută mijloacele prin care să le poată face față. Alianța ia în considerare, de acum înainte, aceste noi realități. Acest mod de a se adapta, caz cu caz, răspunzând conflictualității internaționale, a fost reglementat după încheierea Războiului Rece. El a funcționat bine până în prezent, dar se pare că și-a atins limitele, pentru că organizația a devenit mai complexă, mai greoaie, s-a extins, s-a diluat și dă impresia că se dispersează în numeroase acțiuni, în numeroase parteneriate a căror coerență trebuie consolidată printr-o viziune de ansamblu reînnoită.⁴

O a doua tendință rezidă în voința de a valorifica mai bine capacitatea militară a Alianței și de a folosi mai eficient expertiza sa operațională multinațională, mai ales a cartierului său general operațional SHAPE de la Mons. Concluzionând asupra capacității sale de a capitaliza cu grijă coalițiile militare ale lumii occidentale, NATO se poziționează ca operator strategic central, un fel de societate de *service operational*, care oferă clienților săi o multitudine de contracte: la bază, posibilitatea de a pregăti și califica forțe care să acționeze într-o coaliție; apoi, capacitatea de a realiza și structura o forță multinațională și de „a genera” formula care răspunde cel mai bine planificării operaționale hotărâte de contributorii cu trupe; un alt serviciu poate să fie susținerea unei desfășurări, un suport logistic pe timpul operației și, mai presus de aceste servicii, funcționarea completă, de comandament și de control a operației în toate aspectele sale. Aceasta este gama

diferitelor servicii pe care o astfel de „NATO +” ar putea să le ofere clienților săi. Cei care gândesc să amplifice acordurile tehnice zise „Berlin +”, alcătuite în 2003 cu PESA a Uniunii Europene, au în cap acest gen de formulă. Operatorul strategic complet, „NATO +”, ar fi, înainte de toate, un fel de referință militară occidentală pentru orice formă de acțiune multinațională în coalitiție.

O ultimă pistă face astăzi obiectul unei dezvoltări accelerate, în tandem cu ideea unei uniuni a democrațiilor, regrupate într-un forum strategic, care asociază capacitățile lor de influență politică și de acțiune militară, o „NATO Globală”. Reunite prin misiunea comună de a exporta democrația și economia de piață, în calitate de garant al libertății, națiunile adunate în acest club ar avea ca obiectiv să valorifice capitalul politic al Alianței și să-și extindă beneficiile spre continentul european, spre Orientul Mijlociu și spre Asia; un cadru funcțional de dialog politic și de acțiune comună ar putea fi oferit, de asemenea, țărilor avansate, deja în contact regulat cu țările occidentale, precum Japonia, Australia sau Coreea de Sud. Această formulă ar avea ca avantaj stabilirea unei centuri democratice în jurul lumii chineze, care se așteaptă să devină un pol de putere, la jumătatea secolului al XXI-lea.

Natural, aceste piste pot să se combine, chiar dacă logica lor diferă.⁵ Dar interacțiunea lor poate, de asemenea, să contribuie și la slăbirea Alianței, la

diluarea organizației și la bruierea imaginii sale de eficacitate, inclusiv pertinența de ansamblu a unui dispozitiv care, până astăzi, aproape că a reușit să surmonteze mai multe schimbări de paradigmă strategică în cei 60 de ani.

Nimeni nu poate să prevadă ceea ce va deveni Alianța care, ca toate construcțiile umane și formulele diplomatice și juridice, depinde de modul cum cei ce au conceput-o și o folosesc vor dori să o utilizeze. Cei 26 – națiunile care o compun – trebuie să facă față probei de răbdare pentru a elabora consensurile ce asociază legitimitatea politică și eficacitatea operațională. Se va ajunge oare la o uniune de popoare libere cu 100 de membri?

Traducere și adaptare: dr. Gheorghe VĂDUVA

NOTE:

¹ A se vedea *Spre o Europă strategică*, Stratégique, nr.86-87 (2006).

² A se vedea *Europenii în fața gestiunii crizei: un punct de vedere*, RJIA nr.4/2002.

³ A se vedea *Reglementări occidentale: ce alianță vrem?*, Defence nationale, decembrie 2004.

⁴ A se vedea *Pentru o alianță durabilă: NATO de care avem nevoie acum*, Defence nationale (în curs de apariție).

⁵ A se vedea *NATO: pentru un nou raport Harmel* (Politique étrangère 3/2005).

Jean DUFOURCQ, contraamiral (r.), este șef al departamentului de cercetare științifică la Colegiul de Apărare al NATO de la Roma, autor al numeroase articole și studii pe teme de strategie, politică de apărare, precum și referitoare la UE și NATO, publicate în reviste de specialitate, inclusiv în reviste românești.

OPERATORUL DE STAT MAJOR ÎN EPOCA DIGITALĂ

Marius CRĂCIUN

Integrarea României în organizația euro-atlantică impune adoptarea de standarde comune și recunoscute în toate domeniile, standarde care cuprind nu numai cerințe tehnice și tehnologice, ci și culturale, de adaptare la nou, de adoptare/acceptare a unor noi concepte, valori și metode de lucru. Participarea la structurile euro-atlantice de securitate colectivă necesită eforturi mari și costisitoare, costuri care însă ar fi și mai mari, dacă nu s-ar produce nici un fel de schimbare.

Procesul de transformare prin care trece Armata României presupune redimensionarea structurii de forțe și adoptarea unor noi standarde, doctrine și proceduri de operare, care, concomitent cu dotarea corespunzătoare cu tehnică și echipamente militare, să permită îndeplinirea misiunilor încredințate, participarea la apărarea națională și colectivă, îmbunătățirea capacităților necesare pentru operații multinaționale, de management al crizelor și de combatere a terorismului.

Redimensionarea procesului de elaborare a deciziei, asigurarea superiorității informaționale și implementarea unor concepte de operare moderne, precum conceptul de operații bazate pe efecte prin capacități facilitate de rețea, reprezintă elementul-cheie al transformării Armatei României¹.

În acest proces complex, unde cunoașterea și operarea corespunzătoare a sistemelor de comunicații și informatică are un rol decisiv, dorim să scoatem în evidență necesitatea unor eforturi susținute, intelectuale și educaționale, de adaptare „culturală” a ofițerului de stat major la aceste standarde și cerințe.

Dezvoltarea tehnologică și apariția unor noi forme de comunicare au schimbat atât viețile personale, cât și lumea în care trăim. O nouă ordine socială cu noi posibilități, dar și noi probleme și-a făcut apariția. Unii o numesc societate a cunoașterii, alții societate informațională. Unii au decis să meargă chiar mai departe și să o denumească societate a rețelelor, deoarece consideră că exis-

tența acestor rețele schimbă modul de funcționare și operare al societății actuale.

Rețelele electronice leagă oamenii între ei în alt mod decât cel tradițional. Au apărut noi tipuri de comunicații interpersonale, între rețelele de lucrători și cele ale întreprinderilor, între rețelele ale firmelor și ale consumatorilor, ale profesorilor și ale studenților. Mesaje mai mult sau mai puțin importante ajung pe ecranele calculatoarelor și determină reacții și măsuri din partea respectivilor destinatari. Pe piețele internaționale de capital sunt transmise instantaneu, uneori fără intervenție umană directă, instrucțiuni și acțiuni economico-financiare de valori uriașe. Imagini fotografice trimise instantaneu și ulterior preluate de mass-media pot genera schimbări politice sau sociale. Știri din domeniul militar, din diferite teatre de operații, transmise cu ajutorul Internetului, ajung de cele mai multe ori la diferiți destinatari, înaintea rapoartelor militare oficiale, generând reacții adverse.

Această dezvoltare socială caracterizată de creșterea fenomenului de globalizare și a diviziunii muncii devine tot mai puțin dependentă de timp și spațiu și tot mai dependentă de comunicații. Domeniul militar, la fel ca alte domenii, nu este ferit de asemenea schimbări. Ba, mai mult, avantajele evidente ale apartenenței la un „club” generator de securitate, unde structurile militare moderne operează performant, determină tot mai multe națiuni să dorească statutul de membru. Pe plan național s-au făcut planuri, s-au estimat termene și s-au identificat resurse. Pe bună dreptate se apreciază că „... după intrarea în UE, integrarea este dependentă, în cea mai mare parte, de modul cum vom ști să derulăm strategiile de recuperare a diferenței în utilizarea tehnologiei informațiilor și a comunicațiilor și, aș spune, poate puțin avangardist, că România poate să recupereze decalajul în utilizarea tehnologiei informațiilor și comunicațiilor în cinci, maximum zece ani²”.

Integrarea, ca proces în sine, nu este simplă, iar nota de plată este de cele mai multe ori suficient

de ridicată pentru a constitui o problemă pentru un buget național. Dar asigurarea financiară și, pe cale de consecință, cea tehnologică nu reprezintă totul. La fel de problematică este integrarea procedurală sau, altfel spus, realizarea interoperabilității în cadrul sistemului.

În ultima sută de ani, cultura ofițerului de stat major a evoluat considerabil. Dezvoltarea industrială a fost întotdeauna un factor de evoluție pentru doctrinele militare și, în consecință, noile tehnici și tehnologii au avut întotdeauna un impact asupra pregătirii, cunoștințelor și procedurilor de operare ale ofițerilor de stat major. Apariția revoluțiilor în domeniul militar, proces ce, în mod generic, presupune o cotitură fundamentală privind modul de utilizare a puterii militare și a capacităților acesteia, prin impunerea de inovații conceptuale, tehnice și organizatorice (structurale), a schimbat întotdeauna și cultura militară a ofițerului de stat major. Având un impact ca acela al introducerii mitralierei pe câmpul de luptă în 1914, al binomului tancuri – aviație în 1940 și a manevrei pe verticală folosind elicopterul începând cu 1950, apariția noilor tehnologii de informație și comunicații modifică, și de această dată, doctrinele militare și modul de gândire și operare al statelor majore.

Nu ne-am propus să abordăm aici aspectele tehnice ale introducerii acestor sisteme, ci să scoatem în evidență că, pentru operarea acestora, trebuie să existe un „nou tip” de ofițer (sau subofițer) de stat major, pregătit, în primul rând, ca operator în rețea. Nu facem referire la proiectarea, realizarea și mentenanța părții strict tehnice, realizată de specialiștii IT³ și de comunicații, ci de partea de stat major, de mutațiile necesare în gândirea și instruirea „operatorilor de stat major” cu diferite specializări.

Sunt păreri care susțin că, în cadrul unei celule a unui asemenea comandament, numai ofițerii sunt capabili să folosească sistemul informatic, în timp ce subofițerii stau deoparte sau execută alte activități. Unii consideră că doar cei care au cunoștințe tactice de nivel superior au capacitatea să facă un studiu al terenului, să calculeze rapoartele de forțe, să determine posibilele cursuri de acțiune ale inamicului și pe cele proprii, pentru a le compara și a le opune unul altuia sau să utilizeze sistemul informațional la nivelul performant.

Considerăm ideea cel puțin simplistă, reflectând poate chiar un snobism deplasat, mai ales dacă avem în vedere experiența exercițiilor de tip

„Bicaz” sau a SIMEX-urilor⁴, care confirmă existența unui număr considerabil de subofițeri de stat major în măsură să opereze cu eficiență un asemenea sistem și să obțină rezultate deosebite. Creșterea masivă a numărului de subofițeri cu studii superioare, creșterea exponențială a calculatoarelor legate la Internet la nivel național sunt alte câteva elemente care contrazic o asemenea teorie. Acesta este și motivul pentru care susținem introducerea sintagmei de „operator de stat major”, expresie care nu mai scoate în evidență categoria de personal, ci numai performanța și locul de desfășurare a activității.

Poziționarea în timp și spațiu, încadrarea într-o structură de forțe multinațională și instrumentele digitale de procesare a informației impun **adoptarea, în sistemul militar, a unor concepte culturale cu caracter de noutate ce trebuie însușite rapid de operatorul de stat major.** Iată, în opinia noastră, câteva din acestea:

1. **Apariția** capacităților facilitate de rețea, **prin conectarea și integrarea rețelelor de comunicații ale ministerelor și agențiilor componente ale Sistemului Național de Apărare în Rețeaua Militară Națională de Comunicații, iar pe plan internațional, conectarea acesteia la rețelele alianțelor din care facem parte, utilizând standarde comune de securitate și partajare a informației, schimbă cultura și atribuțiunile operatorului de stat major.**

Un exemplu concludent în acest sens este dat de conectarea României, în martie 2004, la rețeaua Sistemului Integrat de Apărare Aeriană NATO - NATINADS⁵. Sistemul NATINADS aplică principiile și concepțiile directoare de apărare aeriană colectivă a Alianței și asigură generarea capacităților destinate managementului situațiilor de criză și conflict, în anumite situații păstrând și elemente de suveranitate și decizie națională.

Conform planurilor operaționale elaborate de Comandamentul NATO pentru Operații (ACO)⁶, spațiul aerian național al României a fost integrat în cel al Alianței, devenind subiect al apărării colective. Totodată, spațiul aerian românesc a intrat, alături de cel bulgar, în zona de responsabilitate a Centrului Combinat de Operații Aeriene (CAOC)⁷, situat la Larissa, Grecia.

Întreaga activitate a componentei românești a acestei rețele se face după standarde, proce-

duri și protocoale NATO, adoptate în totalitate la nivel național.

Un alt exemplu îl constituie efortul de realizare, la nivelul MAPN, a unui sistem informatic integrat⁸. Specialiștii au prevăzut și planificat realizarea și integrarea unor subsisteme informatice, pe deplin compatibile și interoperabile cu alte sisteme similare din țările NATO:

- **Sistemul Informatic Întrunit C⁴I, destinat conducerii operațiilor, care va acoperi cele trei paliere, strategic, operativ și tactic;**
- **Sistemul Informatic de Sprijin al acțiunilor militare;**
- **Sistemul Informatic de Informații al Apărării;**
- **Sistemul Informatic de Modelare, Simulare;**
- **Sistemele de armament;**
- **Sistemul Informatic de asistare a Învățământului Militar.**

Pe agenda de lucru a structurilor cu competențe în domeniul comunicațiilor se mai află subrețele și capacități, aflate în stadii diferite de realizare, parte a eforturilor de „racordare” a României la capacitățile și rețelele Alianței, cum sunt:

- sistemul integrat de coordonare a mișcării ADAMS⁹;
- sistemul logistic integrat AILS¹⁰;
- sistemul integrat pentru managementul carierei militare;
- sistemul de senzori de radiolocație tridimensională de medie și joasă altitudine, GAP-FILLER;
- Sistemul de Comandă Control Aerian Național (SCCAN), integrat în sistemul NATO (ACCS)¹¹.

Subsumate acestor eforturi sunt, desigur, și eforturile de antrenare a personalului de stat major care să le deservească. Operatorii acestor sisteme vor trebui nu numai să elaboreze standardele de operare, dar și protocoalele de integrare în rețea, de interacțiune cu celelalte sisteme.

Dar care sunt capacitățile facilitate de rețea? În primul rând, **creșterea eficienței actului de comandă și control**, prin folosirea rețelelor informaționale. Operarea în sistemul de conducere, în prezent de nivel de comandă și control (C²), dar care, într-un viitor nu prea îndepărtat, va trebui să ajungă la C⁴I¹² sau chiar la C⁴ISR¹³, abordarea și implementarea conceptului cunoscut îndeosebi prin sintagma „network centric”¹⁴ vor micșora diferențele existente între Armata României și alte armate

aliante, mult mai avansate în acest domeniu.

În al doilea rând, creșterea **vitezei de reacție**, prin reducerea timpului de luare și procesare a deciziei și, în opinia noastră, un lucru foarte important, ajungerea instantanee a respectivei decizii la toate nivelurile, de la structura de comandă la centrul de conducere a focului sau pe ecranul mașinii de luptă a plutonului sau patrulei de la contact. Studiile făcute până în prezent în armatele moderne arată că, în cazul în care potențialul de luptă al părților este sensibil egal, realizarea superiorității asupra inamicului este posibilă numai în conducere, domeniu foarte greu de cuantificat în raportul de forțe, dar cu o manifestare pregnantă în desfășurarea acțiunilor militare. Ca urmare, pe plan mondial, există o preocupare constantă pentru modernizarea continuă și interconectarea sistemelor militare de conducere de la toate eșaloanele, care să aducă astfel un avantaj substanțial și chiar decisiv în cazul unei confruntări.

În al treilea rând, în condițiile în care vorbim de operații bazate pe efecte, unde „interagenție” este cuvântul de ordine, unde toate structurile guvernamentale, agențiile și alte elemente ale Sistemului Național de Apărare trebuie să conlucreze sinergic, considerăm că trebuie regândită, la nivel național, concepția de integrare într-un singur sistem C⁴ISR a acestora. Problemele și serviciile existente în prezent, de la incompatibilități tehnice și tehnologice și mergând până la diferențe de „cultură de stat major”, impun o uniformizare a acestora pe standardele NATO și UE, uniformizare unde structurile instituționale de educație ale MAPN, îndeosebi UNAp „Carol I”, ar putea avea un rol decisiv.

2. Transformarea modului de gândire și operare, odată cu renunțarea la mentalitățile și conceptele „împământenite” de comandă. În rândul unor comandanți și ofițeri de stat major mai tradiționaliști, conceptul de asistență automată în procesul de luare a deciziilor, chiar și lucrul cu calculatorul pentru transmiterea de ordine sunt încă privite cu reticență.

Transformarea modului de gândire și operare este însă un proces mult mai complex. Este nevoie de acțiuni de instruire, de perfecționare a pregătirii teoretice și practice a personalului, de uniformizare prin standardizare a activităților de stat major, de însușire și antrenare a

acestora în folosirea procedurilor de operare ale NATO.

Prin integrarea într-o rețea informatică a unui comandament și folosirea acesteia pentru distribuirea documentelor de lucru, se reduce mult timpul de circulație și implicit cel de decizie la toate nivelurile. Sistemele de poștă electronică și de prelucrare automată a datelor impun apariția conceptului de schimb de date pe orizontală, în opoziție, cel puțin în sistemul militar, cu structura piramidală de comandă. De aici, apare atât necesitatea de a avea, la nivelul unui Punct de Comandă (PC), un manager al informației, de tipul ofițerului de legătură sau al “battle-captain”¹⁵-ului, cu rol de filtru și de ordonator, dar care face și transferul între paliere, în cadrul piramidei mai sus-amintite, cât și implementarea, în acest PC, a unui set de proceduri standard, similare celor NATO și UE. Acest manager de informații trebuie să poarte și răspunderea urmării îndeplinirii ordinelor și dispozițiilor în cadrul PC și să beneficieze de un mecanism intern de evaluare și feedback.

Era digitală nu impune numai schimbări majore în metodele de lucru sau în organizarea funcțională a statelor majore, ci și în capacitatea de inițiativă a subordonaților și în capacitatea conducerii de adaptare la schimbare. Din păcate, exemplele vieții curente în sistemul militar arată că se renunță destul de greu la pârgghiile birocratice instituționalizate, pentru a se încerca păstrarea controlului. Creșterea exponențială a volumului de corespondență, apariția corespondenței electronice, consumatoare medie de timp, micșorarea dramatică a timpului de decizie și schimbarea ordinului verbal, lung și stufos cu click-ul dat la mouse-ul unui calculator legat la rețeaua de conducere a focului, pentru a stabili numărul de proiectile ce trebuie trase, sunt doar câteva exemple și ipostaze care trebuie studiate, analizate, în vederea identificării de soluții de implementare.

Adoptarea, pentru subrețeaua MAPN, a sistemului “tasker-traker”¹⁶ folosit în cadrul ACO și în cele subordonate ar putea fi o soluție care ar reduce, în primul rând, timpul alocat rezolvării corespondenței zilnice, estimat a fi, în zilele pline, de cel puțin trei-patru ore la nivelul unui șef de compartiment sau direcție.

Revenind la exemplul privind conectarea la NATINADS, aceasta a impus o serie de acțiuni de selecție și pregătire a personalului de stat

major, precum și acțiuni legislative, operaționale și tehnice. S-au adoptat proceduri de operare, s-au identificat și antrenat reacția și acțiunile personalului de stat major pentru toate tipurile de situații. Pe lângă participarea la diferite forme de pregătire în străinătate, la nivelul COAP s-a realizat o sală de pregătire dotată cu toate echipamentele necesare antrenării, testării și evaluării personalului, inclusiv prin rezolvarea simulată a diferitelor situații.

În activitatea de stat major într-un comandament digitalizat, de tip punct de comandă de brigadă, spre exemplu, managerul informației nu mai actualizează harta de lucru, întrucât această activitate se face automat, de către structura care se află la originea respectivei informații. Dacă se referă la inamic, informația vine de la structura de intelligence, iar dacă se referă la forțele proprii, este actualizată în cadrul sistemului “Blue Force Tracking”¹⁷, sistem care merge până la piesă, echipaj și, în cazul forțelor pentru operații speciale, chiar până la individ. Responsabilitatea managerului informației este de a urmări permanent ce se întâmplă și de a interveni numai pentru ajustare sau evitarea unor consecințe negative, activitate similară cu cea a controlorilor de trafic aerian.

În cadrul programului de dezvoltare a unor viitoare sisteme de luptă¹⁸, evitarea fratricidului este considerată un obiectiv esențial. De fapt, la nivelul NATO s-a decis uniformizarea cerințelor tehnologice ale unui asemenea sistem de identificare a forțelor proprii în luptă. Astfel, a apărut STANAG 4579, care reglementează cerințele și parametrii dispozitivelor de identificare a țintelor în luptă la nivelul NATO.

Unele state au combinat mai multe sisteme, ajungând în acest fel la sistemul MFRF (Multi-Function Radio Frequency - frecvență radio multifuncțională), care are funcțiuni de comunicare, radar și identificare. Alte țări planifică să adopte soluția ANSER (Air and Surface Electronic Responder)¹⁹, ce va permite vehiculelor pe care este instalat să asigure și capacități de comunicare și transfer de date, integral digitale, așa cum este specificat în STANAG 4579.

În cadrul unui program condus de SUA, Coalition Combat Identification²⁰, s-a reușit interconectarea în rețea a acestor sisteme. State precum Marea Britanie, Franța sau Italia au reușit, folosind propriile echipamente, să-și creeze sisteme de

identificare a forțelor proprii, contribuind la diminuarea fratricidului.

Sistemele moderne de comandă și control, de la nivel brigadă la nivel componentă terestră, pot fi considerate ca sistemul de armament al unui comandament. Pus în funcțiune de operatorii de stat major, supervizat de șeful de stat major, un asemenea sistem oferă posibilitatea cunoașterii permanente a situației forțelor proprii, datorită existenței sistemului de tip "blue force tracking", a situației inamicului, datorită informațiilor furnizate de rețeaua de senzori, precum și a spațiului în care se desfășoară acțiunile militare. Prezentate sub titlul de „**image operațională comună**”²¹, informațiile din cele trei domenii (inamic, forțe proprii și mediu) oferă posibilitatea cunoașterii imediate a situației, la toate nivelurile de comandă, economisind astfel foarte mult timp.

În prezent, celulele de lucru din comandamentele noastre nu au mijloace de proiecție a imaginii operaționale comune pe ecran și nici dotarea corespunzătoare cu ecrane de dimensiuni mari cu rezoluție ridicată, așa că încă se mai folosesc vechile hărți și „demodatele” panouri de agățat pe pereți. Chiar și pentru comandamentele dotate sau în curs de dotare cu sisteme moderne de comandă-control sau numai integrate într-o rețea interioară, va exista o perioadă de tranziție, poate chiar de ordinul anilor, în care operatorii de stat major vor continua să treacă datele pe harta de lucru de pe perete și apoi să facă același lucru cu documentul în format digital. Aceste acțiuni presupun să muncească de două ori și să facă risipă de timp, ca să nu mai vorbim de erorile care pot apărea la copiere, însă considerăm că perioada de tranziție este inevitabilă.

Ierarhia piramidală de comandă și control cedează treptat în favoarea organizărilor orizontale, transversale, de tip matrice. Un exemplu edificator în acest sens este introducerea sistemului de lucru tip matrice în Comandamentul Aliat pentru Transformare (ACT)²² de la Norfolk, SUA. În funcție de proiectele la care lucrează, șeful structurii de stat major poate alege soluții de lucru colective de tip „ad-hoc”, realizate prin configurarea rețelei și utilizarea unui soft modern de poștă electronică, în așa fel încât să permită gruparea de diverse celule de stat major, iar în interior să permită schimbul de mesaje de tot felul.

Într-adevăr, **comunicarea internă în cadrul statului major** rămâne parțial capacitatea sau ap-

titudinea fiecărui utilizator de a ajunge la datele stocate în sistemul de baze de date și de a le actualiza sau procesa conform cu autorizarea de acces acordată respectivului utilizator. De exemplu, stația de lucru Intel²³ poate citi și modifica datele din situația inamicului și poate numai să consulte datele despre situația proprie. Stația CIMIC²⁴ poate avea acces la rețeaua Internet, pentru a „extrage” date dintr-un spațiu sau sursă publică și a comunica cu organizațiile neguvernamentale.

Și comunicarea externă devine o problemă. Există destule voci care susțin necesitatea păstrării „specificului național” în activitatea de stat major. Problema este că, dată fiind probabilitatea mare ca Armata României să acționeze numai în cadrul NATO, UE sau al unei coaliții multinaționale, se impune adoptarea standardelor și procedurilor deja folosite de aceste structuri. Astfel, integrarea sistemelor C⁴I în cele ale forței și adoptarea standardelor de raportare sunt acțiuni obligatorii și asigură deplina interoperabilitate. Și așa, diferențele de limbaj, cunoașterea limbii engleze și a limbajului de specialitate sunt probleme extrem de dificile, care necesită ani de muncă la nivel individ și antrenament suplimentar la nivel de comandament.

Instruirea prin simulare a unui asemenea comandament, în cadrul unor exerciții de comandament cu acțiune dublă, cu trupe simulate (aplicații tactice), poate constitui un prilej de antrenare și evaluare a nivelului de pregătire. Întrucât, în prezent, capacitatea de instruire a Centrului de Instruire prin Simulare (CISM) este folosită la maxim de structurile care participă la misiuni în teatre, considerăm că este necesar să se identifice și alte soluții.

Spre exemplu, cu cheltuieli medii de achiziție a softului și a unui număr de posturi de lucru, se pot realiza așa-numitele laboratoare experimentale, unde să se rezolve și, ulterior, verifice prin simulare diferite scenarii, după modelul centrului experimental american “Combat Leaders Environment²⁵”, unde se simulează scenarii frecvent întâlnite în teatrele de operații. Un asemenea laborator ar putea antrena un stat major de batalion și brigadă, pe parcursul mai multor zile, cu o eficiență ridicată. O altă soluție, adoptată cu mare succes de multe armate moderne, este achiziționarea, cu eforturi financiare modice, de diferite jocuri de strategie, chiar de nivel comercial, care însă măresc performanța operatorilor de stat major.

Revenind la CISM, capacitatea de simulare a acestuia permite chiar verificarea unor ordine, instrucțiuni și regulamente de luptă, de la piesă și echipaj până la brigadă sau chiar corp, iar experiența dobândită de participanți în aceste exerciții de simulare a luptei, independent sau în cadrul unui stat major, reprezintă un mare câștig pentru sistemul militar românesc.

Pregătirea operatorilor de stat major diferă, la nivel individual, de pregătirea de comandament. Pregătirea individuală este asigurată, în primul rând, de școlile de aplicații, prin diferite cursuri de stat major și, ulterior, prin forme superioare, cum ar fi instruirea prin simulare. Pregătirea individuală ar trebui să continue cu pregătirea de comandament, prin antrenarea cu regularitate pe instrumentele de lucru automatizate din unități, dacă rețeaua Intranet permite asemenea exerciții.

Considerăm că adaptarea la epoca digitală se poate face prin pregătire colectivă și folosirea cu maximum de eficiență a instrumentelor de lucru avute la dispoziție. Rezolvarea unei situații sau chiar un antrenament de stat major trebuie să devină un instrument mult mai des folosit, poate chiar săptămânal. Astfel, într-o zi și la o oră stabilită în prealabil, se poate declanșa rezolvarea unei situații tactice care să necesite intrarea în funcțiune a comandamentului și antrenarea personalului pe funcțiuni, conform misiunilor și de la posturile individuale de lucru. Un antrenament de stat major derulat în acest mod, pe durata a numai câteva ore, folosind engleza operațională, rețeaua Intranet și posturile individuale de lucru, permite însușirea rapidă a procedurilor și documentelor de stat major și chiar ajustarea organizării punctului de comandă sau a fluxului de informații.

Una din consecințele digitalizării comandamentelor este **inundarea cu informație**, iar informația în exces poate duce la paralizarea statului major și amânarea deciziei. Considerăm cheia de boltă a arhitecturii circulației informației într-un stat major în era digitală ca fiind protocolul prin care se legiferează modul de identificare a informațiilor relevante și viteza cu care se prezintă acestea factorilor de decizie. Practica a demonstrat că volumul de date și informații folosite de comandant pentru luarea deciziei este relativ mic. Din multitudinea de informații adunate de statul major, multe dintre ele nu prezintă interes pentru luarea deciziei. De aceea, informațiile ajunse la comandant trebuie să fie sub forma unei sinteze, să cuprindă

numai esența. Comandantul unei mari unități nu ia decizii bazate pe rapoarte despre tancuri izolate, ci mai degrabă bazate pe perceperea manevrei unei unități inamice de tancuri și mai ales pe înțelegerea scopului respectivei manevre.

Sistemul de lucru în epoca digitală, într-un stat major conectat la rețea, se poate dovedi a fi periculos, dacă se scapă din vedere lucrurile cu adevărat esențiale. Chiar și în ce privește forma și conținutul documentelor de conducere actuale, pe sistem NATO, considerăm că majoritatea paragrafelor și anexelor dintr-un ordin de operații în actualul format, cuprinde mai mult probleme interne, care pot afecta înțelegerea „intenției” comandantului.

Conform spuselor generalului Fritz Von Korjj, comandantul Școlii de Ofițeri a Forțelor Terestre Germane, „Digitalizarea (computerizarea) luptei nu-l va lipsi pe comandant de responsabilitate și de necesitatea asigurării libertății de acțiune”²⁶.

3. Adaptarea sistemului legislativ și al regulamentelor militare **în sprijinul procesului de transformare este un alt mare domeniu care necesită acțiuni susținute.**

Dintre acțiunile legislative, cea mai importantă este transferul de autoritate, fie a unui pachet de forțe, fie asupra unor acțiuni militare. Un exemplu în acest sens este cel al transferului de autoritate către SACEUR al forțelor române de Poliție Aeriană puse la dispoziția NATO. Prin aceasta, România a intrat în sistemul de poliție aeriană sub comandă NATO, prin intermediul Centrului de Raportare și Control (CRC) din cadrul Centrului de Operații Aeriene (COA) al COAP. În acest centru, operatori de stat major români își desfășoară acțiunile în aria de responsabilitate care este chiar mai largă decât spațiul aerian național. Cu câteva excepții unde se păstrează elemente de suveranitate națională²⁷, întreaga activitate, de la conducerea zborului la decizia de combatere a unei ținte, se ia la nivelul Alianței, cu concursul direct al operatorilor români.

Conducerea operațiunilor militare prin intermediul **execuției descentralizate** se concentrează pe obiectivul misiunii, nu pe modul în care aceasta trebuie îndeplinită, și își cuantifică succesul și eficiența prin modul în care comandanții de la eşaloanele subordonate își exercită inițiativa în îndeplinirea ordinului și, implicit, în atingerea obiectivului propus.

Comanda devine descentralizată, informală și flexibilă, dar nu deformalizată, context în care comandantii stabilesc concepția și scopul, iar personalul din subordine proiectează estimările și determină cursurile de acțiune.

Reducerea timpului de la decizie la execuție și cunoașterea simultană a deciziei detaliate pe toate palierele lanțului de comandă și control impun existența unei libertăți de acțiune mai mari decât în acceptul clasic, cu o execuție mult mai centralizată.

Un element formal al execuției descentralizate este **delegarea de autoritate** pe diferite trepte și etape, ca o acțiune cu caracter procedural care are rolul de a simplifica lucrurile. Comandantul nu mai poate cunoaște totul și trebuie să aibă mai multă încredere în subordonați.

În armatele moderne apare și se impune din ce în ce mai mult noțiunea de delegare de autoritate, tocmai din cauza necesității concentrării comandantului pe problemele esențiale. „*Un comandant puternic are nevoie de subordonați puternici și nu se teme de libertatea pe care le-o acordă pentru ca aceștia să fie asemenea lui*”²⁸.

Considerăm că în Armata României nu s-au făcut suficiente demersuri, de la cele cu caracter științific la cele cu caracter legislativ și procedural, care să reglementeze și chiar să forțeze, acolo unde este cazul, delegarea autorității către un nivel inferior.

În același context, în armate moderne sunt generalizate diferite instituții, noțiuni și funcțiuni noi, cum ar fi: ofițerul de proiect, punctul de contact sau expertul în materie²⁹, adoptate și în armata noastră, însă fără atribuțiuni oficiale și fără o poziție instituționalizată prin regulamentele militare. Tocmai în această idee susținem și adoptarea formală a sintagmelor de „operator de stat major”, „ofițer de proiect”, „punct de contact” și „expert în materie”, inclusiv prin elaborarea de atribuțiuni funcționale standardizate.

În concluzie, considerăm că tehnologia poate îmbunătăți radical performanța unui stat major. Pe de altă parte, însă, suntem de părere că dependența prea mare față de tehnologie poate fi periculoasă, îndeosebi într-un conflict cu abordări asimetrice.

Recentele confruntări militare din Irak și Afganistan au scos în evidență pericolul născut dintr-o dependență prea mare față de tehnică. Pe de o parte, supremația electronică și cibernetică certă a

făcut posibilă declanșarea acțiunilor militare americano-britanice când aceștia aveau un raport de forțe net inferior. Astfel, s-a plecat la ofensivă în condițiile în care irakienii aveau superioritate, cel puțin în forțe terestre.

Pe de altă parte, ca și în războiul din Vietnam, au ieșit în evidență vulnerabilitățile tehnologiei moderne, de exemplu ale elicopterului față de atacurile de la sol și defecțiunile mecanice frecvente.

În aceste acțiuni militare recente s-a dovedit că se poate acționa, chiar cu mijloace primitive sau mai puțin sofisticate, împotriva celei mai performante tehnologii care există la ora actuală. În momentul în care toate armatele vor deveni dependente de rețelele de calculatoare, se vor găsi mijloace eficiente, cum ar fi cele generatoare de impuls electromagnetic sau cele care să scoată din funcțiune alimentarea electrică ori întreaga rețea, contracarând astfel marele avantaj pe care îl are o armată deplin digitalizată.

Suntem de părere că nu trebuie să considerăm revoluția tehnologică drept unic și cel mai important element. În această ecuație, contează foarte mult și conceptele și doctrinele, a căror evoluție este mai lentă decât cea tehnologică. Contează foarte mult procesul educațional și nivelul de instruire. Contează capacitatea liderilor de a folosi această nouă tehnologie și de a o introduce în ciclul de planificare. Contează capacitatea noastră de a identifica acele elemente de tehnologie care să permită forțelor românești, prezente în cadrul unei coaliții multinaționale sau a unei acțiuni a NATO, de a se racorda la rețelele respectivei forțe, de a adapta permanent conceptele, doctrinele și actele normative la posibilitățile practice, adică la ceea ce putem pune la dispoziția forțelor.

Noua dimensiune a confruntărilor militare, care presupune implicarea activă în războiul împotriva terorismului și combaterea altor amenințări asimetrice, creșterea caracterului expediționar, integrarea în structurile de securitate euro-atlantice și generalizarea operațiilor bazate pe efecte facilitate de rețele, impune adoptarea de noi tehnologii, concepte, proceduri de operare, cât și apariția „operatorului de stat major”, care să deservească componentele naționale ale respectivelor rețele.

Pentru pregătirea sa corespunzătoare, trebuie făcute eforturi susținute și folosită la maxim experiența aliaților. Numai așa se conferă consistență, continuitate și finalitate complexului proces de transformare prin care trece Armata României.

NOTE:

¹ Pentru detalii, a se vedea Strategia de Transformare, prezentată în http://www.mapn.ro/strategie_transformare.doc

² Interviu acordat de președintele Traian Băsescu, în Ziua, 4 mai 2006.

³ IT – Information Technology – tehnologia informațiilor.

⁴ SIMEX - Simulation Exercise – Exercițiu prin simulare.

⁵ NATO Integrated Air Defence System - Sistemul Integrat de Apărare Aeriană NATO.

⁶ ACO – Allied Command Operations.

⁷ CAOC - Combined Air Operations Center.

⁸ Pentru detalii suplimentare, a se vedea lucrarea autorilor DUMITRU, Cristea și ROCEANU, Ion, **Războiul Bazat pe Rețea, provocarea Erei Informaționale în spațiul de luptă**, Editura UNAp “Carol I”, București 2005, pp. 130-146.

⁹ ADAMS – Allied Deployment and Movement System, Sistem NATO computerizat de coordonare a transporturilor.

¹⁰ AILS – Allied Integrated Logistic System, Sistem NATO de coordonare logistică.

¹¹ CCS - Air Command and Control System.

¹² Command, Control, Communications, Computers, Intelligence – Comandă, control, comunicații, computere, informații.

¹³ Command, Control, Communications, Computers, Intelligence, Surveillance, and Reconnaissance - Comandă, control, comunicații, computere, informații, supraveghere și cercetare.

¹⁴ Network Centric – centrat pe rețea, sintagmă care indică suprapunerea într-un singur sistem a cel puțin trei rețele: rețeaua senzorilor, rețeaua vectorilor de lovire și rețeaua de comunicații care le leagă pe primele două. Potrivit acestui concept, aducerea aproape de zero a timpului necesar luării deciziei reduce la minim timpul dintre descoperirea unui obiectiv militar și lovirea acestuia.

¹⁵ Ofițer de stat major, de serviciu în punctul de comandă, primește și procesează toate informațiile.

¹⁶ Tasker – Tracker – Sistem de urmărire a sarcinilor.

¹⁷ Blue Force Tracking – urmărirea forțelor albastre (cu sensul de forțe proprii).

¹⁸ Future Combat System (FCS), sistem de management tehnologic și integrare în rețelele mari militare a tuturor sistemelor independente achiziționate de Forțele Terestre ale SUA.

¹⁹ Air and Surface Electronic Responder – transponder electronic terestru și aerian, sistem de interogare amic-inamic.

²⁰ Coalition Combat Identification (CCCID) – Sistemul de identificare în luptă al forțelor de coaliție, sistem creat pentru a permite integrarea tehnologică a mai multor sisteme de identificare amic-inamic naționale.

²¹ Pentru mai multe detalii, a se vedea DUMITRU, Cristea, ROCEANU, Ion, op. cit., p. 107.

²² ACT – Allied Command Transformation.

²³ Intel - Intelligence, postul de lucru al ofițerului cu informațiile.

²⁴ CIMIC – Civil-Military Cooperation.

²⁵ Combat Leaders Environment – mediu de pregătire a liderilor pentru luptă din dotarea US Army, conform ediției electronice a DefenseNews din 30 ian. 2006.

²⁶ Pentru detalii, a se vedea Revista Forțelor Terestre Franceze, nr.1, 2004, pp.8-10.

²⁷ Spre exemplu, decizia de doborâre a unei aeronave de tip “RENEGADE”, care a fost deturnată și se îndreaptă spre obiective de pe teritoriul național, a rămas în sarcina autorităților naționale de comandă.

²⁸ BĂDĂLAN, Eugen, general dr., în Revista Gândirea Militară Românească nr.5 / 2005, p. 20.

²⁹ Expertul în materie, Subject Matter Expert (SME), este un ofițer sau subofițer din cadrul statului major căruia i s-au repartizat unul sau mai multe domenii și subdomenii, care păstrează baza de date pe respectivele subiecte, este implicat în grupurile de lucru și consiliază comandantul în aceste domenii de expertiză. Conceptul și instituția expertului în materie sunt tot mai utilizate la nivelul NATO.

Colonelul MARIUS CRĂCIUN este șeful Secției evaluare și programe, în Celula de coordonare a Parteneriatului pentru Pace, SHAPE, Mons, Belgia.

STATUL-NAȚIUNE ÎN CONTEXTUL INTEGRĂRII EUROPENE

Dr. Petre DUȚU,
Claudiu DRĂGAN

Integrarea statelor-națiune în Uniunea Europeană este un proces necesar și de lungă durată. Acest proces are un impact semnificativ și general asupra competențelor și atributelor statelor-națiune. Identitatea și cetățenia națională vor coexista cu identitatea și cetățenia europeană. Ele vor fi complementare.

1. Uniunea Europeană - produs al integrării regionale

Uniunea Europeană reprezintă un produs al integrării regionale. Dacă se analizează etapele procesului de constituire a sa, se poate constata că, inițial, ea a fost o înțelegere economică între zece state europene. Este vorba de „Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului”, creată în mai 1950, la propunerea Franței. Principiile fondatoare ale viitoarei Uniuni Europene au fost: asigurarea păcii politice și a reconstrucției economice; acțiuni comune ale Franței și Germaniei (vizau reconcilierea istorică); asigurarea cooperării între națiunile europene; convergența intereselor popoarelor europene¹. În 1957 s-a semnat Tratatul de constituire a Comunității Europene de către statele fondatoare.

Dacă securitatea și apărarea colectivă erau asigurate și garantate, prin existența și funcționarea Alianței Nord-Atlantice, atunci „liniștea” economico-socială se putea atinge doar printr-un proces de integrare europeană. În plus, astfel se pregăteau bazele evoluției acestei organizații europene spre atingerea unor parametri și coordonate mult mai ambițioase decât erau cele ale proiectului inițial. Astfel, organizația creată de cele zece state europene nu avea competențe în materie de apărare și securitate.

În acest cadru instituțional, la nivel continental, securitatea internă (națională) era asigurată de statul național. Securitatea externă (zonală, regională și globală) se baza, în principal, pe politica externă, pusă în practică prin diplomația fiecărei

țări, și pe apărare, al cărei responsabil era armata națională.

În anii '90, amenințarea majoră ce venea din partea Pactului de la Varșovia a dispărut, și alte conflicte și crize au adus atingere intereselor și securității țărilor occidentale. În acest context, se asistă la o adaptare a structurilor și strategiilor Uniunii Europene în domeniul apărării și securității comune.

În prezent, Uniunea Europeană a depășit cu mult obiectivele propuse inițial. Ea numără 25 de state, iar de la 1 ianuarie 2007, prin aderarea României și a Bulgariei, vor fi 27 de state. În plus, Uniunea Europeană și-a constituit instituții cum sunt: Parlamentul european, Comisia europeană, Curtea de Justiție a Comunității Europene, Curtea de Conturi, Comitetul Economic și Social, Comitetul regiunilor. Acestea veghează la implementarea valorilor democratice și a respectării drepturilor fundamentale ale omului în cadrul Uniunii Europene.

Totodată, Uniunea Europeană este interesată, în actualul context mondial, de implicarea activă și concretă în soluționarea conflictelor de orice fel la nivel continental, dar și global. De aici, preocuparea pentru extinderea sa ca organizație, prin primirea de noi membri și prin crearea unei structuri militare proprii, capabile să acționeze oriunde în lume, acolo unde interesele sale o cer.

Astăzi, Uniunea Europeană se prezintă ca o forță credibilă economic, politic, militar, cultural și social. Ea este unul dintre centrele de putere ale continentului și ale lumii. Prin aceasta, Uniunea Europeană, se poate spune, a depășit toate așteptările celor care au inițiat crearea organizației în anul 1949.

Practic, Uniunea Europeană reprezintă un ansamblu de state europene legate, din 1957 (Tratatul de la Roma) până în 1992 (Tratatul de la Maastricht), prin politici comune și, de acum înainte, unite printr-un număr de obiective de armonizare a politicilor de liberă circulație a persoanelor, a se-

curității, a imigrației și a azilului. Ea se sprijină pe trei piloni deosebit de importanți atât pe plan intern, cât și extern².

Primul pilon îl constituie metoda comunitară, ce implică intervenția instituțiilor sale - Comisia, Consiliul și Parlamentul. Acesta cuprinde toate politicile comunitare adoptate începând cu 1952, adică Uniunea economică și monetară (UEM), Uniunea vamală, Piața unică, Politica agricolă comună, Transporturile, Ajutorul pentru dezvoltare, Ajutorul pentru regiuni, Concurența, Politica socială, Cercetarea științifică, Mediul, Energia etc.

Pilonul II privește Politica externă și de securitate comună (PESC). Ea se fondează pe coordonarea crescândă a politicilor externe ale statelor membre ale UE și pe construcția unei politici europene de securitate și apărare (PESA).

Pilonul III se referă la cooperarea în domeniile Justiției și Afacerilor interne (JAI). Pus în operă prin tratatul de la Amsterdam, „Spațiul de libertate, de securitate și de justiție” repartizează, totuși, domeniile de la JAI între primul și al treilea pilon, față de situația anterioară, când aceste domenii erau gestionate de pilonul III. De fapt, deciziile luate în cadrul pilonilor II și III sunt supuse metodei interguvernamentale (se decide prin unanimitate). Principalii actori ai pilonilor II și III sunt Consiliul European, Consiliul de Miniștri și Înalțul Reprezentant pentru PESC.

Fundamentele UE sunt democrația și statul de drept. Cetățenii UE sunt legați prin valori comune: libertatea, toleranța, egalitatea, solidaritatea și diversitatea culturală.

2. Statul-națiune

Statul este o colectivitate care înglobează toate grupurile umane, fie situate pe un teritoriu, fie compunând o unitate culturală sub numele de „popor”, având vocația să ocupe un teritoriu³. Acest ansamblu teritorial, limitat de frontiere stabilite prin diferite tratate și acorduri internaționale, este „ocupat” de bărbați și femei care aparțin unei populații ce se supune ordinii statului. De regulă, populația unui stat cuprinde două mari categorii de persoane: **autohtonii**, cei născuți pe acest teritoriu și cei care au cetățenia statului, și **străinii**, adică persoanele venite temporar și care nu au cetățenia statului.

Națiunea se caracterizează prin prezența unui grup uman în care indivizii se simt uniți unii cu

ceilalți prin legături atât materiale, potrivit unei concepții obiective, care pot fi limba, religia, rasa, cât și spirituale, conform concepției subiective, care sunt rădăcinile comune, un vis viitor împărtășit, o voință de a trăi în comun. Ea este un element constitutiv al statului, dar nu singurul. Or, există teorii ale statului-națiune care fac să coincidă cele două noțiuni, în timp ce, uneori, unele situații internaționale văd o destrămare a acestui mariaj.

Deci, statul-națiune se definește printr-un ansamblu coerent de atribute pe care acesta le exercită constant, folosind instituții și metode adecvate, asupra tuturor cetățenilor, aflați în spațiul geografic în care el își exercită suveranitatea. Acesta este un domeniu în care frontierele culturale se confundă cu frontierele politice⁴. Idealul de stat-națiune este ca acesta să aibă populația formată din persoane de aceeași etnie și cultură. Totuși, cele mai multe state sunt poliethnice.

Națiunea, așa cum este percepută astăzi, este un produs al secolului al XIX-lea. În timpurile moderne, națiunea este recunoscută ca fiind comunitatea politică ce asigură legitimitatea unui stat asupra teritoriului său și care transformă statul în stat al tuturor cetățenilor. Noțiunea de stat-națiune insistă pe această nouă alianță între națiune și stat. Naționalitatea este socotită ca legătura dintre cetățean și stat, întărită prin avantajele politicilor sociale ale statului.

Termenul național semnifică tot ceea ce este condus și reglat de stat. Astăzi, ideea este că națiunile trebuie să fie reprezentate în interior de un teritoriu definit.

Totuși, ideea statului-națiune devine problematică, deoarece statul nu mai este considerat ca principalul refugiu al culturii naționale. Criza statului-națiune se raportează la separarea dintre stat și națiune. Identitățile sociale și în special cultura națională pot să se reafirme în multiple feluri, căci statul se eliberează de funcțiile sale tradiționale.

Tot mai insistent sunt vehiculate, în prezent, diverse teorii despre viitorul statului-națiune. Mulți autori cred că a trecut vremea statului-națiune. O cauză a acestei stări de lucruri ar fi globalizarea, care pune în discuție funcțiile generale ale statului și dimensiunile națiunii.

De aproape două secole, în cadrul statului-națiune, democrațiile europene s-au putut dezvolta adoptând și concretizând valorile liberalismului politic: respectul autonomiei individuale, al reflexiei și al alegerii personale, tratament egalitar al

cetățenilor din partea unui stat neutru și imparțial, protecția drepturilor și libertăților individuale, alegeri libere într-un climat de pluralism și toleranță. Acum, aceste valori umane sunt larg acceptate, și democrația cu caracter liberal – la fel ca stat-națiune – a devenit atât un model de invidiat, cât și o copie în afara lumii occidentale.

3. Impactul integrării europene asupra statului național

Integrarea europeană are un impact semnificativ asupra stării actuale și a evoluției statelor-națiune ce o compun. Acest impact are implicații în toate domeniile de activitate umană și asupra tuturor atributelor și competențelor statului-națiune. Astfel, în plan economic, integrarea europeană are trei repercusiuni majore.

Prima repercusiune: marjele de manevră ale politicilor macroeconomice naționale sunt reduse considerabil. În acest context, nu se poate face abstracție de necesitatea reducerii deficitelor, a echilibrării bugetelor sau stăpânirii inflației. Prin urmare, se reduc marjele de manevră ale statului-națiune pe planul politicii macroeconomice.

A doua repercusiune: statul-națiune nu are capacitățile necesare pentru a face față, cu succes, provocărilor de anvergură mondială, manifestându-se tot mai insistent o tendință foarte clară a supranaționalității, care se poate constata dacă se privește la Uniunea Europeană. Dar statul suferă deopotrivă de tensiuni provenind din ceea ce se numește „intra-naționalitate”. Statul este prea complex pentru ca cetățenii să poată să se simtă direct și adecvat reprezentați, pe planul identității și intereselor lor imediate. Acesta este motivul pentru care există un proces de descentralizare a puterii, mai rapidă în unele locuri, mai lentă în altele, care contracarează forța omogenizatoare exercitată de o putere centrală unică. În Europa se disting cel puțin patru niveluri ale puterii reprezentative: nivelul local, regional, național și supranațional sau european.

A treia repercusiune: statul se retrage din activitatea de producție, pentru că nu mai este un factor direct de creare a bogăției și pentru că este din ce în ce mai puțin implicat în formarea PIB, tendință ce întărește privatizarea. Pe de altă parte, statul sau puterile reprezentative definesc drepturile cetățenilor, așa cum sunt dreptul la educație, dreptul la pensie și alte drepturi, concomitent cu crearea de

obligații pentru responsabilii politici.

Impactul integrării europene asupra statului-națiune, **în plan politic**, este important. El se referă la existența și dezvoltarea democrației, a alegerilor libere, a pluripartidismului, a suveranității naționale. **Statul-națiune se mândrește cu un frumos succes în materie de instituție și de perenizare a democrației.** Aceasta pentru că el a reușit să dozeze cu aceleași drepturi ansamblul de indivizi de pe teritoriul său, care aparțin grupului național, să stabilească o corespondență fără falie între un popor omogen și competențele statale. În prezent, o serie de competențe ce țin de democrația reprezentativă sunt îndeplinite de instituțiile UE. De aici, necesitatea unei informări oportune și corecte a cetățenilor fiecărui stat membru cu drepturile și obligațiile ce le revin în acest nou context democratic. De exemplu, în Parlamentul european sunt parlamentari ce reprezintă toate statele membre ale UE. Aceasta poate conduce, în timp, la ideea reducerii numărului deputaților și senatorilor la nivelul Parlamentului național.

În ceea ce privește suveranitatea statelor-națiune, practic, acestea își „cedează” o parte din suveranitatea lor UE. **Adoptarea deciziilor politice importante la nivelul instituțiilor Uniunii Europene este, de acum, un fapt frecvent întâlnit.** Totuși, „transferul” de suveranitate între statul-națiune și UE se cere văzut ca interacțiune și schimb de influențe între țările membre, care, oricum, țineau seama, și anterior dobândirii statutului actual, de factorii externi, când luau decizii de o importanță majoră în toate domeniile de activitate, și nu ca o pierdere a unor atribute ale statului.

Față de eroziunea suveranității statale și de transferul său către instituțiile supranaționale, cel puțin în percepția fenomenului pe care ele o pot avea, numeroși sunt cetățenii care se refugiază în reacții - în general naționaliste - exacerbate. Aceste reacții, la rândul lor, în măsura în care se însoțesc de o respingere a regulilor unui joc democratic, reprezintă în sine o veritabilă amenințare pentru democrație și valorile sale. Legănați de mitul suveranității naționale, unii cetățeni consideră, pe nedrept, națiunea lor privată de puterea legitimă și își imaginează o spoliere a drepturilor lor fundamentale, ca unic drept colectiv. De aici reacțiile de frustrare națională, ce se exprimă, totodată, prin atitudini naționaliste, o detașare, chiar o critică violentă a instituțiilor democratice, ca și o indiferență crescândă față de viața politică națională

și europeană. O astfel de indispoziție poate merge până la ura față de celălalt, a nonnaționalului, până la rebeliunea contra statului.

Într-adevăr, s-a ajuns la aceasta, în special în perioada de criză economică, când reprezentanții curentelor naționaliste cer o mai mare închidere a națiunii asupra ei însăși, de o manieră care să acorde indivizilor drepturi și libertăți în funcție de naționalitate. Altfel spus, ei neagă universalitatea drepturilor fundamentale, pronunțându-se pentru un sistem de privilegii ce reunesc membrii unei națiuni sau de discriminări ce exclud nonmembrii. Dacă astfel de reacții de repliere rezultă în mare parte dintr-o eroare de înțelegere a sistemului democratic, mai ales a conceptului de suveranitate, ele nu reprezintă, din această cauză, un pericol mai puțin grav pentru coeziunea societăților democratice, ca și pentru menținerea valorilor lor umane. Acestea sunt cele mai flagrante sentimente, într-o Europă care, în spiritul Tratatului de la **Maastriht**, acordă drepturi de cetățenie tuturor celor ce provin dintr-o țară membră a UE. De unde necesitatea de a demistifica ideea de suveranitate populară și revendicările pe care ea le suscită, la fel de absurde pe cât de periculoase pentru valorile umane de inspirație liberală și construcția europeană.

Un alt impact semnificativ al integrării europene se referă la **palierele psihosociale** ale statelor-națiune. În acest sens, este vorba de coeziunea națională, de consensul național, de conformitatea și acceptarea voluntară a normelor și valorilor proprii, de tradiții și mentalități definitorii pentru populația statului respectiv. Existența instituțiilor supranaționale și legitimitatea democratică a acestor structuri de putere influențează caracteristicile ce țin de dimensiunea psihosocială a statului-națiune. În acest context, atenuarea implicațiilor negative ale integrării ar trebui să pornească de la ridicarea legitimității structurilor supranaționale la cea a guvernelor naționale la care cetățenii se referă. Aceasta este posibil, în măsura în care organismele supranaționale sunt constituite din reprezentanți ai statelor-națiuni, numiți de guverne sau, mai rar, democratic aleși.

Astfel, o întărire a Consiliului de Miniștri, organ decizional determinant al Uniunii, în mod exclusiv compus din membrii guvernelor naționale ale statelor europene, va permite ca suveranitatea națională să rămână în mâinile reprezentanților naționali. Atunci nu este vorba de eroziunea suveranității naționale, ci cel mult de o nouă organizare

a acesteia din urmă, de altfel, la fel de legitimă. De asemenea, în acest mod, nici caracteristicile definitorii psihosociale ale statului-națiune nu vor fi afectate într-o manieră negativă. În plus, populațiile statelor membre ar trebui să învețe și ce reprezintă această calitate în cadrul Uniunii Europene și cum coeziunea, consensul, conformitatea, acceptarea valorilor democratice au o existență și o semnificație pozitivă și la nivel european. În plus, palierele psihosociale sunt prezente și acționează și la nivelul Uniunii Europene. Prin urmare, pot apărea unele disfuncționalități pe ambele paliere psihosociale.

O altă implicație majoră a integrării europene privește **identitatea națională**⁵. De regulă, cetățenii unui stat sunt deosebit de sensibili când vine vorba de identitatea națională. În prezent, se vorbește insistent de o identitate europeană, relativ diferită de identitatea națională. Probabil, aceasta este asociată cu acordarea cetățeniei europene tuturor locuitorilor statelor membre ale Uniunii Europene. Pentru a dota cetățenia europeană cu un caracter democratic, instituțiile abilitate trebuie să se aplece asupra chestiunii paradigmatică a puterii și să inventeze un echilibru de un alt tip, care nu mai trimite la structura centralizată și simplificatoare a statului-națiune, ci să fie adaptat la realitatea europeană. Altfel spus, fondat pe o organizare politică în care un centru decizional unic poate corespunde la diferite popoare, la tradiții multiple. Pentru aceasta, Europa politică trebuie să înceteze să creadă în puternica legătură ce unește competențele, teritoriul și identitatea, de teama contradicțiilor și disfuncționalităților democratice crescânde, și să distingă unele de altele diferitele competențe ale statului-națiune clasic, care tind din ce în ce să fie repartizate între numeroase instanțe. Cheia puterii nu mai este astăzi agregarea tuturor atribuțiilor statale, în mod ideal încarnate de statul-națiune, ci repartizarea funcțiilor guvernamentale la diferite niveluri de putere. Astfel, statul național, deși a cedat mari părți din suveranitate instituțiilor europene, nu pare să mai fie în măsură să garanteze singur locuitorilor securitatea externă și internă sau bunăstarea socială, păstrându-și o funcție fundamentală, anume funcția identitară.

În ceea ce le privește, incapabile de a suscita o adevărată identificare afectivă, instituțiile europene nu dețin, din această cauză, cel puțin o putere importantă în domeniile securității și socio-economic. Totuși, statul-națiune nu este complet lipsit

de atributele tradiționale. Astfel, el păstrează, deși limitat, o anumită putere de reglare economică, chiar dacă se intersectează cu competențele UE, precum și rolul de administrator al treburilor publice interne.

În ceea ce privește conceptul de „națiune europeană”, acesta nu acoperă o realitate și nici nu poate legitima democratic politica instituțiilor europene. Este suficient dacă indivizii care trăiesc în interiorul Uniunii Europene au conștiința utilității colaborării supranaționale și dezvoltă dorința și nevoia de a soluționa împreună problemele comune. O asemenea asociere de indivizi cu identități divergente, adunate prin consens asupra valorilor nonculturale, nu este caracterizată de solidaritate „etnică” proprie statului-națiune, fondată pe aceleași experiențe istorice și culturale, ci prin solidaritate specifică oricărei comunități sudate prin provocări civilizatoare comune. În cadrul unei democrații europene deschise, acest model este menit să susțină emergența unui sentiment de apartenență europeană și al unei legături comunitare puternice între cetățenii Europei, ca și să garanteze valorile umaniste, oferindu-le o nouă structură matură, dincolo de statul-națiune.

Concluzii

Uniunea Europeană își intră din ce în ce mai mult în rol și își amplifică competențele în administrarea întregii activități umane, individuale, de grup și instituționale din spațiul geografic ce-i aparține. Instituțiile sale conduc democratic activitatea internă și externă, asigură securitatea umană și apărarea comună a tuturor membrilor Uniunii.

Statele membre ale Uniunii, deși își transferă o parte din competențe instituțiilor europene, vor continua să existe și să-și exercite funcțiile de apărare și de securitate a cetățenilor lor. Totodată, ele vor rămâne purtătoarele și apărătoarele identității și culturii naționale, vor fi administratorul autorizat al treburilor publice ale țării. Prerogativele economice, politice, sociale, militare, culturale, deși reduse, vor fi de actualitate și în viitor.

Integrarea statelor-națiune în Uniunea Europeană are un impact semnificativ și general. Mai

întâi, este vorba de necesitatea armonizării legislative, instituționale și relaționale a activităților de la nivelul Uniunii cu cele din fiecare stat membru. Apoi, se impune definirea ariei competențelor politice, economice, sociale, culturale, militare, de apărare și securitate ale instituțiilor europene și celor ale fiecărui stat în parte. În fine, controlul instituțiilor europene asupra tuturor domeniilor de activitate individuală, grupală și instituțională se va intensifica și extinde, în timp ce instituțiile ce aparțin statelor membre își vor restrânge acest tip de activitate.

Valorile democratice apărute și promovate de Uniunea Europeană vor câștiga tot mai mult teren, generalizându-se în întreg spațiul european integrat. De asemenea, se va vorbi tot mai mult de cetățenia și de identitatea europeană, fără însă a se renunța la cetățenia și identitatea națională.

BIBLIOGRAFIE:

Rodica BACONSKI, , François BENOIT (coord.), **Ce este Uniunea Europeană?**, București, Editura Est, 2001.

DEMESMAY, Claire, *Au-delà de l'Etat-nation: quelle démocratie pour l'Europe?*, <http://www.robertschuman.org/synth2.htm>

GONZALEZ, Felipe, *L'Union Européenne, union des peuples*, <http://www.globalprogress.org/frances/novedades.html>

L'Etat-nation, http://www.ledroitpublic.com/libertes_fondamentales/index.php

Les incertitudes de la citoyenneté, <http://droit.univ-lille2.fr/enseignants/villalba/courspspc.htm>

NOTE:

¹ Vezi Rodica BACONSKI, François BENOIT (coord.), **Ce este Uniunea Europeană?**, București, Editura Est, 2001, p. 13.

² Felipe GONZALEZ, *L'Union Européenne, union des peuples*, <http://www.globalprogress.org/frances/novedades.html>

³ *L'Etat-nation*, http://www.ledroitpublic.com/libertes_fondamentales/index.php

⁴ Claire DEMESMAY, *Au-delà de L'Etat-nation: quelle démocratie pour l'Europe?*, <http://www.robertschuman.org/synth2.htm>

⁵ *Les incertitudes de la citoyenneté*, <http://droit.univ-lille2.fr/enseignants/villalba/courspspc.htm>

Dr. Petre DUȚU este cercetător științific gradul II în CSSAS, sociolog militar, autor de lucrări și articole pe teme de securitate națională și umană internațională.

Subcomisarul Claudiu DRĂGAN este masterand al Universității „Petrol și Gaze” din Ploiești, specialist în managementul crizelor și conflictelor sociale.

IMPLICAREA ARMATEI ROMÂNIEI ÎN SPRIJINUL NAȚIUNII-GAZDĂ (HNS)

Vasile POPA

Sprijinul Națiunii-Gazdă (HNS) este unul din elementele esențiale ale participării fiecărui stat membru NATO, la pace, crize și război, la operații de apărare națională și colectivă, de stabilitate și la urgențe civile, în raport cu capacitățile de care dispune.

În efortul apărării colective, ce incumbă totalitatea măsurilor luate și acțiunilor întreprinse de structurile militare interaliate pentru întârzierea, oprirea sau respingerea agresorului, HNS reprezintă un factor de mare importanță, care crește aportul României, ca Națiune-Gazdă (HN), și, implicit, al armatei sale la îndeplinirea misiunilor de către forțele Alianței.

1. Optimizarea participării României la apărarea colectivă

Țara noastră, ca stat membru NATO, este obligată să acționeze pentru întărirea forțelor proprii, spre a fi aptă să ducă un război de apărare națională, a participa cu o cantitate de forțe la efortul colectiv de apărare în cadrul Alianței și a lua parte la dezvoltarea și menținerea unui mediu de securitate favorabil protejării intereselor sale. Pe traseul acestor obligații, România are posibilitatea și capacitatea de a face ca interferența acțiunilor sale ce vizează apărarea națională și apărarea colectivă¹ să fie optimă.

Întrepătrunderea optimă a unor elemente ale apărării naționale cu cele ale apărării colective va duce la optimizarea ambelor domenii, determinând ca țara noastră să se afirme și mai consistent ca sursă generatoare de securitate în regiunea Europei Centrale și de Sud-Est, din spațiul euro-atlantic, și în regiuni unde misiunile și responsabilitățile Alianței o cer.

Puterea economică apreciabilă a României va avea un impact pozitiv asupra capacităților de care ea dispune și pe care le poate oferi Alianței în cadrul HNS. Potențialul material și uman, dar și poziția geostrategică reprezintă atuuri importante

în îndeplinirea, în viitor, a unor roluri aliate complexe, printre care și cel de HN.

Modernizarea continuă a sistemului său de securitate și creșterea capacității statului român de a se impune în noua calitate de membru NATO sunt garanții ale amplelor posibilități de implicare în acțiunea de HNS. Reforma armatei române amplifică rolul acesteia în misiunile Alianței, prin dezvoltarea capacităților de proiecție a puterii pentru asigurarea securității în spațiul de sud-est al NATO, de participare la misiuni de combatere a terorismului și gestionare a păcii în alte zone, cum este cea a Orientului Mijlociu și Apropiat.

Realizarea, modernizarea sau întreținerea infrastructurii naționale destinate HNS, a facilităților pe care România le poate pune la dispoziția structurilor Alianței sunt activități care depind nemijlocit de calitatea guvernării și de dezvoltarea durabilă a țării, de acțiunea responsabilă a componentelor implicate ale societății, dar și de angajarea tuturor membrilor săi în realizarea unei economii de piață funcționale, în îmbunătățirea cadrului legislativ și a funcționării justiției, a capacității administrative, înfăptuirea reformelor economice și combaterea corupției.

Deși între capacitățile acordate de România, ca HN, și corupție, de exemplu, nu pare să existe nici o legătură, aceasta din urmă diminuează încet, dar sigur, potențialul economic și de infrastructură al statului, afectează creșterea și dezvoltarea economico-socială și, implicit, posibilitatea de întreținere și sporire a capacităților necesare.

Pierderile economice importante pe care le produce criminalitatea economică, cea financiară și de altă natură slăbesc forța societății de a susține sectoarele și componentele care se pun la dispoziția Alianței.

Calitatea și funcționalitatea acordării HNS depind, prin urmare, de nivelul dezvoltării economice, al productivității sociale, de performanța economică a statului, de stabilitatea politică, economică și socială.

Ritmul accelerat în care țara noastră reușește să depășească rămănerile în urmă din domeniul tehnologiei informațiilor, al comunicațiilor fixe și mobile, al guvernării electronice reprezintă un pas semnificativ înainte în implementarea proiectelor din programul HN.

Dinamismul economiei și, complementar cu acesta, consolidarea capabilităților oferite de România în cadrul HNS vor fi stimulate corespunzător de apropiata integrare în UE, când perspectivele de dezvoltare a tuturor domeniilor de activitate vor spori, prin sprijinul și solidaritatea partenerilor europeni. Din interiorul UE, România va putea să-și mărească performanțele economice, competitivitatea, abilitatea de a folosi noile tehnologii în conexiunile și structurile HNS, de a lua parte activă la PESC, la misiunile NATO și a genera stabilitate și securitate regională. Optând pentru valorile europene și un mediu de securitate stabil, România va face tot ce este posibil pentru apărarea intereselor sale și ale aliaților.

Corelarea strânsă a activităților desfășurate ca HN cu cele ale celorlalte națiuni ale NATO se va regăsi obiectivată în dimensiunea HNS, în cadrul căreia Armata României va îndeplini, ca instituție militară aparținând unui membru al Alianței, un complex de *misiuni*:

- contribuția armatei la asigurarea securității naționale la pace;
- apărarea României și a celorlalte state aliate;
- aportul la întărirea stabilității regionale și globale, inclusiv prin folosirea instrumentului diplomației apărării;
- sprijinirea instituțiilor statului și a autorităților locale, la urgențe civile.

Rolul politic și militar pe care țara noastră și-l va asuma la nivelul structurilor integrate și în postura de HN nu este doar un proces tehnic și militar de interoperabilitate și standardizare, de încadrare riguroasă într-o schemă ce trebuie respectată ad litteram, ci și unul de performanță umană și materială, de responsabilitate și responsabilizare, de cooperare și pregătire, precum și de transparență, dacă este privit din contextul informațiilor ce sunt reciproc disponibile aliaților, ca și Comandamentelor NATO. Prin aceasta, interesele organizației sunt promovate și protejate, iar deficitul de securitate redus la minimum.

Mecanismele puse în mișcare de țara noastră în cadrul HNS trebuie să fie eficiente și perfect funcționale, dintr-o responsabilitate care transcende

obligațiile ce decurg din calitatea de membru al Alianței sau înțelegerile bilaterale ori multilaterale încheiate de HN cu organizațiile NATO și națiunile ce furnizează forțe care operează pe teritoriul național și care provine, în același timp, din dorința noastră de a juca un rol de substanță în ecuația securității europene și euro-atlantice, în asigurarea păcii și stabilității la nivel regional și global.

2. Capabilitățile HNS ale României

Efortul de inventariere a elementelor de asistență militară și civilă pe care țara noastră le poate pune, în calitate de HN, la dispoziția forțelor aliate și organizațiilor NATO, desfășurate sau în tranzit pe teritoriul României, la pace, crize sau conflict, s-a materializat în *Catalogul de Planificare a Capabilităților HNS ale României (RO-HNS CAPCAT)*, ce va facilita planificarea HNS la nivel strategic, oferind structurilor de planificare ale Alianței și SNS informații primare foarte importante.

De la punctul de contact HNS național (RO-HNS POC), de la Direcția Logistică (J4) a SMG/ MAPN se pot obține informații detaliate asupra ofertei HNS a României. Accesul rapid la date de interes din domeniul HNS se face prin apel la *Baza de Date HNS a României (RO-HNS DB)*, în format electronic ADAMS, care este disponibilă structurilor NATO, folosind infrastructura informatică CRONOS.

De notat că, în procesul de planificare a sprijinului operațiilor, Comandamentele NATO stabilesc cerințele operaționale de detaliu privind acordarea de către țara noastră a HNS (diverse facilități, materiale, echipamente, servicii, alte elemente de infrastructură).

Potrivit cap.VI al Concepției și procedurilor generale privind acordarea de către România a Sprijinului Națiunii-Gazdă (HNS) pentru acțiunile militare ale statelor membre NATO și parteneri pe teritoriul național, domeniile potențiale în care țara noastră poate acorda sprijin vizează:

1. Capabilitățile de sprijin direct al procesului de primire, staționare temporară și continuare a deplasării forțelor (RSOM);
2. Facilitățile de instruire, poligoane de antrenament;
3. Prepoziționarea stocurilor de echipamente și materiale;
4. Infrastructura națională de transport;
5. Infrastructura de comunicații și informatică.

Primul grup de capabilități include capabilitățile-cheie pentru procesul de planificare și execuție a primirii, staționării temporare și continuării deplasării forțelor, astfel: porturi de debarcare-îmbarcare (SPOD/Es); aeroporturi de debarcare-îmbarcare (APOD/Es) și terminale de cale ferată de debarcare-îmbarcare (RPOD/Es). Fiecare port și aeroport identificat ca SPOD/E, respectiv APOD/E, potențial dispune de facilități de cazare, hrănire, spații de lucru, depozitare, mentenanță, realimentare cu combustibili, asistență medicală, servicii de transport pentru personal și toate clasele de materiale, militare și civile, ceea ce conferă acestor capabilități un caracter integrat.

Alte caracteristici ale porturilor și aeroporturilor identificate ca SPOD/E, respectiv APOD/E, potențiale se referă la: operarea și transportul multimodal (permit acces rapid la infrastructura de transport rutier și feroviar, dispun de detașamente de încărcare-descărcare, transfer-cargo și dirijarea circulației, dotate cu echipamentele tehnice necesare); echipele de legătură (compuse din ofițeri de legătură, dotați cu echipamente de comunicații interoperabile NATO); sisteme de radionavigație și supraveghere aeriană interoperabile NATO; dispozitive de protecție și securitate a forței pe timpul staționării temporare (protecția convoaielor de transport rutier și feroviar, a liniilor de comunicație se asigură cu formațiuni de poliție militară); facilități de prevenire și stingere a incendiilor și sprijin medical de urgență.

O privire de ansamblu asupra documentului sugerează amploarea sprijinului pe care România îl poate oferi, pe diverse planuri, forțelor aliate ca HN. Sunt enumerate aici facilitățile HNS ale celor trei categorii de forțe armate, suportul logistic al operațiilor aeriene și al celor navale, zonele de staționare temporară pentru forțele aliate în tranzit prin România, facilitățile de recepție, infrastructura națională de transport - rutieră, feroviară și aeriană civilă -, precum și cea navală, depozitele cu materiale de toate categoriile, locațiile pentru comandamente, facilitățile de sprijin, testare, mentenanță, intervenție, protecție etc.

În cazul desfășurării unor operații militare conduse de NATO, în cadrul conceptului de apărare colectivă, România se oferă să ia unele măsuri complexe, care să asigure pregătirea din timp de pace a teritoriului național pentru acordarea HNS. Astfel, țara noastră poate să pună la dispoziție terminalele de cale ferată ce ar putea fi folosite pentru

debarcare/îmbarcare, porturile, aeroporturile și facilitățile de sprijin din imediata apropiere a acestora, pentru a se realiza recepția rapidă a Forței de Reacție a NATO și a se susține fluxurile de resurse umane și materiale către teatrul de operații.

Potrivit *Concepției și procedurilor generale privind acordarea de către România a HNS*, în situația ducerii unor Operații de Răspuns la Criză (CRO), inclusiv de Sprijin al Păcii (PSO), România este gata să-și asume Rolul de Conducător (LN) sau Specializări de Rol (RSN), pentru furnizarea unor resurse vitale întregului teatru de operații sau unor unități și formațiuni militare destinate sprijinirii proceselor critice din logistica teatrului de operații respectiv.

Pentru situațiile în care vor avea loc operații de tranzitare a teritoriului național, organele abilitate ale statului român vor putea oferi o gamă largă de servicii de transport de personal și mărfuri la nivel strategic, prin intermediul infrastructurilor de transport, ce asigură legături între localități și dincolo de frontierele administrative, precum și cu spațiul european și mondial.

Aceste infrastructuri se află în prezent fie în proprietatea publică, fie în cea privată, a regiilor, companiilor sau societăților naționale. Utilizarea infrastructurilor de transport publice este liberă și nediscriminatorie, iar transporturile militare pe această cale se desfășoară în baza unor acorduri tehnice permanente între M.Ap.N. și companiile naționale de transport.

În viitor, rețeaua națională de transport se va îmbunătăți simțitor, oferind posibilități mult mai mari pentru HNS. Trebuie avute în vedere proiectele prioritare ce urmează să fie realizate până în 2015 pe teritoriul României, care cuprind construcția de autostrăzi pentru racordarea la coridoarele pan-europene de transport, înfăptuirea graduală a rețelei de transport, prin integrarea rețelelor de căi de comunicație rutiere, feroviare, navigabile interioare, maritime și aeriene de pe întreg teritoriul național în rețeaua transeuropeană.

Programul „Amenajarea teritoriului și transporturi” are în atenție, în domeniu: dezvoltarea unui sistem de transport de călători și mărfuri eficient, sigur și nepoluant, cu asigurarea interconectării și interoperabilității rețelelor de transport, modernizarea, dezvoltarea capacității și creșterea calității infrastructurii de transport; dezvoltarea unui sistem de transport de călători și mărfuri integrat la nivel național și european; creșterea interconec-

tării și interoperabilității rețelilor de transport în transportul multimodal, asigurarea operatorilor de transport, a utilizatorilor și autorităților cu instrumente adecvate de decizie, bazate pe cunoașterea mobilității, a fluxurilor de trafic, a infrastructurilor și a interdependențelor lor; dezvoltarea de sisteme inteligente de transport.

Obiectivele generale ale Programului includ, între altele: îmbunătățirea condițiilor de transport; dezvoltarea durabilă în transporturi (ce asigură însăși durabilitatea capacităților oferite de România pentru HNS), alinierea sistemului de transport la sistemul european; asigurarea compatibilității între infrastructurile de transport și vehiculele diferitelor moduri de transport; îmbunătățirea confortului și creșterea securității și siguranței în transporturi, tehnologii, sisteme, proceduri și echipamente pentru creșterea confortului, siguranței în transporturi, dezvoltarea de sisteme inteligente în transporturi, pentru: managementul traficului (planificare transport, control trafic, management incidente, regularizare trafic, managementul întreținerii infrastructurii); managementul urgențelor, al vehiculelor de urgențe, al incidentelor, securitatea personalului; creșterea securității în transporturi.

Atingerea, prin îndeplinirea acestor obiective, a nivelului performanțelor impuse calității transporturilor pe plan mondial va avea un impact pozitiv remarcabil asupra inventarului de capacități aferente oferite de țara noastră pentru HNS.

Fără îndoială că România dispune de capacități adecvate, pe care se angajează să le pună la dispoziția forțelor militare chiar și în cazul unor operații desfășurate de coaliții ad-hoc, destinate combaterii acțiunilor teroriste îndreptate împotriva națiunilor aliate sau parteneri și asigurării securității și stabilității internaționale, precum și pentru ducerea unor Operațiuni de Asistență în caz de urgență civilă, în vederea limitării și înlăturării efectelor dezastrelor provocate sau calamităților naturale majore, inclusiv accidente NBC. Un aport de capacitate semnificativ îl poate avea țara noastră în domeniul facilităților de depozitare, militare și civile, a diferitelor stocuri pe tipuri sau clase de materiale, cu posibilități de acces rapid la infrastructura națională de transport strategic. Din acest punct de vedere, România este în măsură să constituie, la pace, Capacități de Depozitare Integrate care să aparțină structurilor NATO.

În cadrul contribuției particularizate a României la HNS putem include, de asemenea, consti-

tuirea de sedii pentru Comandamente ale Alianței, caz în care dispunem de numeroase imobile și terenuri militare sau civile adecvate instalării unor astfel de structuri importante.

Oferța de capacități a statului român include, totodată, o gamă completă de facilități de instruire și poligoane de antrenament ce pot fi utilizate în executarea tuturor tipurilor de exerciții militare conduse de NATO.

În mod concret, printre capacitățile oferite de România pentru HNS se înscriu facilități mai vechi, dar și altele noi, moderne, realizate în ultimii ani, ca urmare a operaționalizării programelor de pregătire a aderării la NATO și de realizare a integrării depline în Alianță. Este vorba de terminale de cale ferată, cum sunt cele de la București, Constanța, Timișoara, Craiova, Brașov, Arad, Iași, Galați; aerodromuri militare și aeroporturi civile (Fetești, Boboc, Câmpia Turzii, Băneasa, Târgu-Mureș, Iași, Suceava, Bacău, Oradea, Baia-Mare, Caransebeș, Arad), cu instalațiile disponibile, aflate la standarde NATO (piste, căi de rulare, platforme pentru aeronave de transport aerian strategic, spații de parcare aeriană tactică și pentru aeronave în tranzit, spații de staționare, hangare de mentenanță, spații de testare a motoarelor aeronavelor, de depozitare a armamentului și munițiilor, facilități de sprijin pentru aeronave vizitatoare, servicii de intervenție și pompieri, echipamente de transmisiuni și protecția navigației, căi de comunicații rutiere și feroviare, turnuri de control al zborului, serviciu meteo, capacități de depozitare și instalații de distribuție a combustibilului de aviație, căi de acces, clădiri pentru birouri operații aeriene și exploatare și comandamentul bazei aeriene etc.).

Se înscriu aici, apoi, poligoane de instrucție, trageri și aplicație pentru diverse eșaloane ale forțelor terestre, poligoane de antrenament pentru diverse specialități (inclusiv în domeniul apărării NBC), poligoane de aviație și pentru trageri antiaeriene. Menționăm, totodată, unele aeroporturi de debarcare, manevrare și susținere a aeronavelor NATO; servicii de trafic aerian pe timpul survolării spațiului aerian al României de către aeronave militare ale statelor NATO și parteneri; facilități pentru realimentare cu carburanți; bază de reparații pentru tehnica de luptă a forțelor maritime; facilități în posturile maritime Mangalia, Constanța, Midia și cele fluviale - Brăila, Galați, Tulcea, Sulina, Giurgiu, Turnu Măgurele; infrastructură navală și aeriană; infrastructură de depozitare a echipa-

mentelor militare (materiale intendență, alimente, auto și blindate, armament și muniție, materiale de aviație și apărare a.a., marină, tehnice, pentru protecția civilă, de asigurare medicală și topogeo-dezică sau mixte).

Subliniem, în context, că Ministerul Apărării Naționale a semnat, în 1994, un contract-cadru cu compania americană Northrop Grumman, care prevede furnizarea de către partenerul american a unei game de servicii și asistență în probleme ce țin de modernizarea și managementul bazelor militare, în scopul îndeplinirii de către acestea a standardelor NATO privind HNS.

Este evident că, în continuare, România va face tot ce este posibil pentru a realiza obiectivul fundamental de îndeplinire a angajamentelor asumate din perspectiva calității de membru al NATO, și includem aici obligațiile de HN, care îi solicită sporirea nivelului de operaționalizare a forțelor și capabilităților, pentru acoperirea cu succes a întregii game de misiuni ale Alianței.

Participarea activă la operațiunile și misiunile NATO în teatre îndepărtate va fi coroborată strâns cu pregătirea pentru a oferi un sprijin consistent și eficient pe teritoriul național.

Guvernul României face eforturi constante de asigurare a resurselor necesare apărării, deși, probabil, îi va fi dificil să destine un procent de 2,38% din PIB pentru cheltuielile de apărare până în 2007². Parte din bugetele anuale ale M.Ap.N. și M.A.E. constituie plăți ale contribuției la bugetele militar și civil ale NATO. Vom mai accentua aici și preocuparea Parlamentului și Guvernului de a introduce în legislația națională a exceptării de la plata taxelor vamale a forțelor statelor membre NATO în tranzit pe teritoriul României, ca și de a contribui și participa la Programul NATO de Investiții în domeniul Securității (NATO Security Investment Programme – NSIP)³, în scopul îmbunătățirii capacităților noastre de a sprijini securitatea colectivă a aliaților din cadrul NATO. În acest Program vor fi incluse unele obiective de infrastructură strategică în interes major, cuprinse în Pachete de Capabilități specifice, deduse din *Situația privind starea infrastructurii strategice de interes major pentru România și Alianța Nord-Atlantică*, elaborată la nivelul M.Ap.N.

Revenind la domeniul capabilităților, vom arăta că, pentru cazul în care logistica specifică NATO este realizată de către Guvernul României, ca HN, documentele de HNS prevăd relațiile ce ar urma

să fie statornicite între NATO, Guvern și populația civilă, măsurile de cooperare civili-militari (CIMIC), între comandanții forțelor NATO, agențiile guvernamentale și neguvernamentale, organizațiile particulare și alte autorități, pe timpul cât aceste forțe sunt staționate, sprijinite sau angajate pe teritoriul țării noastre.

Potrivit metodologiei de acordare a HNS, România trebuie să-și fundamenteze oferta pe Memorandumuri de Înțelegere (MOUs), Acorduri Tehnice (TAs) și Aranjamente de Implementare Întrunită (JIAs), încheiate cu celelalte state membre ale NATO.

Concepția și procedurile generale privind acordarea de către România a HNS subliniază că pilonul central al acordării de către țara noastră a HNS îl reprezintă Memorandumul de Înțelegere Permanent (SMOU) între România și Comandamentul Aliat pentru Operații. Pentru o anumită operație, reglementările HNS prevăd ca acordarea de către țara noastră a acestui sprijin să se bazeze pe un Memorandum de Înțelegere (MOU) specific. Aderarea SNs membre NATO la acest memorandum se va face prin NOA, iar SNs membre ale PfP și/sau țările nemembre NATO sau PfP vor putea adera la memorandum tot printr-o NOA, potrivit Concepției Strategice NATO și în cadrul CJTF, pe baza unui Acord Bilateral Suplimentar SOFA, între România și SN respectivă și a unui Acord Multilateral SOFA asociat cu operații militare combinate complexe.

Produsele și serviciile necesare forțelor armate străine pentru subzistență, operare și mentenanță, în vederea îndeplinirii mandatului, pe timpul staționării, intrării-ieșirii, operării și tranzitului pe teritoriul României, vor fi achiziționate prin structurile specializate ale M.Ap.N. În situațiile de criză, urgențe civile și la război, achiziționarea se va face exclusiv prin structurile abilitate ale M.Ap.N., în vreme ce la pace se va putea apela opțional la serviciile de asistență din domeniile încheierii contractelor oferite de structurile specializate ale M.Ap.N.

La încheierea contractelor de achiziție a produselor și serviciilor și de închiriere a bunurilor mobile și imobile necesare CJTF pentru îndeplinirea mandatului acordat se va respecta cu strictețe legislația națională și internațională în domeniu.

M.Ap.N. va garanta, prin structurile sale, calitatea produselor și serviciilor achiziționate, prețuri de achiziție la produse și servicii la nivelul prețuri-

lor de achiziție a produselor și serviciilor contractate de el însuși, precum și legalitatea procedurilor de achiziție.

Prin intermediul Bazei de Date HNS (ROHNS DB), M.Ap.N. va pune la dispoziția Națiunilor Trimițătoare (SNs), la cerere, toate informațiile privitoare la agenții economici autorizați pentru comercializarea produselor și serviciilor necesare forțelor armate străine, în cantitățile solicitate și la standardele de calitate impuse de beneficiari.

Membrii Forței, componente civile și familiile lor vor putea să achiziționeze produse și servicii pentru consum propriu de pe piața locală, în condiții similare cu cetățenii români. Forțele armate străine vor achiziționa, prin contracte realizate cu structurile abilitate ale M.Ap.N.: produse din stocul M.Ap.N. sau de pe piețele civile; servicii prestate de structuri specializate ale M.Ap.N. sau de către agenți economici civili; imobile, spații, terenuri și facilități de depozitare civile în vederea închirierii.

Concluzionând la acest capitol important al HNS, vom accentua faptul că autoritățile române sunt preocupate în cel mai înalt grad de modernizarea tuturor componentelor infrastructurii strategice, activitate vitală pentru securitatea națională și cea colectivă. Prin aceasta, facilitățile ce vor fi puse în viitor la dispoziția aliaților în cadrul conceptului de HNS vor fi mult mai numeroase și mai performante, optimizând întregul proces de sprijin al forțelor armate străine ce staționează, intră/ies, operează sau se află în tranzit pe teritoriul național al României. O infrastructură strategică dezvoltată științific, planificat, printr-un aport bugetar corespunzător, va adăuga elemente de dinamism, tehnicitate, confort și competitivitate activităților desfășurate în calitate de HN.

3. Contribuția Armatei României la HNS

Esențială în acordarea HNS de către România și în participarea Armatei României la HNS este fidelitatea față de principiile după care statul român și-a propus să se ghideze în domeniu. Dacă le vom enunța, vom constata că au un rol fundamental în execuția fluentă și eficientă a activităților. Acestea sunt: 1. Principiul unicității punctului de contact; 2. Principiul responsabilității; 3. Principiul asigurării resurselor; 4. Principiul garantării autorității; 5. Principiul cooperării; 6. Principiul coordonării; 7. Principiul economiei resurselor; 8. Principiul

transparenței; 9. Principiul flexibilității modalității de plată. Cele nouă principii garantează mobilitatea și flexibilitatea planificării HNS pentru toate părțile implicate – HN, SNs, comandamentele NATO.

Sistemul de management HNS al României este structurat potrivit reglementărilor NATO și include: Comitetul Director HNS (RO-HNS SC), care conduce și coordonează toate activitățile ce țin de acordarea de către țara noastră a HNS, și Consiliul de Management HNS (RO-HNS MC), ce analizează și elaborează documentele specifice domeniului HNS, asigură coordonarea comună a implementării planurilor de acordare de către România a HNS.

Componenta și atribuțiile celor două structuri sunt detaliate în art. 68-69, respectiv 71-72 ale *Concepției și procedurilor generale privind acordarea de către România a HNS*. Acordarea HNS se fundamentează, potrivit art. 30, prin MOUs, TAs și JIAs, încheiate între statul nostru și alte state aliate sau parteneri.

Documentul precizează obligativitatea respectării de către forțele armate străine aflate pe teritoriul României a prevederilor legale și angajamentelor politice asumate de țara noastră la OSCE, în cadrul Măsurilor de Dezvoltare a Încrederii și Securității (CSBMs), și îndeosebi prevederile Tratatului privind Forțele Armate Convenționale în Europa (CFE) și Documentului de la Viena, ca și cele privind controlul importurilor/exporturilor de produse strategice. De asemenea, forțele armate străine trebuie să respecte cu strictețe legislația națională și internațională cu privire la protecția mediului.

Din ipostaza de HN, România își asumă responsabilitatea de a asigura: cadrul legislativ care să permită desfășurarea optimă a activităților specifice HNS; asistența de specialitate HNS privind domeniile potențiale de sprijin; coordonarea și cooperarea între sectoarele civil și militar; accesul la resurse; asistența de specialitate în domeniile financiar și al achizițiilor; colaborarea cu Comandamentele NATO și SNs, pe timpul procesului de planificare HNS.

Pe teritoriul României, desfășurarea fluentă și fără probleme a HNS incumbă cunoașterea și înțelegerea corectă a legislației statului-gazdă, respectarea de către SNs, în cadrul activităților, a limitelor impuse de mandatul încredințat, corespondența fiecărei activități cu Regulile de Angajare (ROE)

ale Forței Multinaționale și Procedurile Operaționale Standardizate (SOP) emise în acest sens.

Potențarea participării țării noastre, în calitate de HN, și a armatei sale la misiunile și acțiunile NATO depinde, opinăm, de următoarele:

- condițiile create de autorități pentru pregătirea întregului potențial material, financiar, tehnic, uman etc. implicat în activitățile de acordare a HNS;

- modernizarea și dezvoltarea continuă a capacităților oferite de România, ca HN;

- cunoașterea profundă, de către cei implicați de la diferite niveluri, militare și civile, a tuturor aspectelor privitoare la obligațiile de HN, a responsabilităților ce le revin în domeniu;

- abordarea complexă, dintr-o perspectivă cât mai completă și mai pragmatică, a problematicii HNS și a activităților prilejuite de acordarea de către țara noastră a HNS;

- aprofundarea cercetării domeniului, din perspectiva rolului și angajării specifice a diferitelor structuri și factori de decizie, ca elemente componente ale sistemului de management HNS al României;

- aplicarea, în cadrul activităților desfășurate ca HN, a „lecțiilor învățate” în domeniu prin participarea țării noastre la misiuni și acțiuni NATO și partenerie, cu asimilarea aspectelor strategice derivate din statutul de HN;

- performarea rolurilor și responsabilităților structurilor militare și civile, în cazul acordării de către România a HNS;

- sporirea eficacității operaționale, a coordonării și cooperării între sectoarele militar și civil, a accesului la resurse și asistenței de specialitate etc., pe parcursul oferirii de către România a HNS pentru SNs;

- dezvoltarea bazei documentare a armatei și învățământului militar în legătură cu HNS;

- sporirea efortului investițional național în domeniul dezvoltării capacităților strategice ce vor fi puse de România la dispoziția forțelor aliate și partenerie.

O viziune largă asupra participării țării noastre la operațiile militare aliate și partenerie, în calitate de HN sau SN, poate fi construită doar prin analiza complexă a tuturor aspectelor pe care le incumbă o activitate de asemenea importanță.

În acest sens, sugerăm că o astfel de analiză ar pune în relație solicitările cu posibilitățile reale, cu rezultatele și riscurile asumate de HN.

Analiza efectuată duce la optimizarea consecințelor și a relațiilor care se creează pe timpul îndeplinirii misiunii respective și, mai ales, are o funcție preventivă. Pe această cale, pot fi realizate programe care să supravegheze în permanență relațiile respective, să monitorizeze dinamica vulnerabilităților, amenințărilor și rezultatelor și să amelioreze riscurile.

Exemplu: Situația actuală din Irak indică faptul că aici nu s-a avut în vedere dinamica vulnerabilităților și amenințărilor în raport cu situația nou creată.

O analiză mult mai complexă poate fi realizată printr-un sistem de monitorizare care să aibă în vedere indicatori de stare și de dinamică a sistemului HNS.

Concluzii

Abordarea noastră privește conceptul de HNS din perspectiva importanței sale în asigurarea succesului misiunilor aliate și partenerie. Sunt relevante, credem, suficient de clar complexitatea angajamentului HN și responsabilitatea ce-i revine în proiectarea și punerea la dispoziția forțelor SNs a unui spectru cât mai complet de capacități, corespunzătoare cererii formulate de acestea și acordurilor încheiate anterior.

Experiența acumulată de celelalte state membre NATO, dar și cea căpătată în ultimii ani de către România, în acordarea de sprijin forțelor aliate care au tranzitat sau au staționat pe teritoriul național, fac inutil un studiu mai amplu de anticipare procesuală a acordării HNS. Totuși, complexitatea fenomenului, coroborată cu marea varietate a situațiilor pe care le presupune paleta largă a misiunilor multinaționale solicită o aplecare mai atentă a factorilor implicați, militari și civili, asupra detaliilor, a operațiilor tehnice aferente, activităților naționale de sprijin, pentru ca eficiența scontată să fie maximă.

Caracterul individualizat al fiecărei misiuni, pentru care se dezvoltă negocieri distincte pe linia HNS, nu constituie un impediment major pentru potențarea și optimizarea sprijinului acordat de HN. Procesul de HNS are reperi clare pentru fiecare context acțional, ceea ce face ca iterarea lor riguroasă să excludă ratările de orice fel. Singura condiție obligatorie este stăpânirea fermă a concepției și procedurilor de acordare a HNS și aplicarea lor fără derogări, în cadrul unei cooperări

strânse HN - SN, HN - structuri abilitate ale comandamentului NATO.

Importanța modernizării continue a gamei de capacități și facilități strategice poate fi subestimată cu greu, deoarece pe seama ei se pot obține performanțe net superioare în cadrul acordării HNS de către România.

BIBLIOGRAFIE:

MC 334/1, *NATO Principles and Policies for Host Nation Support (HNS)*

MC 336/2, *NATO Principles and Policies for Movement and Transportation*

MC 343/1 *NATO Military Assistance to International Disaster Relief Operations (IDRO)*

MC 389/1, *Military Committee Policy on NATO's Combined Joint Task Force (CJTF) Capability*

MC 400/2, *MC Guidance for the Military Implementation of the Alliance Strategy*

MC 411, *NATO Civil-Military Co-operation (CIMIC) Policy*

MC 319/2, *NATO Principles and Policies for Logistics*

MC 327/2, *NATO Military Policy for NON-Article 5 Crisis Response Operations*

MC 328/1, *NATO's Military Cooperation Guidance AAP-6, NATO Glossary of Terms and Definitions (2002)*

AAP-15, *NATO Glossary of Abbreviations*

AJP-4 (A), *Allied Joint Logistic Doctrine*

QAJP-4.4, *Allied Joint Movement and Transportation Doctrine*

AJP-4.5, *Allied Joint Host Nation Support Doctrine and Procedures*

FM-100-8, *Appendix D. Host Nation Support.*

Manualul NATO, Office of Information and Press NATO, Brussels – Belgium, 2001.

NATO Logistics Handbook, NATO Headquarters Brussels, Third Edition, October 1997.

Concepția și Procedurile Generale privind acordarea de către România a Sprijinului Națiunii-Gazdă (HNS) pentru sprijinul acțiunilor militare ale statelor membre NATO și parteneri pe teritoriul național.

Catalogul de Planificare a Capabilităților HNS (ROU-HNS CAPCAT).

Ordinul ministrului apărării naționale privind organizarea, pregătirea și funcționarea Echipelor de legătură în aeroporturile de debarcare/îmbarcare și porturile maritime de debarcare/îmbarcare.

Baza de Date HNS a României (RO-HNS DB.)

Doctrina pentru operațiile întrunite multinaționale.

NOTE:

¹ Vezi general-locotenent dr. Sorin IOAN, *Rolul Forțelor Terestre în asigurarea securității României – țară membră NATO*, în volumul „**Provocări la adresa securității și strategiei la începutul secolului XXI**“, de la Sesiunea de comunicări științifice cu participare internațională a Universității Naționale de Apărare, din 14-15 aprilie 2005, Secțiunea Apărare și Securitate Națională, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2005, pp. 447-448.

² PPBS, www.mapn.ro/

³ Ibidem.

Colonelul (r) Vasile POPA este cercetător științific la Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate și a realizat recent un studiu cuprinzător asupra Sprijinului Națiunii-Gazdă (HNS) și problematicii îndeplinirii de către România a rolului de Națiune-Gazdă (HN).

SECURITATEA COLECTIVĂ – UN CONCEPT ÎN EVOLUȚIE

Dr. Eugen SITEANU

Modelul securității cooperante este alcătuit din cele patru inele concentrice: nucleul sau primul inel este securitatea individuală, iar celelalte inele sunt securitatea colectivă, apărarea colectivă și promovarea stabilității. Securitatea colectivă și apărarea colectivă au stat la baza creării Ligii Națiunilor, ONU, OSCE și NATO, dar numai NATO a reușit, de facto, să opereze eficace și eficient în toate cele patru cercuri de securitate. Securitatea colectivă și securitatea națională sunt două concepte aflate într-un raport de interdependență. Securitatea colectivă servește securității și apărării naționale, iar securitatea națională este, la rândul ei, esențială pentru securitatea și apărarea colectivă.

După atacurile teroriste, din 11 septembrie 2001, Statele Unite ale Americii au declanșat un război neconvențional împotriva terorismului. Atacurile acestuia din urmă au continuat, în următorii ani, asupra Madridului, Moscovei, Londrei etc. și au arătat că nici nu stat nu este protejat față de pericolul terorist, întreaga lume fiind vulnerabilă, acum, în fața acestui flagel.

Globalizarea, proces complex și multidimensional¹, ca orice activitate umană, ca orice fenomen social, are părți pozitive, dar și negative. Cei care sunt împotriva globalizării uită sau ignoră avantajele ei, iar cei care sunt încântați de globalizare neglijează aspectele negative ale acesteia.

Miliardarul american George Soros afirma că globalizarea nu funcționează pentru săracii lumii, pentru mediu și nici pentru stabilitatea economiei mondiale, deoarece jocul economic mondial are reguli stabilite de țările industrializate în interesul acestora.

Globalizarea influențează raportul dintre securitatea națională și cea internațională, dar și alte raporturi (dintre securitatea națională și securitatea colectivă, precum și dintre securitatea colectivă și cea internațională). Totodată, ea determină și toate componentele acestor relații, prin influența

exercitată separat asupra securității naționale, securității colective și securității internaționale. Astfel, securitatea națională e influențată puternic de fenomenul globalizării, prin efectele induse în desfășurarea activităților economice, sociale, politice, militare etc. din fiecare țară de pe Planeta Albastră.

Fenomenul globalizării, alături de altele, determină conturarea unui nou mediu de securitate ce reclamă o abordare globală și unitară a problematicii securității colective. Conceptul de apărare a devenit neacoperitor pentru riscurile, pericolele, amenințările și agresiunile la adresa statelor naționale și a națiunilor.² De aceea, sunt necesare decizii politice care să vizeze, în primul rând, reorganizarea instituțiilor statului și reorganizarea națiunii, în scopul păstrării capacității ei de reproducere performantă.³

Guvernele diferitelor state nu au aceleași capacități de gestionare publică și dispun de posibilități diverse de fundamentare științifică a procesării informațiilor. Ba mai mult, ele au performanțe inegale în funcție de generația de modele teoretice utilizate în sprijinul soluționării științifice a problemelor de securitate.

În aceste condiții, luarea deciziilor de securitate și apărare reprezintă un proces complex ce are multe contradicții interne între factorii de decizie în privința alegerii obiectivelor. Unii lideri politici optează pentru definirea cât mai flexibilă a obiectivelor, iar alții doresc o definiție cât mai exactă a obiectivelor de securitate, în scopul planificării oportune a operațiilor militare.

În vederea realizării securității colective, trebuie să se fundamenteze științific acest proces și să se definească orizonturile teoretice. Demersul acesta presupune definirea strategiei de securitate națională prin intermediul securității colective, într-o proiecție globală privitoare la societate. Iată de ce este necesar un cadru legislativ coerent, care să asigure derularea firească și oportună a procesului de instituționalizare a managementului

securității naționale. Se impune, deci, realizarea unui sistem de legi care să pună la adăpost statul și națiunea de agresiunile de tot felul, căci se cunoaște posibilitatea perisabilității normelor juridice în situații de criză. Fără o definiție, în conformitate cu prevederile constituționale, a atribuțiilor, competențelor și responsabilităților instituțiilor militare, procesul de luare a deciziilor de securitate se desfășoară cu dificultate. Pentru definirea responsabilităților trebuie, mai întâi, proiectate competențele, astfel încât să fie cuantificate cu precizie toate responsabilitățile posibile, pentru a nu se mai repeta crizele, conflictele și războaiele. Așadar, norma juridică este necesar să asigure:

- 1) construcția unei arhitecturi instituționale performante în sprijinul elaborării oportune a deciziilor de securitate și
- 2) un nivel optim de responsabilitate a tuturor structurilor de elaborare și punere în aplicare a strategiilor de securitate națională.

Factorii de decizie trebuie să înceapă cu investigarea capacității națiunii și a statului de a lua decizii privind securitatea națională, care să facă posibilă realizarea analizei consecințelor înainte de a se lua deciziile.

În plus, pentru o fundamentare științifică a cooperării și planificării securității naționale, este necesară cunoașterea tuturor tipurilor de riscuri, amenințări și agresiuni, inclusiv a celor noi (agresiuni informaționale, financiare, economice, militare etc.), a intereselor naționale fundamentale, a vulnerabilităților, a situațiilor geopolitice și a tendințelor de evoluție a acestora, a legislației interne și internaționale etc.

Teoria securității nu poate fi desprinsă de marile mutații care au loc pe arena internațională la început de secol și de mileniu: înmulțirea actorilor transnaționali, funcționarea mecanismelor de integrare regională și globală, organizarea actorilor transnaționali în structuri de tip rețea, cum este, de exemplu, organizația teroristă Al Qaeda, eșecul politicii de descurajare clasică etc.

Epoca statului-națiune a produs concepte, teorii și paradigme ale „securității militare”, ale conceptului echilibrului de forțe, care fac parte din curentul realist. În cadrul acestor teorii, politica internațională era prezentată ca o ciocnire permanentă între marile puteri și sateliții acestora, cu unele momente de pace temporară, conform practicii denumite „realpolitik”. Atât realismul, cât și neorealismul consideră mediul internațional ca

o arenă în care se înfruntă statele suverane într-o anarhie totală și în care există riscul permanent de război între state.

În conformitate cu această teorie, lumea era văzută ca sistem, iar efectele procesualității din structura sistemică compusă din state interdependente duceau la repetarea neîncetată a conflictelor/războaielor, ca urmare a distribuției puterii. În cadrul sistemului, toate statele căutau să aplice strategii de descurajare, de sporire a puterii lor interne sau să-și asigure alianțe, în special cu marile puteri.

Dar oamenii politici care luau decizii pe baza realismului/neorealismului făceau deseori greșeala de a nu lua în calcul și ideile, valorile naționale, miturile și credința conaționalilor, dorința de libertate și voința de a lupta pentru îndeplinirea idealurilor naționale, a unirii într-un singur stat național și pentru apărarea, cu sacrificiul suprem, a integrității teritoriale.

Realismul politic descrie lumea exact așa cum este, cu interesele și în special cu interesele naționale, care sunt determinante, cu oamenii politici, dominați de goana după putere etc. Realiztii considerau că prin legile descoperite de ei se poate cunoaște realitatea, deoarece ei au renunțat la ideile preconceptuate. De asemenea, cunoașterea obiectivă era asigurată, ziceau ei, de descoperirea și validarea epistemologică a unor legi obiective care guvernează natura umană și natura statelor suverane într-un sistem internațional caracterizat prin anarhie.

Curentul reprezentat de realism/neorealism a fost criticat, datorită modelelor pe care le-a preluat din științele naturii și care nu trebuie aplicate mecanic în științele umane. Dar președintele american Woodrow Wilson a propus, la începutul anului 1918, o nouă formulă de securitate, cu scopul „de a face ca dreptul să prevaleze împotriva oricăror agresiuni egoiste, pentru a evita ca o alianță să se ridice contra alteia”.⁴ Spre deosebire de vechile formule de securitate, el considera că la baza noii ordini mondiale trebuie să stea democrația, securitatea colectivă și dreptul popoarelor la autodeterminare.⁵

Așadar, teoria propusă de realism/neorealism trebuie să sufere modificări importante. Conceptul de securitate a suferit mereu transformări, iar recent s-a trecut la adoptarea teoriilor științifice post-pozitiviste, care să corespundă mutațiilor geopolitice din era globalizării și care să renunțe

la explicațiile simpliste, bazate pe așa-zisele legi „obiective”.

A apărut paradigma calitativă care se bazează pe intuiție, pe studierea și analiza tendințelor istorice și a interacțiunilor cultural-imagistice dintre actori. Această paradigmă atribuie actorilor socio-politici mai multă libertate și nu îi consideră condiționați total de poziția lor în interiorul sistemului. Așadar, cercetarea calitativă reprezintă o teorie flexibilă, care se adaptează mereu la noile situații, prin testarea ipotezelor alese, astfel încât acestea să poată fi modificate mereu.

În opoziție cu analiza calitativă, cea cantitativă se bazează pe o teorie fixă, rigidă. Dar în științele umane se folosesc metodele calitative, care se bazează pe „spiritul național”, pe contextul epocii și pe identitatea de grup. Acestea fac parte din înțelegerea intuitivă a actelor raționale înfăptuite de oameni potrivit scopurilor acestora, a sensului evenimentelor socio-politice care schimbă vechea ordine, a tendințelor istorice, a marilor trenduri care caracterizează o epocă, pentru ca întregul să fie surprins în evoluția sa dincolo de simpla cauzalitate și de calculul rațional al actorilor socio-politici cu interesele lor.

După încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, conceptele de securitate și limbajul au căpătat un caracter mai științific, prin standardizare și emiterea unor definiții recunoscute de comunitatea științifică internațională.

Factorii de decizie au mare nevoie de o teorie a securității naționale pentru a elabora decizii fundamentate științific.

În teoria securității nu se poate aplica modelul de raționalitate, conform căruia decidentul formulează problema în condiții de certitudine și stabilește soluțiile posibile, dintre care alege soluția optimă, după o analiză riguroasă. În fenomenele și procesele politico-militare acționează un număr impresionant de factori aleatori care generează procese complexe conflictuale. În acest cadru fluid, uneori, lipsesc chiar informațiile relevante, fapt ce determină cunoașterea incompletă, trunchiată, a probabilității de realizare a obiectivelor stabilite. Ca urmare, modelul de raționalitate e incomplet și imperfect, iar comportamentul decidentului nu mai poate fi complet rațional în cazul deciziilor luate în condiții de incertitudine.

Modelul de decizie propus de H. Simon se situează în domeniul raționalității limitate (*teoria raționalității limitate*), adică în condiții de risc

și incertitudine. Teoria sa pornește de la premisa că omul nu este o ființă rațională, ci una care tinde spre raționalitate, fiecare decident având o logică originală de decizie. Acest model (această teorie) poate fi utilizat și în procesul de elaborare a deciziilor de securitate, fiecare proces fiind un univers al diversității. Decidentul politic trebuie să găsească soluții nu numai în raport cu consecințele imediate ale variantelor și stărilor mediului de securitate, ci și cu acele consecințe ale deciziilor viitoare și să îmbunătățească permanent conceptul de securitate colectivă, principiile, instituțiile și mecanismele acesteia.

Riscurile sunt acelea care conduc la mai multe alternative de acțiune, iar alegerea unei alternative, cum a fost, de exemplu, crearea Ligii Națiunilor nu a garantat rezolvarea integrală a problemei securității, căci orice alternativă de acțiune putea duce la obținerea a cel puțin două rezultate diferite. Ca urmare, e necesar să se aibă întotdeauna în vedere probabilitatea de apariție a diferitelor consecințe pentru fiecare alternativă de securitate. Neluarea în considerație a acestui adevăr a condus la eșecul Ligii Națiunilor și al securității colective din perioada interbelică.

Înainte de anul 1990, prin securitate colectivă se înțelegea asigurarea securității în cadrul unui grup de state suverane, iar în perioada interbelică, Liga Națiunilor a fost creată pentru protejarea fiecărui stat din alianță de un eventual atac al altui stat din cadrul aceleiași alianțe. Dar contradicțiile anglo-franceze au fost unii din factorii care au determinat insuccesul Ligii Națiunilor, alături de politica pacifistă a Franței și Marii Britanii în fața invadării Austriei și Cehoslovaciei de trupele hitleriste. Tot despre securitatea colectivă vorbește și ONU în art. 41 și 42 din Carta Națiunilor Unite și C.S.C.E. în anii '70.⁶

Trecând în revistă argumentele specialiștilor, care comentează raportul dintre securitatea națională și cea colectivă în contextul globalizării, se desprinde ideea că misiunile NATO din ultimii ani recomandă organizația mai mult ca o alianță de **securitate colectivă**, cu misiune de tip „non-Articol 5”. Aici se pot da ca exemple misiunile “out of area” (din spațiul ex-iugoslav, Afganistan, Irak etc.), care au meritul de a menține operaționalizat spiritul colectivismului.

Securitatea colectivă și apărarea colectivă au stat la baza creării Ligii Națiunilor, ONU, OSCE și NATO, dar numai NATO a reușit, de facto,

să opereze în cele patru domenii: securitatea cooperativă, securitatea colectivă, apărarea colectivă și securitatea omului (individului) sau umană.⁷

Securitatea colectivă și securitatea națională sunt două concepte aflate într-un raport de interdependență, raport ce se scrie și definește astăzi, pe măsură ce realitatea internațională și cea a națiunilor se adaptează la realitatea lumii aflate în plin proces de globalizare. Securitatea colectivă servește securității și apărării naționale, iar securitatea națională este, la rândul ei, esențială securității și apărării colective.

Securitatea colectivă și apărarea colectivă servesc consolidării securității și apărării naționale, prin intermediul principiului „toți pentru unul” asigurând protejarea statelor de către o organizație politico-militară puternică. Totodată, acest principiu acordă șansa securității (și apărării) naționale de a-și dezvolta domeniile specifice în cel mai înalt grad, dând statului și națiunii respective șansa de a ocupa un loc unic și important în familia statelor NATO din care fac parte. În al doilea rând, securitatea colectivă servește securitatea națională și în mod implicit, întrucât securitatea și apărarea națională beneficiază de o infuzie de „noutate”, de conexiune, de adaptare la mediul internațional de securitate, de informații etc., de actualizarea cu ultimele descoperiri și dotări în domeniu, care sunt elemente esențiale în atingerea unor performanțe imposibil de realizat în condiții de izolare.⁸

La rândul ei, securitatea națională este esențială pentru securitatea colectivă, deoarece securitatea colectivă este suma securităților și apărărilor naționale. Se subînțelege că securitatea colectivă nu ar mai putea exista fără fiecare din entitățile care o alcătuiesc, oricât de disproporționate ar fi dimensiunile acestor elemente componente. Așa, de pildă, forțele și mijloacele de securitate și apărare ale Luxemburgului au un aport la NATO mult mai mic decât cele ale celorlalte state membre, ceea ce nu face din această țară mică un partener mai puțin important din punct de vedere al statutului Alianței, al legitimității internaționale (colective) a acțiunilor politico-militare, cât și al calității de subiect de drept internațional. Și totuși, securitatea colectivă nu e numai suma securităților naționale, ci e și ceva în plus, căci, fiind alcătuită din forțe și mijloace de sorginte diferite, de calități potențiale, aptitudini diferite, din culturi și tradiții diferite, rezultatul e mult mai

complex și diversificat, încât e mult mai capabil de a face față provocărilor contemporane decât ar putea-o face o singură țară, națiune (sau apărare națională), indiferent cât de puternică ar fi aceasta. Adică, există un caracter sinergic al acțiunilor NATO, deasupra tuturor calităților și cantităților însumate, dat de coeziunea acțiunilor și sistemului apărării colective/securității colective, de regulile și principiile interoperabilității, în cadrul structurii NATO.

Pentru a reliefa importanța binomului securitatea națională – securitatea colectivă, se poate vedea modul unitar de acțiune în războiul împotriva terorismului.

Cu cât crește importanța impactului mediului internațional asupra fiecărei acțiuni a unui stat sau unei organizații internaționale, cu atât crește aportul individual al statelor la securitatea internațională. S-a văzut astfel, după 11 septembrie 2001, că solidaritatea nu are bariere, pentru că fenomenul terorist nu are bariere.

Chiar și două state cu viziuni divergente, ca Rusia și SUA, au acționat solidar în fața atacurilor (agresiunilor) teroriste.

În aceste condiții, securitatea colectivă este o formă de garantare și asigurare a securității statelor aliate, fiind expresia asumării libere, voluntare și conștiente a unui ansamblu de garanții și responsabilități de către fiecare stat-membru al unei organizații politico-militare, așa cum este, de exemplu, NATO.

Securitatea națională este și va rămâne și în viitor unul din elementele principale ale securității colective și, cu cât securitatea națională este mai „solidă”, cu atât va fi mai puternică securitatea colectivă.

NOTE:

¹ Mircea MUREȘAN, **Globalizare, integrare, dezvoltare - pilonii unei lumi durabile**, Revista Impact Strategic nr.1/2005, pp.7-8.

² Francisc TOBĂ, Teza de doctorat. **Domeniul științe militare. „Scientizarea deciziei politice în domeniul securității naționale**, București, AISM, 2000, p.124.

³ Mircea MUREȘAN, **Globalizare, integrare, dezvoltare - pilonii unei lumi durabile**, Revista Impact Strategic nr.1/2005, pp.7-8.

⁴ Mihai IACOBESCU, **România și Societatea Națiunilor 1919-1929**, București, 1988, p.32.

⁵ Alexandru BABOȘ, Alexandru RIZESCU,

Arhitectura de securitate a națiunilor europene în perioada interbelică, Revista Academiei Forțelor Terestre, Nr. 4(36)/2005, Ed. Academiei Forțelor Terestre, Sibiu, 2005, p.14.

⁶ Colonel (r) Principe Radu HOHENZOLLERN-VERINGEN-DUDA, Teza de doctorat **“Securitatea**

europăeană în evoluție, în noul context al democrației și libertății pe continent”, București, Universitatea Națională de Apărare “Carol I”, 2006, p.64.

⁷ Ibidem, p.64.

⁸ Ibidem, pp.124-125.

Colonel (r) prof. univ. dr. Eugen SITEANU este profesor asociat în Universitatea Națională de Apărare „Carol I”. A publicat numeroase lucrări de specialitate în următoarele domenii: management, fiabilitate, mentenanță, securitate națională, strategie militară, artă militară etc.

TERMENI ÎN ECUAȚIA COMPLEXĂ A INSECURITĂȚII

Alexandra SARCINSCHI

Problemele pentru studiile de securitate ce rezultă din dezvoltarea unei noi configurații internaționale sunt evidente: apariția provocărilor la scară globală a demonstrat ineficiența vechilor concepte utilizate. Existența și amploarea tuturor acestor riscuri, pericole și amenințări determină necesitatea de a aborda întreaga problematică a securității în contextul globalizării și de a sublinia artificialitatea antonimiei securitate – insecuritate, ce guvernează de decenii analizele de securitate.

Studiul insecurității

Analiza securității/insecurității presupune, în primul rând, stabilirea unui obiect de referință, care să se reflecte în definiția conceptului. Cele mai simple definiții ale securității și insecurității, bazate pe cunoașterea comună a realității sociale, sunt cele existente în Dicționarul Explicativ al Limbii Române¹, însă sfera lor de cuprindere este mult prea largă pentru a le putea folosi exclusiv în analizele științifice.

Este evident că analiza securității, la toate nivelurile sale, este legată de teoriile psihologice și sociologice de bază. Conceptul denotă o stare ideală, în care întreaga omenire se simte în securitate în viața de zi cu zi, în care există protecție în fața amenințării bolilor, foametei, șomajului, criminalității, conflictului social, represiunii politice, dezastrelor ecologice etc. Condițiile existenței securității, ce pot fi translatate în cerințe de securitate în domeniile politic, economic, social, militar și ecologic, se află permanent sub amenințare, existența cotidiană fiind caracterizată, de fapt, printr-o stare de *insecuritate*. Așadar, realizarea stării de securitate totală este o misiune imposibilă și, de aceea, orice nivel de securitate presupune existența unui anumit nivel de insecuritate. Totuși, pentru a evita potențialele dezbateri filosofice asupra acestei probleme, ne vom referi, în continuare, la *insecuritate*, ca la antonimul conceptului de *securitate*.

În definirea securității trebuie avută în vedere o cerință minimă, ce se referă la nivelul de analiză, care poate fi convenit ca fiind unul dintre următoarele: individual, grupal, național, regional și global.

De exemplu, la nivel individual, securitatea este adesea înțeleasă ca siguranță, iar insecuritatea, evident, ca nesiguranță. Conceptul de securitate a individului poate fi legat, în primă fază de analiză, și de percepția acestuia asupra calității vieții și, din acest motiv, există tendința de a pune semnul de egalitate între starea de securitate și standardul de viață înalt. Totuși, într-o analiză mai profundă, este nevoie de studierea atât a condițiilor obiective de trai, cât și a celor subiective, create în interacțiunile dintre oameni, reunite în conceptul de reprezentare socială a securității.

Securitatea de grup/grupală este similară celei anterioare, deoarece, așa cum individul are anumite așteptări vis-à-vis de securitatea persoanei, la fel se comportă și grupul. Însă, la nivel grupal, unul dintre cele mai importante aspecte ale securității/insecurității este absența/prezența discriminării. În timp ce un individ poate fi marginalizat, din cauza afilierei sale religioase, naționale sau etnice, discriminarea este mult mai evidentă și, în același timp, mai ușor de prevenit, atunci când subiectul este un întreg grup. Oricare ar fi tipologia, natura grupului analizat, securitatea sa poate fi definită ca lipsa amenințărilor la adresa identității grupale. La fel ca în cazul securității individului, un anumit nivel de securitate a grupului poate fi asigurat de legislație, chiar dacă și aceasta poate fi discriminatorie, ceea ce conduce la declanșarea unor conflicte.

Nivelul național al securității este, probabil, cel mai uzitat în definirea securității. Statul-națiune este actorul care își asumă, de obicei, rolul de garant al securității individului, a grupului și, uneori, chiar al securității regionale. În schimb, securitatea statului este definită prin totalitatea condițiilor politice, economice, sociale, militare și ecologice necesare garantării suveranității, independenței și

promovării intereselor naționale. Dacă vom conveni asupra naturii acestor condiții, este evident faptul că atât amenințările la adresa securității naționale, cât și soluțiile de contracarare au o specificitate comună.

Analiza securității la nivel regional necesită, în primul rând, definirea regiunii. Există puncte de vedere care consideră că regiunea reprezintă „o zonă fizică în cadrul unei națiuni”², iar altele care o definesc ca un ansamblu de provincii, state sau chiar orașe. În studiile de securitate, cea mai uzitată definiție este cea geografică, conform căreia regiunea include un ansamblu de state delimitat de repere fizice geografice. Amenințările la adresa securității regionale se referă atât la cele împotriva intereselor comune ale acestor state, cât și la cele privind securitatea statelor ca entități separate.

În fine, securitatea globală reprezintă un concept relativ nou, ce este, în același timp, o oglindire a imaginii ONU, dar și un subiect de controversă, din cauza sferei sale uriașe de acoperire. Securitatea globală poate fi subminată realmente ușor de preocupările referitoare la asigurarea unui anumit nivel de securitate națională: dacă o națiune se simte amenințată de alta, atunci securitatea globală nu poate exista atâta vreme cât actorii ai lumii sunt în dezacord. De asemenea, securitatea globală este compromisă și de existența atitudinii de respingere și dezacord afișată de un stat la adresa „filosofiei” de guvernare a altuia. Din aceste motive, conceptul de securitate globală nu este consistent. El presupune existența unei entități supranaționale care ar putea lua decizii aplicabile întregii omeniri. Mai mult, în condițiile în care competiția pentru resurse între națiuni s-a accentuat, este puțin probabil ca *securitatea globală* să devină un concept durabil în relațiile internaționale.

Insecuritatea într-o lume în globalizare

Analiștii au stabilit că principalele trei caracteristici generale ale globalizării sunt: contracția spațiului, contracția timpului și dispariția granițelor.

Pentru domeniul securității, în special al securității umane, aceste caracteristici au consecințe importante, deoarece oamenii de pe tot globul pot interrelaționa mai intens, mai profund și mai rapid, ceea ce înseamnă că sunt expuși, în același timp, atât oportunităților, cât și riscurilor, pericolelor și amenințărilor ce derivă din alte zone ale lumii. Mai mult, lipsa controlului asupra procesului de

globalizare are efecte negative la nivelul acestei lumi interconectate³.

Realitatea demonstrează că globalizarea este motorul amplificării insecurității. În acest context, clasică matrice a securității, propusă de specialiștii Institutului Watson pentru Studii Internaționale, reprezintă, mai degrabă, o *matrice a globalizării insecurității*, întrucât ilustrează modalitatea în care riscurile, pericolele și amenințările se propagă de la nivelul individului uman la nivelul global și viceversa.

În aceste condiții, globalizarea este cea mai importantă și puternică forță în crearea unei noi matrice a securității internaționale. Ea este asociată cu creșterea insecurității, în principal, din cauza uneia dintre caracteristicile sale, anume creșterea interdependențelor. Evoluția acestui proces nu numai că a transformat caracteristicile riscurilor, pericolelor și amenințărilor deja existente, ci a creat altele noi, specifice unei lumi în care timpul și spațiul par a se contracta.

Războiul, de exemplu, a evoluat de la definiția clasică (conflict armat deschis, adesea prelungit, ce implică violență organizată între națiuni, state sau facțiuni, motivată politic) la interpretări care ilustrează noile caracteristici ale mediului de securitate influențat de globalizare, de terorism și de inovațiile tehnologice surprinzătoare. Aceste definiții contemporane iau în considerare diversificarea actorilor și modificarea formelor de violență, referindu-se la un act de violență realizat de un stat, o organizație criminală, o grupare teroristă, un grup revoluționar sau o coaliție de state, cu scopul de a-l determina pe inamic să se supună unor anumite reguli, să accepte o ideologie specifică sau pentru a preveni sau a permite o activitate criminală⁴. Este evident că s-a petrecut o modificare de substanță și în sursele războiului, de la expansiune geopolitică și aspecte ideologice la conflicte asupra resurselor și identităților. Se vorbește, în prezent, despre conflictele „de generația a patra”, în care războiul și pacea se întrepătrund și devin indistincte. În acest tip de conflict, atât victoria, cât și înfrângerea sunt rezultatul unor operații duse în spațiul mintal sau moral, lupta armată fiind transformată radical⁵.

În ceea ce privește terorismul și criminalitatea, în ultimii ani s-a accentuat dimensiunea lor transnațională. Deși sunt considerate a fi amenințări distincte cu efecte incomparabile, ambele reprezintă activități umane ilicite, desfășurate, în principal, de actori nonstatali din interiorul sau din afara grani-

țelor unui stat. Majoritatea organizațiilor criminale transnaționale au motivații economice și implică diverse forme de contrabandă, piraterie, activități financiare ilegale, deși interesul comunității internaționale este concentrat asupra celor cu motivații politice, precum grupările teroriste. Ambele forme se pot intersecta în practică, cum ar fi, de exemplu, contrabanda cu armament și folosirea activităților criminale transnaționale pentru a finanța operații teroriste.

Din împletirea criminalității transnaționale cu terorismul rezultă o amenințare deosebit de importantă la adresa securității: armele de distrugere în masă. Potențialitatea unui atac din partea unui grup criminal transnațional care posedă astfel de armament crește odată cu sporirea permeabilității granițelor și cu dezvoltarea tehnologiei specifice. Trebuie adăugat și faptul că, în contextul schimbărilor provocate de globalizare, o serie de state și regimuri dictatoriale și-au fixat drept obiectiv prioritar crearea unei puteri nucleare capabile să contracareze tendințele și încercările marilor actori de a le modifica, prin mijloace violente sau presiune economico-diplomatică, statutul lor internațional⁶. De asemenea, cyberterorismul reprezintă un risc ce preocupă comunitatea internațională, în condițiile în care grupările teroriste își pot centra acțiunile asupra sistemelor în rețea ale țărilor și organizațiilor internaționale.

Războiul informațional, spre deosebire de celelalte riscuri, pericole și amenințări din matrice, poate influența înțelegerea chiar a noțiunilor de risc, pericol sau amenințare la adresa securității, prin manipularea și reconstrucția reprezentărilor sociale ale oamenilor. Mai mult, dacă sistemul internațional, statele sau grupurile vizate sunt privite ca niște constructe sociale, atunci și inamicii pot fi reprezentați în aceeași manieră, imaginile lor fiind create reciproc, prin intermediul proiecțiilor mediate ale riscurilor, pericolelor, amenințărilor și chiar ale conflictului. În acest context, confuzia creată de media reprezintă ea însăși o amenințare la adresa reprezentării noastre vis-à-vis de securitate.

Globalizarea insecurității este accentuată și de existența statelor eșuate ("failed states"). Sărăcia, lipsa stabilității economice și incapacitatea de a furniza bunăstare socială și securitate în acest tip de state pot crea condiții favorabile revoltelor și mișcărilor transnaționale de insurgență. Mai mult, statele eșuate pot găzdui grupări și activități tero-

riste și reprezintă adesea sursa crizei refugiaților, extremismului religios și politic, degradării mediului și acțiunii organizațiilor criminale.

Problema resurselor și a competiției pentru resurse reprezintă un alt aspect important al globalizării insecurității. Interdependențele dintre resurse, pe de o parte, și dezvoltare, prosperitate, putere, pe de altă parte, au modelat decisiv evoluția politică a lumii. Revoluția industrială a adus în atenție ideea, promovată în zonele în care resursele erau vitale, că acestea, îndeosebi cele naturale, se găsesc acolo unde „nu trebuie” și în posesia „celor care nu le merită”. Pe măsura „așezării” geografiei politice a lumii în cadrul unor granițe mai mult ori mai puțin recunoscute, dar a căror nerespectare provoacă reacții beligerante, această idee a căpătat o mai mare amploare⁷. Astfel, este evident că cea mai puternică motivație pentru război este achiziția, accesul ori controlul resurselor critice. Pe măsură ce populația planetei continuă să sporească, va crește și consumul de resurse vitale, generând sărăcie, inegalitate și violențe intra și interstatale.

Un alt reper al insecurității este reprezentat de amenințările biologice, create sau nu în laborator. Securitatea, la orice nivel, este amenințată de extinderea relativ rapidă la nivel global a HIV/SIDA, tuberculozei, malariei, antraxului, a sindromului respirator acut sever (SARS) și a gripei aviare. Situația este cu atât mai complexă, cu cât realitatea demonstrează că țările care înregistrează cele mai mari creșteri demografice sunt cele sărace, fără posibilități de dezvoltare a cercetării științifice și de implementare a măsurilor necesare pentru eradicarea acestor boli. Mai mult, unele amenințări biologice la adresa oamenilor sunt transmise de către animale, făcând și mai dificil controlul extinderii bolilor respective. Un exemplu recent este reprezentat de gripa aviară - descoperită în februarie 2004, în Vietnam, la porci și ulterior la oameni - care a determinat Organizația Mondială a Sănătății să elaboreze urgent planuri pentru prevenirea și combaterea virusului. Cu toate acestea, și la începutul anului 2006, au apărut noi cazuri de gripă aviară, chiar și în Europa Occidentală.

Problemele ecologice sunt și ele strâns legate de globalizarea insecurității. Numeroase organizații ecologice internaționale și agenții guvernamentale au sesizat că, în ultimul deceniu, au avut loc schimbări semnificative ale climei. În anii ce vor urma, aceste schimbări vor afecta toate aspectele activității umane, prin urmare și bunăstarea eco-

nomică și socială a statelor. Tendința actuală de deteriorare a mediului, cel puțin în țările industrializate⁸, constituie o agresiune împotriva sistemelor ecologice, ce distruge capacitatea ecosistemului de a menține existența umană și nu numai. Chiar dacă dezastrele ecologice și schimbarea climei au impact asupra mediului de securitate, acest efect nu este distribuit în mod egal între state. Gravitatea unui astfel de eveniment și capacitatea de a-i face față diferă de la o țară la alta, ceea ce va provoca pagube economice și sociale diferite de la un caz la altul. În ultimă instanță, o astfel de situație poate conduce și la exacerbarea tensiunilor existente între state.

Așadar, se observă o puternică tendință de globalizare a insecurității. Nu pretindem că matricea prezentată constituie paternul de bază al acestui proces. Ea este doar o variantă de sistematizare a unui proces atât de complex, precum cel analizat. Pe măsură ce insecuritatea se globalizează, asistăm, totodată, la o globalizare a politicilor și instrumentelor de realizare a securității, ca o nouă tendință în mediul de securitate.

NOTE:

¹ **Dicționarul Explicativ al Limbii Române** (Ediția a II-a, Academia Română, Institutul de Lingvistică

„Iorgu Iordan”, Ed. Univers Enciclopedic, București, 1998) definește *securitatea* ca reprezentând „faptul de a fi la adăpost de orice pericol; sentiment de încredere și liniște pe care îl dă cuiva absența oricărui pericol; protecție, apărare” (p. 969), iar *insecuritatea* ca „stare de nesiguranță, lipsă de securitate” (p. 494).

² KANJI, Omario, *Security, Beyond Intractability* Knowledge Base, 2003.

³ POPA, Vasile, **Implicațiile globalizării asupra securității naționale**, Ed. UNAp „Carol I”, București, 2005, p. 14.

⁴ FORSYTH, Michael, *Finesse: A Short Theory of War*, în *Military Review*, July/Aug 2004, p. 17.

⁵ ALEXANDRESCU, Grigore, **Perspective în lupta armată**, Ed. UNAp „Carol I”, București, 2006, p. 44.

⁶ BĂHNĂREANU, Cristian, *Armele de distrugere în masă*, în **Lumea 2005. Enciclopedie politică și militară**, coord.: Teodor Frunzeti și Vladimir Zodian, Ed. Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2005, pp.177-190.

⁷ DOLGHIN, Nicolae, **Geopolitica. Dependențele de resursele energetice**, Ed. UNAp „Carol I”, București, 2004, p. 4.

⁸ Prin controversatul Protocol de la Kyoto, devenit activ din februarie 2005, țările industrializate sunt constrânse să reducă, până în 2008-2012, emisiile de carbon cu 5% sub nivelul înregistrat în anul 1990, în timp ce țările în curs de dezvoltare vor fi finanțate în scopul dezvoltării sustenabile a domeniilor energetic, industrial, al producerii tehnologiilor „curate” și al gestionării deșeurilor toxice.

Alexandra SARCINSCHI este cercetător științific în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, doctorand în Științe Militare.

SPECTACULARIZAREA POLITICII ȘI SECURITATEA

Dr. Victor MORARU

Unul din păcatele capitale ale mass-media est-europene este spectacularizarea politicii, susținerea vedetismului politic. Or, politica-spectacol nu poate spori efortul politic și eficiența acestuia, ci contribuie doar la proliferarea crizei democrației. În acest timp, media ignoră sau tratează simplist-reducționist ori superficial probleme importante ale actualității, ca: securitatea și stabilitatea națională și socială, integritatea statală, lupta pentru democratizarea societății, realitatea din zonele tensionate și de conflict etc.

Practica mediatică din ultimii ani demonstrează, într-un mod tot mai evident, faptul că demersul de reflectare a procesului politic comportă însemnele reducerii la simplitate a complexității reale a situațiilor și fenomenelor abordate. Este regretabil a constata că jurnaliștii oferă, de multe ori, exemple ale unei tratări simplificate a unor probleme politice de interes major, care nu se pretează unei abordări superficiale.

În paginile presei este oferită deseori o informație „reducționistă a unei lumi în care trăim” (Pepin, 1997: 13), acuzată nu atât pentru producerea simplificării, în sensul clarității, cât mai ales pentru simplificarea până la maximum a realității, atunci când „efectul lupei asupra părții vizibile a iceberg-ului primează foarte des asupra unei navigări în profunzime și în nuanțe” (Watine, 1997: 15). Or, în momentul în care se dă o luptă continuă pentru democratizarea societății, pentru stabilitate și securitate națională și socială, pentru integritate statală și teritorială, simplificarea problemelor, tratarea lor mediatică superficială are semnificația unei abstrageri din real, a unei neimplicări sau a unei implicări jucate, ce aduce deservicii procesului în sine, societății în ansamblu.

În cazul unor evenimente destul de controversate, cum ar fi, de exemplu, modificările în Constituția Republicii Moldova cu privire la forma de guvernământ, interpretările și dezbaterile desfășurate în paginile mass-media cu acest prilej n-au

reușit să depășească condiția superficialității, trătării lipsite de adâncime, propunând analize abstracte, tributare apartenenței (deschise ori ascunse) la un partid. „Jurnaliștii, care au menținut subiectul, au ales calea cea mai ușoară de prezentare a celor întâmplate: votând republica parlamentară, deputații au salvat țara de Lucinschi sau, votând parlamentarismul, aleșii poporului au deschis cutia Pandorei... În consecință, au rămas în afara unor investigații de valoare două probleme cardinale – cine execută în Republica Moldova întreaga putere executivă și de ce cetățenii Republicii Moldova nu mai au dreptul să-și aleagă președintele... Problemele evidențiate au constituit obiectul unor meditații, dar numai tangențial și numai cu titlu de argument în favoarea unuia dintre actorii melodramei politice... Actorii au speculat interesul votantului simplu și... au racolat ziarele pentru a-și regla conturile” (Gherasim, 2000: 8).

Astfel apreciază unul din jurnaliști modul în care a fost tratată o temă majoră, interpretată, de fapt, în conformitate cu canoanele mediatizării politicii. Tocmai într-un asemenea context se înscrie constatarea evidențiată în paginile revistei *Meridian*: „Formidabila impostură a timpurilor noastre este aceea de a-i face pe oameni să creadă că a comunica înseamnă a informa... Bravii oameni cred că știu ce se întâmplă pentru că li se oferă imagini în direct de la ceea ce pare că se întâmplă, împreună cu comentarii asupra a ceea ce este convenabil de-a gândi despre toate acestea” (1991, mai-iunie: 83).

De observat că în comentariul la care ne-am referit apare sintagma „actorii melodramei”. În fond, tot mai des, în scrierile jurnalistice politica este asemuită cu teatrul (cf. „Acest nou spectacol politic cu referendumul...” - *Flux*, 1999: 8 aprilie etc.). De fapt, tradiția de asociere a acțiunii politice cu acțiunea teatrală descinde încă din timpurile antice, confluența acestora fiind deja o legitate: „Orice activitate politică, atunci când pretinde să fie cunoscută, tinde spre vizualizare scenică” (Da-

der, 1998: 125). Comunicarea politică modernă manifestă o predispoziție evidentă pentru *spectacularizarea politicii*, exploatând, prin urmare, la maximum, resursele dramatice ale politicii, în vreme ce adevărurile fruste, din arealul noii configurații strategice a zonelor tensionate, inclusiv zona transnistreană, care se bucură de prea puțin interes din partea unei părți a politicului, sunt, pur și simplu, ignorate sau abordate de o manieră simplistă. Avem exemplul teatrelor de operații, de unde mass-media aduc doar imaginea brutală a atentatelor, a militarilor uciși în ambuscade, ca elemente de spectaculozitate, însă nu sapă la rădăcina cauzelor acestor evenimente: conflictele etnic-religioase, corupția endemică, traficul de droguri, nepotismul, sărăcia, interesele politice divergente, sistemul juridic nefuncțional, activitatea grupărilor teroriste pe teritoriul statelor respective.

Vom constata, din analiza mass-media, o sporire a volumului informației politice, realizate în așa-zisa noua formă de *infotainment* (derivare de la *information* și *entertainment*), în care informația este prezentată cu o ușoară doză de ironie, relevând, în primul rând, aspectele de fapt divers ale evenimentului, gen știrea „Parlamentul parlamentează” (*Săptămâna*, 1998: 11 decembrie) ori seria de reportaje zeflemisitoare, publicate în paginile cotidianului *Flux*, vizând, printre altele, preocupările „bieților parlamentari” care, chipurile, nu și-au primit salariile la timp.

Mass-media manifestă o tendință vizibilă spre caricaturizarea politicii, spre prezentarea politicianilor într-o lumină defavorabilă (galeria de colaje a săptămânalului *Luceafărul*, publicațiile *Academiei Cațavencu*, caricaturile vizând personajele politice de prim rang). Astfel de „umor angajat”, cum i-ar spune Robert Escarpit (1980: 279), se bucură de o mare priză la auditoriu: succesul notoriu al emisiunii *Куклы* a canalului rusesc *NTV*, ca și cel al *Gignols de l'Info* al postului francez de televiziune *Canal Plus*, al emisiunilor politico-zeflemisitoare de la *Prima-TV* etc., este o dovadă sigură în acest sens. Mai mult decât atât, tocmai astfel de prezențe parodiate în mass-media garantează politicianilor cote majore de vizibilitate, iar „zeflemisirea - constată Guy Carcassonne - nu este un inamic al carismei” (1996: 59).

S-ar părea că luarea în derâdere ar trebui să comporte „detronarea” idolului, însă, lucru paradoxal, se întâmplă tocmai invers: lumina defavorabilă se dovedește a fi nu atât de defavorabilă,

plasarea politicianului în ipostaze dintre cele mai ridicole, dimpotrivă, contribuie la o „amplificare de rol”, în sensul cel mai direct, la sporirea popularității acestuia. Liderii politici, depășind, de cele mai multe ori, sindromul supărării, tind cu orice preț să devină observați, să obțină acreditare într-o emisiune de popularitate, sperând, prin prezența în cadrul ei, fie chiar satirizată, să câștige notorietate. Totuși, luarea obiectivă și fără stridențe în colimator a politicii aduce și servicii țării, prin atacarea corupției politicianilor, a grupurilor de interese politice, prin demascarea în toate registrele, dar îndeosebi în cel satiric, a mașinațiunilor politice, traficului de influență, mitei, favoritismelor, a abuzului de putere, sub forma încălcării sau ignorării legilor, a intervențiilor pentru blocarea funcționării justiției sau emiterea chiar de acte normative în favoarea unor grupuri de interese de tip mafiot, care afectează securitatea națională. Presa critică adesea concepția patrimonială a puterii, reprezentată de omul politic, care se comportă nu ca reprezentant al colectivității, aflat în slujba acesteia, ci ca proprietar.

Nu de puține ori, media din România prezintă un spectacol gratuit, care produce în public ilaritate. Redactorii de la unele televiziuni private, în special, etalează ca acțiuni incriminabile ale politicianului elemente care s-ar situa, chipurile, în zona informațiilor clasificate, ce țin de securitate, de siguranța națională, dar, de fapt, sunt lucruri comune, lipsite de importanță. Necunoașterea domeniului se răzbună, astfel, pe aceștia, afectându-le propria imagine.

Vulgarizarea mesajului nu este în detrimentul tirajului – acest lucru, se pare, l-au înțeles editoriaștii Viorel Mihail (*Săptămâna*), iar apoi și Constantin Tănase (*Flux*, *Timpul*). „Banalizarea cotidianului” (unul din mecanismele mediatizării – n.a.) în cadrul efectuării comunicării politice prezintă, așa cum a remarcat J. Habermas, un pericol pentru alimentarea ei semantică (1992: 54), dar renunțarea la ea nu mai este posibilă în condițiile actuale. Fenomenul este general și resimțit pretutindeni, având atât partizani, cât și oponenți, aceștia din urmă recunoscând, ca și reputatul sociolog italian Franco Ferrarotti: „Faptul că un adevărat patrimoniu de idei ca ziarul fondat de Antonio Gramsci a fost nevoit să se umilească până la acceptarea logicii perverse a politicii-spectacol, nu mai trebuie, în cele din urmă, să ne surprindă atât de mult” (1996: IV). În definitiv, politicienii contemporani

nu renunță la viziunile lui Machiavelli, și tocmai el afirma: „Dizgrațiat este cel al cărui comportament se află în discordanță cu timpurile”. Iar timpurile dictează racordarea mesajului politic la exigențele determinate de mass-media.

Politica-spectacol în Republica Moldova a fost inițiată, am putea considera, pe timpul primului guvern suveran, o dată cu oferirea spațiilor Televiziunii Naționale intervențiilor prolixе ale primului-ministru ori interviurilor emfaticе cu diverși pseudo-businessmeni. Cele ce au făcut în continuare vâlvă în mass-media, evenimentele gen vânzarea avioanelor MIG, chestiunea transportării deșeurilor radioactive, participarea politicienilor moldoveni la nunta fiicei magnatului Birștein, epopеea generalului Alexei etc. (interpretate de pe poziții diferite), au fost marcate pronunțat de tendința mass-media spre spectacularizarea politicii, elementul comun al tuturor acestor manifestări/scandaluri politice, larg mediatizate, reprezentând orientarea lor mediatică, vedetismul promovat de mass-media.

Întrucât în circumstanțele actuale prezența mediatică constituie una dintre condițiile primordiale ale existenței politice, iar exercițiul puterii nu se sprijină, evident, numai pe coerciție sau pe obținerea unei adeziuni raționale, „supunându-se, din vremuri îndepărtate, legilor spectacolului” (Lochard, 1998: 105), este firesc ca mediatizarea politicii să se realizeze cu precădere în formule jurnalistice de un efect facil, să mizeze pe valorizarea aparențelor, pe simplificarea informației complexe, reduse la o temă dramatizată și plasticizată, pe trivializarea (ori, în cazuri aparte, încifrarea) mesajului transmis, să insiste prin „metoda repetării și a comunicării unor lucruri deja cunoscute” (Collina, 1994: 13), să „construiască”, cu alte cuvinte (în mod voit sau inconștient, impus ori autodeliberat), imaginea virtuală a realității.

Politicianul ocupă un loc privilegiat în acest spațiu mediatic, conștientizând deja regulile jocului: este important nu *a fi*, ci *a părea* („a guverna înseamnă a părea” - astfel apare rezumat principiul eligibilității la Jean-Marie Cotteret – 1977; „Puțini știu cum ești, mulți știu cum apari”, sugera Niccolo Macchiavelli). Contează nu atât ideile pe care le expune, programa pe care o schițează ori formațiunile care-l sprijină – contează prezența sa, fascinația pe care o emană, calitățile individuale pe care le denotă, simțul umorului, agerimea în formularea replicilor, adică toate acele calități care-

i pot asigura succesul scenic. „Altădată politica însemna idei. Astăzi politica înseamnă persoane. Sau mai degrabă personaje. Pentru că fiecare conducător se pare că-și alege o funcție și își ia un rol. Ca la spectacol”. Aceste observații ale lui Roger Gerard Schwartzberg (1995: 7) condensează, de fapt, spiritul comunicării politice contemporane: omul politic se transformă într-un actor (strategia lui comunicațională bazându-se pe tehnicile reprezentării scenice) ori, așa cum remarcă Alain Minc, într-un „om al publicității” (1995: 108), fortificarea propriei imagini în mass-media devenindu-i preocuparea cea mai importantă. Convertirea *image*-lui politicianului într-o bază a puterii și a influenței sale se produce, mai ales, prin intermediul televiziunii, tocmai aceasta modelează din politică, în condițiile actuale, un aliaj alcătuit din spectacol, informație și propagandă.

Încercând să-și sedimenteze imaginea în conștiința auditoriului, politicienii nu pierd ocazia participării în cadrul emisiunilor distractive ale radioului și televiziunii, gen show, magazin, sunt prezenți cu orice prilej în paginile presei, dacă nu cu declarații politice, cel puțin cu declarații de ordin culinar, propagând specialitatea casei. Inserarea politicianului-personaj, cu obișnuințele, preferințele, convingerile și dubiile sale, în situații netradiționale, care nu sunt legate direct de activitatea profesională a acestuia, opinia pronunțată cu orice prilej posibil, apariția frecventă pe ecranul televizorului ori în paginile revistei ilustrate pot contribui la memorizarea chipului său și, în definitiv, să joace un anumit rol la alegeri. Or, se știe: „există (are valoare socială) doar ceea ce apare pe ecranul televizorului, și nu există, chiar fiind important, ceea ce nu apare pe ecran” (Livolsi, Volli, 1998). Sfera extrapolitică, viața privată a politicienilor capătă în noile condiții o semnificație aparte. Totuși, deschiderea acestei sfere o transformă, mai întâi de toate, într-o armă, destul de discutabilă, a luptei politice, iar, în al doilea rând, comportă o serie de pericole, atât pentru personajul respectiv, cât și pentru mass-media, implicată, în legătură cu aceasta, într-un șir întreg de procese judiciare.

Victoria în demersul politic, ca și în conflictele militare, apreciază specialiștii, depinde hotărâtor de felul în care îți comunică intențiile, strategiile. Mai nou, se constată o integrare a Internetului printre practicile de comunicare politică. Pe site-ul propriu, politicianul dialoghează direct cu cetățeanul, deși pe la cabinetul său senatorial trece mai

rar, pentru a primi oameni în audiență. Numai că această democrație digitală îi poate fi defavorabilă, chiar fatală, atunci când în celelalte mijloace de comunicare în masă imaginea lui apare puternic ridiculizată sau marcată de contradicții.

Spectacularizarea politicii nu poate spori anvergura efortului politic și eficiența acestuia, care, apreciază specialiștii în comunicare, depind într-o proporție copleșitoare de calitatea comunicării politice. Tot mai mulți cercetători insistă asupra vulnerabilității „spectacolului zilnic al ororii” (Kellner, 2005: XVIII), produs de media, demonstrând, în baza exemplurilor din practica mediatică din SUA, cum spectacularizarea politicii contribuie la proliferarea crizei democrației (cf.: Nicols, McChesney, 2005). Este nevoie de mult profesionalism și dăruire în acest domeniu, iar când politica se intersectează cu zonele interesului național și social, al securității, abordarea cu superficialitate a comunicării și acțiunii politice poate fi sinonimă, pentru politicieni, cu sinuciderea politică, iar pentru jurnaliști, cu pierderea treptată a credibilității.

BIBLIOGRAFIE:

CARCASSONNE, Guy (1996), *Le pari démocratique*, Le Debat, Nr. 88, pp. 58-62.

COLLINA, Vittore (1994), *Politica, estetismo e tempi correnti*, Mass-media, Nr. 2, pp. 5-15.

COTTERET, Jean-Marc (1977), *Governantes y gobernados. La comunicacion politica*, Buenos Aires, El Ateneo.

DADER, Jose Luis (1998), **Tratado de**

comunicacion politica, Madrid, Cersa.

ESCARPIT, Robert (1980), **De la sociologia literaturii la teoria comunicării**, București, Editura Științifică și Enciclopedică.

FERRAROTTI, Franco (1996), *Le radici tagliati*, La Critica sociologica, Nr. 116, pp. III-IV.

GHERASIM, Arcadie (2000), *Subiectiv despre un subiect*, MASS-MEDIA în Republica Moldova, Decembrie, pp. 7-9.

HABERMAS, Jurgen (1992), *Demokratia. Razum. Nравstvennosti*, Moscova, Nauka.

KELLNER, Douglas (2005), **Media Spectacle and the Crisis of Democracy**, Boulder, Paradigm Publishers.

LIVOLSI, Marino, VOLLI, Ugo (1998), *La comunicazione politica tra prima e seconda repubblica*, Milano, UILM.

MINC, Alain (1995), *La borrachera democratica*, Madrid, Temas de Hoy.

NICOLS, John, McCHESNEY Robert W. (2005), *Tragedy and Farce: How the American Media Sell Wars, Spin Elections, and Destroy Democracy*, New York, London, The New Press.

PEPIN, Patrick (1997), *Le traitement journalistique de la complexité*, Les Cahiers du journalisme, Nr. 3, pp. 10-13.

SCHWARTZENBERG, Roger-Gerard (1995), **Statul-spectacol. Eseu asupra și împotriva star-sistemului în politică**, București, Scripta.

WATINE, Thierry (1997), *Journalisme et complexité*, Les Cahiers du journalisme, Nr. 3, pp. 14-25.

*Dr. Victor MORARU este profesor universitar la Universitatea de Stat din Republica Moldova și la Universitatea Liberă Internațională din Moldova. Este autor al monografiilor *Mass media vs politica* (Chișinău, USM, 2001), *Politica y comunicacion: conciencia civica, espacio publico y nacionalismo* (Madrid, Catarata, 1999), *Mass-media între incertitudini și aspirații* (Chișinău, USM, 2002); *Mass-media din Republica Moldova – 2004* (Chișinău, Presa, 2005) etc.*

IMPASUL NEGOCIERILOR ISRAELIANO-PALESTINIENE ȘI IMPACTUL LOR ASUPRA PROCESULUI DE PACE DIN REGIUNE

Dr. Constantin-Gheorghe BALABAN

Victoria grupării Hamas la alegerile legislative din ianuarie 2006 și poziția noii conduceri față de statul Israel și teritoriile palestiniene, precum și a Israelului față de un guvern dominat de Hamas continuă să provoace îngrijorare comunității internaționale¹ și să pună sub semnul întrebării continuitatea implementării foii de parcurs a procesului de pace din Orientul Mijlociu. O dovedesc înseși reacțiile și avertismentele unor organizații și lideri internaționali importanți.

După cum se cunoaște, Hamas nu are în vedere negocieri cu Israelul și încă nu dă semne că ar renunța la această poziție. Mai mult, statutul acestei organizații prevede recuperarea integrală a Palestinei, inclusiv teritoriul Israelului și distrugerea statului evreu, iar liderii săi nu vor să negocieze cu Israelul, pe motiv că ultimii 10-12 ani de negocieri dintre statul Israel și Autoritatea Națională Palestiniană (ANP) nu au adus nici o soluție pentru palestinieni.

La rândul său, Israelul susține că nu va negocia cu nici un guvern palestinian în care va fi implicată gruparea Hamas. Mai mult, potrivit lui Ehud Olmert, primul-ministru interimar al Israelului², dacă Hamas nu acceptă toate înțelegerile semnate de Autoritatea Palestiniană cu guvernul israelian, țara sa nu va iniția nici un contact cu palestinienii³. Mai tranșant, ministrul israelian al apărării amenință cu un atac fără precedent în teritoriile palestiniene, în cazul în care acordul de pace din decembrie 2004 va fi anulat. De asemenea, după ce guvernul israelian a decis sancțiuni economice împotriva ANP⁴, a lansat către comunitatea internațională și un apel de încetare a ajutorului pentru ANP, cu o singură și justificabilă excepție, asistența în scopuri umanitare.

În opinia liderilor internaționali și europeni, Hamas riscă izolarea internațională, dacă nu va

respecta cerințele comunității internaționale, adică să se dezarmeze și să renunțe la violență. Pentru că, așa cum atrăgea atenția și președintele american, George W. Bush, o organizație care posedă o aripă înarmată și are în centrul platformei sale politice distrugerea unui stat nu poate fi un partener de negocieri.

Însuși Secretarul general al ONU, Kofi Annan - care este dispus să conlucreze cu noile autorități palestiniene conduse de mișcarea islamistă Hamas -, nu uită, totuși, să reamintească faptul că „cvartelul de pace pentru Orientul Mijlociu” - format din Statele Unite, Rusia, Uniunea Europeană și ONU - nu va susține actele de violență și terorism. Că este așa o demonstrează însuși comunicatul cvartetului, dat publicității după reuniunea de la Londra, din 30 ianuarie 2006, potrivit căruia sprijinul internațional acordat va depinde numai și numai de angajamentul viitorului guvern palestinian față de principiul nonviolentei, recunoașterea Israelului și acceptarea acordurilor și obligațiilor existente, inclusiv a foii de parcurs. Pe cale de consecință, acceptul cvartetului de a da Hamas un răgaz de 2-3 luni, ca perioadă în care va continua să finanțeze Autoritatea Palestiniană, rămâne condiționat de renunțarea la violență.

Victoria Hamas în alegerile legislative din teritoriile palestiniene a pus într-o situație delicată și Uniunea Europeană, considerată principala sursă de susținere financiară ANP. Uniunea Europeană este nevoită, acum, să-și reevalueze poziția față de Hamas, considerată oficial „organizație teroristă” de către Statele Unite și Israel. Noul legislativ palestinian va trebui să susțină - după cum rezultă din comunicatul de presă emis de președinția austriacă a UE - formarea unui guvern care să pună capăt violenței și să iasă din conflictul cu Israelul. Premierul britanic, Tony Blair, consideră că Hamas, deși a câștigat o victorie incontestabilă⁵, trebuie să aleagă

între pace și violență, pentru că – așa cum declara și Condoleezza Rice, șeful diplomației americane –, dacă Hamas nu recunoaște dreptul statului Israel la existență, nu se poate vorbi de procesul de pace în Orientul Mijlociu. Mai mult, premierul italian, Silvio Berlusconi, considerat și el un aliat fidel al Israelului, califica victoria electorală a Hamas drept un fapt extrem de negativ, chiar dacă Hamas a câștigat detașat aceste alegeri. În același timp, Uniunea Europeană insistă asupra necesității edificării, în teritoriile palestiniene, a unui stat de drept, a reformei instituționale și gestionării financiare riguroase.

Realitatea este că îngrijorările continuă. După apelul lansat comunității internaționale de guvernul israelian, referitor la încetarea ajutorului pentru Autoritatea Națională Palestiniană, Statele Unite își suspendă asistența către guvernul, cabinetul și miniștrii palestinieni, motivată de Sean McCormack, purtătorul de cuvânt al Departamentului de Stat, prin faptul că noul guvern palestinian condus de Hamas nu a acceptat principiile cvartetului, pe care le-am prezentat mai sus. La fel va proceda și Uniunea Europeană, considerată principalul donator către guvernul palestinian, cu un ajutor în valoare de 500 de milioane de euro anual, dacă Hamas nu va recunoaște legalitatea statului Israel.

Desigur, Hamas, prin purtătorul său de cuvânt, susține că nu va ceda „șantajului” privind suspendarea ajutorului financiar și nu își va abandona principiile de luptă. Cert este că, potrivit unui recent comunicat, după cum informează Reuters, ministrul afacerilor externe din guvernul Hamas al Autorității Naționale Palestiniene, Mahmoud al Zair, s-a adresat miniștrilor afacerilor externe din țările membre ale UE, reuniți la Luxemburg, cerându-le să respecte alegerea democratică a popoului palestinian și să nu ia măsuri care i-ar putea afecta pe cetățenii palestinieni. Cu alte cuvinte, o încercare și o altă modalitate de a sensibiliza Uniunea Europeană, pentru ca aceasta să revină asupra „înghețării” ajutorului financiar acordat guvernului palestinian, anunțată de Comisia Europeană.

Comunitatea internațională, alături de autoritățile israeliene, încă așteaptă o declarație a guvernului palestinian care să disperseze îngrijorarea creată. Pentru a se preveni o astfel de situație, chiar cancelarul german, Angela Merkel, a cerut, pe timpul vizitei sale în teritoriile palestiniene, ca viitorul guvern să-și asume această responsabilitate, fiind foarte important ca noile autorități pales-

tiniene să continue implementarea foii de parcurs a procesului de pace. Mai mult, după cum declara, la Forumul Economic de la Davos, premierul turc, Recep Tayyip Erdoğan, țara sa este pregătită să acționeze ca intermediar între Israel și un guvern palestinian condus de Hamas. La rândul său, președintele rus, Vladimir Putin, invită conducătorii Hamas la Moscova pentru convorbiri⁶, iar mai recent, ministrul rus al apărării, Serghei Ivanov, afirmă că Rusia nu va acorda ajutor militar poliției palestiniene fără avizul favorabil al cvartetului pentru Orientul Mijlociu.

De asemenea, trebuie menționat faptul că Uniunea Europeană a cerut și Israelului să coopereze cu Hamas, dacă acesta va renunța la violență. Cu atât mai mult, cu cât, la prima reuniune a noului guvern palestinian, condus de Hamas, care a avut loc în Gaza și Ramallah, miniștrii acestui cabinet nu au fost autorizați de Israel să circule între cele două teritorii palestiniene.

Pe de altă parte, Hamas deja a propus Israelului, prin mediatorii străini, un armistițiu: oprirea reciprocă a violențelor și respectarea stării de calm. Dacă statul evreu nu atacă obiective ale altor grupări din teritoriile palestiniene, Hamas se angajează – după cum menționează cotidianul Haaretz, în ediția sa din 7 aprilie 2006 - să oprească violențele antiisraeliene, inclusiv prin blocarea acțiunilor violente ale altor mișcări islamiste. O propunere respinsă, însă, de oficialii politici și militari israelieni, care o consideră „o nouă stratagemă” a Hamas. Pentru că, în viziunea lui Ismail Haniyeh⁷, șeful grupării Hamas și prim-ministru desemnat, exprimată oficial încă de la sfârșitul lui februarie 2006, un acord prelungit de încetare a focului, adică un armistițiu, ar putea fi luat în considerare de Hamas numai dacă Tel Aviv-ul îndeplinește o serie de condiții: retragerea Israelului din teritoriile ocupate după războiul de șase zile din 1967 și eliberarea prizonierilor palestinieni.

Cert este că și ONU a adoptat o nouă politică restrictivă în relațiile sale cu Autoritatea Palestiniană condusă de Hamas. O confirmă o declarație, mai recentă, dată presei, la sediul Organizației Mondiale din New York, de purtătorul ei de cuvânt, Stephane Dujarrik, potrivit căreia contactele de lucru cu noul guvern palestinian vor continua, dar contactele politice vor fi examinate de la caz la caz. Pe cale de consecință, ne întrebăm: va recunoaște noul guvern palestinian Israelul? Care va fi, în viitor, evoluția negocierilor dintre Israel

- preocupat, în prezent, cu formarea noului guvern - și noul guvern palestinian condus de Hamas? Va continua implementarea procesului de pace în Orientul Mijlociu și, dacă „da”, cu ce compromis și preț?

NOTE:

¹ Există chiar temerea că pierderea supremației politice de către Al-Fatah, o formațiune mult mai moderată decât Hamas, considerată organizație teroristă, ar constitui un „adevărat cutremur politic”, care ar pune capăt în mod brutal negocierilor de pace cu Israelul.

² Ehud Olmert - succesorul lui Ariel Sharon, oficial în incapacitate de a-și exercita funcția de premier al Israelului - a fost declarat premier în exercițiu, decizie intrată în vigoare o dată cu încheierea celor 100 de zile de spitalizare ale lui Ariel Sharon.

³ Mesaj transmis și liderilor mondiali, cărora le propune aceeași atitudine, în cazul în care conducătorii Hamas nu vor ține seama de condițiile Israelului.

⁴ Între aceste măsuri este prevăzută și „înghețarea” transferului lunar a aproximativ 50 milioane de dolari din fondurile ce trebuie rambursate de către statul evreu în contul taxelor vamale și TVA provenite de la produsele destinate Cisjordaniei și Fâșiei Gaza.

⁵ Potrivit datelor oficiale, la urne au participat 75% din cei 1,4 milioane de palestinieni cu drept de vot. Hamas a câștigat 76 din cele 132 de locuri ale Consiliului Legislativ Palestinian (Parlamentul unicameral palestinian).

⁶ O invitație apreciată ca o ruptură în frontul comun realizat la nivel internațional în privința poziției față de Hamas. În viziunea analiștilor americani, vizita liderului Hamas la Moscova este considerată un succes în recunoașterea grupării, iar pentru Rusia o oportunitate de a deveni „actor principal” în regiune și de a-și întări poziția sa de „actor global”.

⁷ Ismail Haniyeh este considerat o personalitate pragmatică și moderată, care are bune relații cu Al-Fatah, partidul președintelui Autorității Palestiniene, Mahmud Abbas.

Generalul de brigadă (r.) prof. univ. dr. Constantin-Gheorghe BALABAN este profesor consultant în cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”.

STRATEGIA DE SECURITATE NAȚIONALĂ A SUA 2006 - opțiuni geopolitice și geostrategice -

Cristian BĂHNĂREANU

Noua Strategie de Securitate Națională a SUA este o versiune actualizată a celei din 2002, ce ia în considerare ansamblul transformărilor apărute în mediul de securitate intern și internațional. Lărgirea domeniului noilor provocări globale, pericolul reprezentat de Iran, importanța globalizării și a extinderii economiei globale, reafirmarea principiului preempțiunii, dezvoltarea relațiilor externe sunt aspectele cele mai importante tratate în acest document.

Strategia de Securitate Națională a SUA (SSN06), din martie 2006, reprezintă versiunea actualizată a celei din septembrie 2002 (SSN02). Documentul respectă structura celei anterioare, la care adaugă două noi capitole: „Atragerea oportunităților și confruntarea provocărilor globalizării” și „Concluzii”. Noua strategie se întemeiază pe doi „piloni”:

– promovarea libertății, justiției și demnității umane, prin înfrângerea tiraniei, încurajarea democrației efective și extinderea prosperității, susținută de un comerț liber și corect și politici de dezvoltare înțelepte;

– confruntarea provocărilor epocii actuale, prin conducerea comunității de democrații în continuă dezvoltare.

Spre deosebire de precedentul document, ce pare mai mult o strategie pe timp de criză, SSN06 este o strategie a „vremurilor de război” pe care le traversează America și nu numai: „America este în război, iar acest document este o strategie pe timp de război, impusă de provocările grave cărora SUA trebuie să le facă față”¹. Dacă secolul XX a fost caracterizat de lupta împotriva fascismului și comunismului, secolul actual este amenințat de o nouă ideologie totalitară ale cărei mijloace sunt: intoleranța, crima, teroarea, înrobirea și reprimarea. Noua strategie este mult mai aplecată spre multilateralism și pune mai mare accent pe diplomație. Elementele-cheie ale documentului sunt:

- lărgirea domeniului noilor provocări globale;

- percepțiile referitoare la Iran - Iranul este descris în Strategie ca statul care va ridica cele mai mari provocări pentru SUA. Regimul iranian sponsorizează terorismul, amenință Israelul, subminează procesul de pace din Orientul Mijlociu, împiedică democrația în Irak;

- susținerea strategiei preemptive - SUA își vor menține atitudinea proactivă și nu vor exclude loviturile preemptive.

Noile provocări globale

SSN06 identifică mult mai clar decât precedenta variantă *terorismul transnațional* ca principala amenințare la adresa securității internaționale, care în prezent este rezultatul: alienării politice; unor nedreptăți pentru care pot fi învinovați alții; subculturii conspirației și dezinformării; unei ideologii care justifică crima. SUA vor acționa în direcția prevenirii atacurilor rețelelor teroriste înainte de a se produce, neacceptării deținerii de arme de distrugere în masă de către așa-numitele „rogue states” și aliații teroriștilor care nu vor ezita să le folosească, neacceptării susținerii și adăpostirii grupărilor teroriste de către „rogue states”, neacceptării controlului exercitat de teroriști asupra oricărei națiuni pe care o vor folosi ca bază și rampă de lansare a terorii, în scopul extinderii libertății și demnității umane prin democrație. La fel ca în precedenta versiune a documentului, America își afirmă voința de a conduce această luptă împotriva terorismului internațional, alături de aliații și prietenii săi.

Conflictelor regionale rămân încă un domeniu de mare preocupare, ce pot „inflama” alianțele, reaprinde rivalitățile între marile puteri și aduce mari confruntări demnității umane. Deși, din 2002, s-au înregistrat progrese semnificative în soluționarea conflictelor din Sudan, Liberia, Israel-Palestina, India-Pakistan, Aceh (Indonezia), Irlanda de Nord, cele din Darfur, Columbia, Venezuela, Cuba, Uganda, Etiopia și Eritreea, Nepal sunt în atenția

comunității internaționale. Strategia Administrației americane la adresa conflictelor regionale include trei niveluri de angajare: prevenirea conflictului și rezolvarea; intervenție în conflict; stabilizare și reconstrucție post-conflict. „Coalițiile de voință” și aranjamentele de securitate cooperativă reprezintă, la fel ca în SSN02, cheia soluționării acestor crize și conflicte.

Spre deosebire de versiunea anterioară, SSN06 introduce în această categorie și *genocidul*, definit ca „intenția de a distruge total sau parțial o grupare națională, etnică, rasială sau religioasă”. Genocidul nu trebuie tolerat, intervenția militară constituind soluția de ultimă instanță.

Noile evenimente, ulterioare adoptării SSN02, au impus întărirea eforturilor de contracarare a *proliferării armelor de distrugere în masă*. Retragerea Coreei de Nord și încălcarea de către Iran a Tratatului de Neproliferare, achiziționarea de către teroriști, inclusiv cei asociați rețelei Al-Qaida, de astfel de arme, protecția insuficientă a materialelor fisionabile, progresele biotehnologiei constituie provocări încă actuale. Toate acestea necesită măsuri eficiente pentru „a ține departe cele mai periculoase arme de «mâinile» celor mai periculoase popoare”.

SUA reiterează principiul și logica preempțiunii: „locul preempțiunii în strategia de securitate națională rămâne același”²². Totuși, problemele neproliferării vor fi tratate inițial cu mijloacele diplomației internaționale, iar dacă acestea nu dau rezultatele scontate, nu se exclude folosirea forței înainte ca atacurile să se producă, în virtutea principiului autoapărării. La fel ca în SSN02, și aici se susține că „motivele acțiunilor noastre vor fi foarte clare, forța măsurată și cauza justă”²³.

Globalizarea și economia globală

În SSN02, fenomenul globalizării este tratat tangențial, subliniindu-se că „distincția dintre afacerile interne și cele externe se diminuează”²⁴, iar evenimentele ce se petrec dincolo de granițele SUA au un impact semnificativ și înăuntrul acestora. Noua strategie consacră un întreg capitol globalizării și implicațiilor acesteia asupra securității naționale.

Globalizarea prezintă multe aspecte negative, dar poate genera, în același timp, și multe oportunități. Astfel, pentru propagarea libertății și prosperității pe mapamond, se are în vedere: deschiderea

piețelor și integrarea țărilor în dezvoltare în circuitele economice mondiale; deschiderea, diversificarea și integrarea piețelor energetice; și reformarea sistemului financiar internațional. În ultimii ani, progresul democrației, idealurilor de libertate și al standardului de viață sunt, fără îndoială, rezultatul extinderii comerțului global, a investițiilor, informațiilor și tehnologiei. Această expansiune a economiei globale transformă și securitatea națională. Noile provocări aduse de procesul de globalizare, ce nu cunosc granițe, precum: pandemiile (HIV/SIDA, gripa aviară); comerțul ilicit de droguri, ființe umane sau sex, ce exploatează ușurința de transport și schimb a erei moderne; distrugerea mediului, cauzată de om sau de dezastru cataclismice (inundații, uragane, cutremure sau tsunami), au modificat în mod substanțial modul în care valorile și interesele naționale sunt afectate. Totuși, este adevărat că toate aceste noi aspecte negative ale globalizării au dus la o îmbunătățire puternică a cooperării și capacității de răspuns.

Noile provocări, ce nu mai au nimic în comun cu cele tradiționale, reprezentate de conflictele armate sau ideologice, pot amenința securitatea națională și, prin urmare:

- pregătirea pentru și gestionarea unor astfel de provocări necesită exercitarea totală a puterii naționale, până la și incluzând instrumentele tradiționale de securitate;

- tehnologia poate ajuta, însă cheia unui răspuns rapid și eficient stă în atingerea unității de efort la nivelul întregii game de agenții;

- instituțiile internaționale existente au rolul lor, dar în multe situații coalițiile doritorilor ar putea fi capabile să răspundă mult mai rapid și creativ, cel puțin pe termen scurt;

- acțiunile de răspuns și noile parteneriate pe care le creează pot câteodată să servească drept catalizator al schimbării condițiilor politice existente pentru abordarea celorlalte probleme.

Adâncirea decalajelor de dezvoltare, induse de globalizare, și implicit a sărăciei impune cu precădere o sporire a ajutorului pentru națiunile mai puțin dezvoltate și integrarea lor în economia globală, în scopul construirii și consolidării unor societăți stabile, prospere și pașnice. Căile de urmat, conform SSN06, sunt: diplomația transformațională și democrația efectivă și o asistență externă mult mai eficientă.

Toate problemele și provocările epocii actuale trebuie atent monitorizate și acționat pentru: refor-

marea semnificativă a ONU; sporirea rolului democrațiilor și promovarea democrației prin toate instituțiile internaționale și multilaterale; stabilirea de parteneriate orientate spre rezultate.

Relațiile externe

Strategia din 2002 accentua necesitatea ca NATO să dezvolte noi structuri și capacități pentru a face față misiunilor în circumstanțele de atunci ale atacurilor de la 11 septembrie 2001. Perioada imediat următoare a întărit ideea că lupta împotriva radicalismului islamic combativ reprezintă cel mai mare conflict ideologic al începutului de secol XXI. Această campanie găsește toate marile puteri de aceeași parte – împotriva teroriștilor, iar SUA își vor dezvolta relațiile pe baza următoarelor principii:

- aceste relații trebuie stabilite într-un context adecvat;
- relațiile trebuie susținute de instituțiile adecvate, regionale și globale, pentru a realiza o cooperare permanentă, eficientă și cuprinzătoare;
- interesele americane sunt afectate de tratamentul statelor asupra propriilor cetățeni;
- deși nu caută să dicteze altor state opțiunile pe care să le aleagă, SUA vor influența evaluările pe care aceste opțiuni sunt bazate;
- în caz de necesitate, SUA vor fi pregătite să acționeze singure.

NATO este considerat un „pilon” vital al politicii externe americane, ce acționează dincolo de aria sa de responsabilitate, ca un instrument al păcii și stabilității. Relațiile de cooperare cu Europa trebuie stabilite pe un fundament ferm al valorilor și intereselor comune.

Rusia, China și India reprezintă posibili actori ce dețin potențialul de a deveni competitori „aproape egali” ai SUA. Referitor la Rusia, SSN02 ilustra apropierea de la acea vreme dintre Bush și Putin. Rusia era considerată o țară „într-o tranziție plină de speranță, către un viitor democratic și un partener în războiul contra terorismului”. Prezentul document precizează, vizavi de administrația de la Moscova, că „Tendințele recente arată, din păcate, o scădere a angajamentului față de libertă-

țile și instituțiile democratice. Vom acționa pentru a încerca să convingem guvernul rus să avanseze, nu să dea înapoi, pe calea libertății”⁵.

China a devenit un actor global important, însă este avertizată să acționeze responsabil și să își îndeplinească obligațiile. Documentul exprimă îngrijorarea SUA față de creșterea importantă a înarmării chineze. Liderii chinezi, subliniază Strategia, trebuie să înțeleagă că nu pot folosi aceleași moduri învechite de gândire și acțiune, care exacerbează neliniștile în regiune și în lume.

India reprezintă o mare democrație care împărtășește valorile democrației, ale libertății și domniei legii. În iulie 2005, SUA și India au semnat un acord, o „foaie de parcurs” de construire și dezvoltare a unei cooperări eficiente. Astfel, India a devenit un partener strategic important al SUA în regiunea Asiei Centrale și de Sud.

În concluzie, noua Strategie de Securitate Națională a SUA este „idealistică în obiective și realistă în mijloace”⁶, bazată pe un concept multidimensional al securității, ce are în vedere atât mijloacele militare, cât și, mai ales, cele non-militare. Spre deosebire de SSN02, când „Statele Unite dispuneau de o putere și influență fără precedent și fără egal în lume”, în versiunea actuală „SUA are încă destulă putere și influență” de a face față provocărilor considerabile ale secolului XXI.

NOTE:

¹ The White House, *The National Security Strategy of the United States of America*, March 2006, p. i.

² Ibidem, p. 23.

³ Ibidem, p. 23 și The White House, *The National Security Strategy of the United States of America*, September 2002, p. 16.

⁴ The White House, *The National Security Strategy of the United States of America*, September 2002, p. 31.

⁵ The White House, *The National Security Strategy of the United States of America*, March 2006, p. 39.

⁶ Ibidem, p. 49.

Cristian BĂHNĂREANU este asistent de cercetare științifică în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, doctorand în Științe Militare.

MARELE ORIENT MIJLOCIU ÎNTRE PROIECT ȘI REALITATE

Dr. Gheorghe VĂDUVA

Marele Orient Mijlociu este doar un concept sau este și o realitate? Cum se configurează acest concept în raport cu realitatea? Conceptul, dacă-l acceptăm ca atare, reflectă însă mai mult o realitate... virtuală, în timp ce realitatea cea de toate zilele nu poate să nu fie influențată de atât de controversatul concept.

Există, oare, cu adevărat un Mare Orient Mijlociu sau este vorba doar de un proiect mai mult ori mai puțin realizabil? În epoca globalizării și, deopotrivă, a fragmentării, la ce ar folosi un astfel de concept? Sau, dacă este vorba de o realitate, cum poate fi ea identificată în marele flux de realități care se succed cu repeziciune în jurul acestei inflexibile și paradoxale părți de lume? Și, înainte de toate, acest miez fierbinte de lume, care reprezintă ceea ce convențional numim Orientul Mijlociu, poate fi calificat ca inflexibil, îndărătnic, generator de crize și conflicte, de terorism și de tot felul de alte necazuri de care se plânge, poate mai mult decât ar fi necesar, lumea civilizată? Paradoxul constă în inflexibilitatea unei lumi în mișcare, sau mișcarea, în contextul inflexibilității acestei întinse regiuni, este paradoxală?

Cu alte cuvinte, Orientul Mijlociu este cauza tuturor relelor și răutăților planetei, sau el însuși este o victimă a stării de haos prin care trece omenirea? Această stare de haos este un produs exclusiv al Războiului Rece sau își are originea în conceptul de îngrădire, într-un spațiu finit, adesea foarte îngust sau foarte limitat, a Universului infinit? Dintr-o perspectivă ceva mai largă, „noul haos“, declanșat sau, mai exact, exprimat, în ultimul deceniu al secolului trecut, și înțeles ca dezorganizare în vederea organizării, lasă loc unei noi organizări, care ar putea să însemne o nouă bipolarizare, de o parte fiind acest „Mare Orient Mijlociu“ și, de cealaltă parte, lumea civilizată, îndeosebi Statele Unite ale Americii? Își „caută“ Occidentul un nou „inamic“, după ce a distrus comunismul, sau încearcă să aducă la nivelul civilizației tehnologice acest bastion rămas, pe alocuri,

baricadat în extremism și prejudecăți greu de acceptat într-o lume a interdependențelor, în care trec în prim plan filosofia și fizionomia de rețea? Ce i se dă și ce i se refuză acestei regiuni?

Risc și inflexibilitate

Reacția fermă și violentă a lumii musulmane în urma caricaturilor lui Mahomed, apărute în unele publicații occidentale, precum, odinioară, uimirea și indignarea lumii occidentale la condamnarea la moarte, de către comunitatea musulmană din India și de ayatollahul Khomeiny din Iran, a scriitorului britanic Salman Rushdie, născut în India, în 1947, pentru romanul „Versetesatanice“, publicat în septembrie 1988, este edificatoare. În „Versetesatanice“, scriitorul condamnă o religie care, prin absolutizarea unor concepte, a fundamentat terorismul islamic. Pentru a scăpa de condamnare, autorul s-a ascuns la New York... Au mai fost „înfierați“ sau chiar condamnați și alții, prin alte părți, inclusiv în România, între care și generalul Ion Eremia, pentru romanul „Guliver în țara minciunilor“. Dar nimeni nu-i întrece în inflexibilitate pe extremiștii religioși din Orientul Mijlociu. De fapt, nu e nimic nou sub soare. În Evul Mediu, la fel de inflexibilă a fost și Inchiziția... Pe atunci, civilizația arabă îmbogățea matematica, descoperea algebra, genera filosofia lui Avicena și Averoes...

Marele Orient Mijlociu nu este o simplă găseleniță, ci un proiect de risc înalt și de mare amploare, care vizează democratizarea țărilor dintr-o vastă regiune, cuprinsă între Afganistan și țărmul Africii, distrugerea rețelelor și centrelor teroriste sau generatoare de terorism și acceptarea valorilor occidentale.

Acest proiect nu are însă o audiență foarte mare, chiar dacă, în esență, el pare a fi generos. Și mai este ceva, foarte important: această regiune corespunde cu cel mai puternic și cel mai consistent coridor al resurselor energetice ale lumii. Regiunea conține mari zăcăminte de petrol, cele mai

multe în exploatare, dar și alte rezerve care abia încep să fie descoperite. Spre exemplu, recent, în regiunea Zakhō, în Kurdistanul irakian, la frontiera cu Turcia, compania norvegiană DNO a descoperit un nou zăcământ de petrol. El se adăugă altuia, descoperit tot în regiunea nordică a Irakului, dar nu numai. Unii analiști sugerează că, de fapt, toată situația tensionată din Orientul Mijlociu, inclusiv intervenția americană, mai exact, a unei coaliții conduse de americani, nu urmărește altceva decât gestionarea resurselor energetice din zonă. Pe la jumătatea deceniului trecut, Pierre Marie Galois a scris o carte, „*Le sang du petrole. Bosnie*“, în care vorbește pe larg despre situația dramatică creată sau amplificată în Golf, în urma războiului din 1991, de interesele americane în zonă, dar și de o anumită „compensație“ pe care americanii ar fi acordat-o lumii musulmane, permițându-le, indirect, prin bombardarea sârbilor bosniaci, să realizeze un cap de pod islamic în Europa, respectiv, în Balcanii de Vest, care ar putea „da de lucru“ europenilor încă vreun secol. Lucrul acesta nu s-a întâmplat, întrucât, după cum se știe, Uniunea Europeană este cea care gestionează, în momentul de față, situația din Balcanii de Vest. Dar, desigur, există un coridor islamic, al extremismului islamic, care vizează și Europa, creând numeroase elemente înaintate ale „coloanei a V-a“ în mai toate statele importante din vestul continentului...

Alți analiști susțin că, dimpotrivă, intervenția americană în Orientul Mijlociu nu face altceva decât să tulbure apele și să pună firmele petroliere într-o situație foarte grea, dacă nu chiar imposibilă, în realizarea unor contracte cu țările din zonă.

Spre exemplu, pe 11 aprilie 2006, cursul barilului de petrol atinsese, la Londra, cifra record de 69 dolari. Un record istoric și care, probabil, nu va rezista multă vreme. Cauzele acestei creșteri se consideră a fi problemele de aprovizionare din Nigeria, tensiunile tot mai mari dintre Statele Unite și Iran, creșterea penuriei americane de benzină, ca urmare a capacității de rafinare scăzute, pagubele produse de uraganele din vară și normele de mediu.

În Statele Unite, barilul de petrol brut se deschisese, în aceeași zi, la 68,55 dolari, aproape de recordul de 70,85 dolari, atins cu opt luni în urmă, adică în august 2005, când uraganul Katrina a făcut ravagii pe coastele de est ale Statelor Unite.

Una dintre cauzele de fond ale creșterii continue, din 2002, a costului barilului de petrol o re-

prezintă, indiscutabil, tensiunile geopolitice din Orientul Mijlociu. Eforturile depuse de administrația americană, inclusiv prin amenințări riscante, pentru a obliga regimul molahilor să renunțe la programul nuclear care afectează cursul petrolului nu dau rezultatele scontate. Investitorii continuă să fie alarmați de articolele care apar în presa americană despre eventualitatea unei lovituri militare împotriva Iranului.

Parcă încrâncenându-se în a complica și mai mult lucrurile, președintele iranian Mahmud Ahmadinejad a declarat că Iranul nu va renunța la programul său nuclear și nu va da nici un pas înapoi.

Un program cu geometrie invariabilă

S-a declanșat o adevărată bătălie între troica europeană UE-3 (Germania, Franța, Marea Britanie), sprijinită de Statele Unite ale Americii, și Iran, în problema nucleară. Iranul a respins propunerile europene și a reluat cercetările la Ispahan, sub supravegherea AIEA, în domeniul îmbogățirii uraniului.

Criza aceasta nu este una între altele. Ea se derulează într-o zonă extrem de periculoasă și extrem de sensibilă. Iranul este inclus de către americani în ceea ce George Bush a numit „Axa răului“, Irakul nu este încă stabilizat, iar situația din Afganistan, în pofida prezenței a două misiuni internaționale – Enduring Freedom și ISAF –, continuă să evolueze asimetric și complicat, relațiile dintre palestinieni și israelieni nu s-au ameliorat, ci, dimpotrivă, odată cu câștigarea alegerilor de către Hezbollah, s-au deteriorat și mai mult.

Unii experți occidentali consideră că Iranul dispune deja de mijloacele necesare pentru a fabrica arma nucleară. Cercetările efectuate clandestin, timp de două decenii, și de vreo trei ani, în mod oficial, au permis atingerea stadiului de conversie. Din moment în moment, se poate atinge stadiul de îmbogățire a uraniului. Experții formatori de opinie cer Statelor Unite să oprească, prin toate mijloacele, această acțiune a Iranului, întrucât ea ar genera o adevărată competiție în proliferarea armelor nucleare în Orientul Mijlociu. Or, Marele Orient Mijlociu ar trebui să fie, în viziunea acestor experți și a unei părți însemnate a opiniei publice, o zonă fără arme nucleare. Este însă foarte greu de presupus că toate țările din zonă vor accepta acest lucru, atâta vreme cât întregul Orient Mijlociu este înconjurat

de arme nucleare. India, Pakistanul, China, Rusia, Franța și Marea Britanie dispun de astfel de arme, ca să nu mai vorbim de Statele Unite, unele dispuse pe teritoriul propriu, altele în baze militare europene sau aflate în oceanul planetar, la bordul unor submarine, unor nave de suprafață, la bordul aviației de bombardament strategic, în rachete balistice sau în rachete de croazieră.

Desigur, soluția nu este ca fiecare țară din Orientul Mijlociu și de pe întreaga planetă să devină o putere nucleară, pentru a se realiza astfel, pe treapta cea mai dramatică a amenințării și descurajării, echilibrul strategic. Dar astfel de arme nucleare există în multe țări, probabil și în altele care nu fac parte în mod oficial din clubul nuclear, și, atâta vreme cât discrepanțele se mențin, nonproliferarea va fi, pentru unele state, o frustrare. Iranul se consideră printre acestea. Dacă Israelul dispune de arme nucleare, de ce n-ar dispune și Iranul? Desigur, o astfel de întrebare nu este pusă tranșant și nu constituie sau nu este bine să constituie o premisă majoră în silogismul înarmării nucleare, dar Iranul, susținând în continuare cu fermitate că are dreptul să-și dezvolte cercetările în domeniul nuclear, pentru a produce energia electrică de care are nevoie, determină o parte dintre țările lumii să suspecteze regimul de la Teheran că ar ascunde, de fapt, adevăratele intenții, acelea de a produce arma nucleară. Rachetele de care dispune Iranul, îndeosebi cele cu bătaie medie, Shahib-3, și care, cu sau fără focoaie nucleare, ar putea lovi Israelul și chiar țările europene. Acestea pot transporta o tonă de exploziv la o altitudine de 250 km.

Interesant este că Tratatul de nonproliferație (TNP) la care a aderat și Iranul, ca și Protocolul adițional pe care l-a semnat în 2003, dar pe care Parlamentul nu l-a ratificat încă, nu-i interzic programul nuclear. Articolul IV din TNP spune că „nici o dispoziție din prezentul Tratat nu va fi interpretată ca purtând atingere dreptului inalienabil al tuturor părților din Tratat de a-și dezvolta cercetarea, producția și utilizarea energiei nucleare în scopuri pașnice, fără discriminare...” Toate statele semnatare se angajează însă să nu utilizeze energia nucleară decât în scopuri pașnice, iar AIEA să verifice acest lucru, adică să vegheze ca energia nucleară să nu fie deturnată de la utilizarea pașnică spre arme nucleare.

TNP recunoaște doar cinci state ca făcând parte din clubul nuclear (China, Franța, Marea Britanie, Rusia și Statele Unite), aceste țări fiind și membre

permanente ale Consiliului de Securitate al ONU. În acest fel, Tratatul împarte dintr-o dată lumea în două tabere: tabăra țărilor nucleare recunoscute și acceptate ca atare, întrucât nu se poate altfel, nimeni nu renunță la ceea ce are, și tabăra țărilor non-nucleare, care, potrivit TNP, și propriilor angajamente (ne referim la cele semnate), nu pot avea niciodată arme nucleare, dar care pot folosi energia nucleară în scopuri pașnice. Dar India, Pakistanul și Israelul sunt și ele tot țări ce dispun de arme nucleare. Se bănuiește că ar fi posibil ca și Coreea de Nord să dispună de astfel de arme. Concluzia este că proliferarea armelor nucleare nu va înceta, nici pe verticală, în sensul descoperirii de noi tehnologii, nici pe orizontală, în sensul extinderii ariei spațiale a celor care dețin astfel de arme, sunt sau pot fi în măsură ca, la nevoie, să le producă.

Folosind un astfel de raționament, ar rezulta că Iranul este în drept să-și îmbogățească uraniul, în cadrul unui program nuclear prin care se urmărește folosirea energiei nucleare în scopuri pașnice. De altfel, acest lucru îl susține și conducerea de la Teheran, care se simte foarte ofensată de presiunea ce se exercită din toate părțile asupra ei pentru a o determina să renunțe la acest program nuclear.

Această situație pare de-a dreptul absurdă și de o parte și de cealaltă, întrucât într-o asemenea conjunctură, toată lumea pierde. Inclusiv Iranul. Sau mai ales Iranul. În acest sens, pot fi aduse câteva argumente ce merită să fie analizate sau măcar avute în vedere.

Iranul este o țară producătoare de petrol. Ea ar putea să-și sporească atât producția, adică extracția și prelucrarea țițeiului, cât și activitățile de prospectare de noi zăcăminte, de creștere a capacității de rafinare etc. De asemenea, Iranul ar putea să-și amplifice rețeaua existentă și să-și dezvolte noi și moderne sisteme de transport prin conducte al hidrocarburilor proprii, al celor din Bazinul Caspic și din Asia Centrală, la care ar participa, fără discuție (dacă situația ar fi stabilă), cele mai importante companii petroliere din lume, mai ales din Statele Unite ale Americii.

Transportul petrolului din Marea Caspică și din Asia Centrală spre porturile de la Oceanul Indian ar fi mai ieftin și mult mai ușor de realizat prin Iran, decât prin oricare altă parte. Desigur, dacă Iranul ar fi stabil și sigur. Deci, se pare că nu se pune neapărat problema că Iranul ar avea neapărată nevoie de producerea de energie electrică prin

mijloace nucleare, întrucât n-ar dispune de resurse tradiționale.

Mai mult, deoarece dispune de foarte mult petrol, în mod logic, Iranul nici n-ar trebui să-și fixeze, ca prioritate, să producă energie electrică prin mijloace nucleare, mai ales dacă o astfel de atitudine generează îngrijorare pe plan internațional, ci, dimpotrivă, prioritar ar fi, pentru această țară, să-și dezvolte la maximum industria petrolieră cu tot ce presupune aceasta.

De aici se poate desprinde, tot în mod logic, concluzia că Iranul nu dorește neapărat un program nuclear pentru folosirea energiei nucleare în scopuri pașnice, ci, efectiv, vizează, în esență, să producă arma nucleară, întrucât este o țară mare și consideră că nu poate rămâne în urma Indiei, Pakistanului și Israelului. Și nici nu acceptă perspectiva amenințării nucleare, mai ales din partea Israelului, fără să poată riposta tot nuclear. În acest sens, s-ar putea ca Iranul să considere realizarea armei nucleare ca o chestiune de supraviețuire, în condițiile în care aproape toate țările mari care borduesc Orientul Mijlociu dispun de arme nucleare. Funcția principală a armei nucleare iraniene, în situația în care s-ar realiza – și se pare că Iranul nu este dispus să renunțe la programul de îmbogățire a uraniului –, ar fi una cu geometrie invariabilă: contracararea puterii Israelului și realizarea unui statut de lider al lumii arabe pe aria Orientului Mijlociu, chiar a unui Orient Mijlociu Extins, altul însă decât cel din conceptul american.

Principala bătălie, pentru realizarea unui astfel de proiect, Iranul va trebui s-o ducă, din nefericire pentru el, tocmai cu cea mai mare putere nucleară a lumii, Statele Unite ale Americii, când, de fapt, americanii ar trebui să fie primii susținători și primii beneficiari ai dezvoltării, prin Iran, a unei rețele de transport al petrolului spre porturile sud-asiatice la Oceanul Indian, ai dezvoltării unei industrii petrolifere și chiar ai unui program nuclear cu utilizare pașnică în această țară. Într-un fel, programul nuclear iranian n-ar trebui să-i deranjeze pe americani, așa cum nu-i deranjează nici cel indian, nici cel pakistanez, nici cel israelian.

În mod logic, Iranul n-ar trebui să reprezinte o amenințare directă pentru Statele Unite, întrucât, oricât de mult și-ar umfla mușchii și oricâte programe nucleare ar avea, această țară săracă din Orientul Mijlociu – Iranul – este departe de a atinge vreodată un potențial care să se apropie de cel american. Iranul nu dispune de aviație de bombar-

dament strategic, sau, în orice caz, aceasta nu se poate compara și nici nu se poate înfrunța sub nici o formă cu cea a Statelor Unite, nici de rachete de croazieră care să bată 2.500 de kilometri, nici de rachete balistice care să bată peste 10.000 km, nici de submarine nucleare cu ADM la bord, nici de portavioane, nici de rețea de sateliți, nici de sisteme C4, de nici un fel de capacitate de a face rău Americii, în afară, poate, doar de una asimetrică, în măsura în care ar susține terorismul internațional sau rețelele de tip Al-Qaeda. Dar, din câte se știe, după războiul cu Irakul și chiar înainte de acesta, Iranul s-a ținut departe de conflictele afgane, de situația din Asia Centrală, de cea din Caucaz, de terorism (în afară de cel intern, dar care se prezintă mai degrabă ca un terorism de stat decât ca unul de rețea internațională), căutând, în pofida revoluției islamice, să constituie un echilibru în zonă, să-și păstreze unitatea și stabilitatea.

Ieșirea din paradox

Toate entitățile mari din lume – Statele Unite, India, China, Rusia, Uniunea Europeană – ar beneficia mult mai mult din relația cu un Iran stabil, puternic și prosper, chiar deținător de arme nucleare, decât de unul sfâșiat, trecut de cealaltă parte a baricadei, considerat inamicul numărul 1 al lumii și amenințat cu bombardarea sau cu invazia, în situația în care nu renunță la programul său nuclear.

Acest paradox ar putea fi anihilat, estompat sau măcar analizat de cel mult două posibile explicații – e drept, și ele foarte importante în argumentarea noii arhitecturi de securitate a lumii, dar nu și suficiente –, pe care unii le acceptă și le susțin, iar alții le resping.

Una dintre aceste posibile explicații se referă la faptul că n-ar fi posibil un Iran stabil și prosper, atâta vreme cât este condus de dictatori și de regimuri care spânzură,ucid și umilesc iranieni. Poate, un nou Pahlavi ar fi mai potrivit, în concepția celor care văd o ruptură categorică, sângeroasă, teroristă și umilitoare între conducerea Iranului și poporul iranian. Deci regimurile dictatoriale din această țară nu dau garanția că Iranul va fi vreodată beneficiar de acea stabilitate pe care și-o doresc Statele Unite și lumea democratică. De unde ar rezulta că, pentru rezolvarea acestei mici probleme ce răstoarnă uriașul orizont democratic, ar trebui făcut apel la o strategie indirectă prin care să fie distrusă conducerea molahilor și instituită o conducere de-

mocratică, singura capabilă să stabilizeze Iranul. Din păcate, o astfel de soluție nu s-a dovedit a fi fost foarte fericită în cazul Irakului. Dar nu se știe, poate că, în cazul Iranului, s-ar putea să fie altfel. Faptele nu se judecă după sloganuri, ci după rezultate, iar acestea nu apar dintr-odată, ci, uneori trebuie să treacă ani, foarte mulți ani, pentru a se realiza scopul propus.

Cea de a doua explicație ar rezulta, în opinia noastră, din anumite interese care ies din logica relațiilor internaționale, bazate pe principiile, filosofia și fizionomia Organizației Națiunilor Unite și urmăresc alte scopuri. Se invocă tot mai mult, de către analiști sau practicieni (spre exemplu, diplomatul Hocine Meghlai, dar și alții), că motivele și cauzele atitudinii Statelor Unite și a unora dintre aliați în ceea ce privește problematica Orientului Mijlociu nu se află nici în jocul petrolului, nici în combaterea rețelelor și organizațiilor teroriste (nu s-a dovedit că Iranul este implicat în așa ceva), ci în interesul protecției Israelului și susținerii geopoliticii acestuia în zonă. Se aduc multe argumente în acest sens, dar la fel de multe argumente susțin și alte numeroase explicații.

Oricum, argumentele și explicațiile nu rezolvă problemele grave care sunt create în zonă și nici impactul lor strategic asupra securității întregii lumi.

Pe 12 aprilie, Mohamed El Baradei, directorul general al Agenției Internaționale a Energiei Atomice – AIEA –, a sosit la Teheran pentru a discuta controversatul program nuclear iranian. Intenția lui era să determine Iranul să oprească acest program, cel puțin până la clarificarea dosarului referitor la acest caz. Cu toate presiunile efectuate de Statele Unite, de Uniunea Europeană și de ONU, Teheranul a anunțat, pe 11 aprilie, că a reușit, pentru prima dată, să îmbogățească uraniul, iar a doua zi

a subliniat că este gata să dezvolte un program pe o scală mai mare. Consiliul de Securitate al ONU ceruse Iranului ca, până la 28 aprilie, să înceteze orice activitate de îmbogățire a uraniului. Oricum, pe 28 aprilie, AIEA trebuie să prezinte un raport pe această temă în Consiliul de Securitate. Dacă Iranul va continua, se va trece la o etapă următoare. Nu se știe exact ce se va întâmpla, întrucât Consiliul de Securitate este divizat. În timp ce Statele Unite și Uniunea Europeană, care suspectează Iranul, din motivele enunțate mai sus, dar și din altele, că intenționează să folosească energia nucleară în scopuri militare și doresc hotărârea și aplicarea unor sancțiuni împotriva acestei țări, Rusia și China nu sunt de acord cu astfel de sancțiuni. Iranul nu se lasă și nu s-a lăsat intimidat de astfel de presiuni. Dimpotrivă, la începutul lunii aprilie 2006, a desfășurat o aplicație de mare amploare în Golf, la care au participat 17.000 de militari și 1.500 de nave, testând, cu această ocazie, o torpilă capabilă, după afirmațiile iraniene, să distrugă orice țintă de suprafață sau în imersiune.

Nu știm foarte precis dacă președintele iranian și regimul molahilor trăiesc o sperietură de moarte și acționează în disperare de cauză, dacă sunt foarte siguri pe ei și știu ce fac, dacă urmăresc să transforme Iranul într-un pilon de rezistență la proiectul intitulat atât de frumos, printr-un joc de cuvinte, „Marele Orient Mijlociu“, fără să se bazeze pe vreo susținere internațională, dacă vor să domine regiunea sau, pur și simplu, nu pot ieși din paradoxul de care vorbeam mai sus. Singura certitudine o reprezintă creșterea tensiunilor dintre Iran și administrația americană, inflexibilitatea conducerii de la Teheran și pericolul grav al unui nou conflict al armelor într-un spațiu în care Dumnezeu a pus, de-a valma, oameni necăjiți, nisip și petrol.

Generalul de brigadă (r) dr. Gheorghe VĂDUVA este cercetător științific gr. I la Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”. A scris numeroase lucrări de strategie, între care „Strategia acțiunilor rapide”, Editura AISM, 2003, „Strategie militară pentru viitor”, Editura Paideia, 2003, „Arta militară de-a lungul milenilor”, Editura CTEA, 2004, coautor, „Războiul viitorului, viitorul războiului”, Editura UNAp, 2004, coautor, „Eseu despre arta strategică”, Editura Militară, 2005, coautor, „Strategia de parteneriat, parteneriatul strategic”, Editura UNAp, 2006, coautor, precum și studii, articole, eseuri despre arta militară și cultura strategică, publicate la Editura UNAp „Carol I” și în reviste de specialitate.

CONSIDERAȚII PRIVIND PARTICIPAREA ITALIANĂ LA OPERAȚIILE POSTCONFLICT DIN IRAK

Nicola PIASENTE

Analiza participării brigăzii italiene It Joint Task Force la operația Antica Babilonia din Irak reliefează complexitatea misiunilor îndeplinite și modul în care operațiile postconflict și de nation building au căpătat caracteristicile unei operații antiteroriste.

Întărită cu unități de luptă, de sprijin de luptă și sprijin logistic, între care și un detașament român de nivel batalion, It Joint TF acționează în sud-estul Irakului, executând misiuni de control al teritoriului, de sprijin al autorităților irakiene în lupta contra insurgenților sau teroriștilor, de asistență militară și umanitară, de creare a condițiilor de siguranță care să permită reconstrucția infrastructurilor și a noilor instituții statale, de transformare democratică a țării etc.

Introducere

Operația din Irak, în urma campaniei care a dus la căderea regimului lui Saddam Hussein, a început ca o operație de reconstrucție și postconflict, dar a luat tot mai mult caracteristicile unei operații antiteroriste, în care procesul de „nation building” s-a confruntat cu numeroase tentative de a crea dezordine și nesiguranță, prin folosirea violenței teroriste. S-a ajuns la o asemenea situație, deoarece coaliția nu a planificat operațiile pentru a crea o stabilitate solidă, iar la această greșeală strategică au contribuit mai mulți factori¹:

- incapacitatea Națiunilor Unite de evaluare a naturii și dimensiunii naționalismului irakian;
- incapacitatea de planificare a operațiilor informaționale pentru îmbunătățirea percepției irakienilor față de forțele coaliției;
- incapacitatea de a furniza un număr suficient de elemente civile pentru întărirea autorității guvernului provizoriu;

- incapacitatea planificării și executării acțiunilor pentru susținerea autorităților locale;
- excesul de încredere în grupurile de exilați irakieni;
- incapacitatea de a prevedea infiltrarea elementelor teroriste;
- incapacitatea de a furniza forțe suficiente pentru siguranța zonelor urbane, în urma înaintării forțelor coaliției;
- calculul eronat în ceea ce privește susținerea aliaților.

În acest articol vom analiza participarea unei structuri italiene de nivel brigadă la operațiile postconflict din Irak, din punct de vedere al organizării de comandă și control și al tipurilor de acțiuni executate, ținând cont de următoarele particularități :

- operațiile din Irak au început ca operații postconflict și de „nation building” în urma unui conflict armat și, pe parcursul desfășurării, s-a întâmplat ceea ce numim „mission creeping”, iar operația a luat o caracteristică de luptă antiteroristă²;
- modul de abordare a acestui tip de operație de către forțele italiene;
- organizarea grupărilor teroriste a fost pregătită înainte de declanșarea operațiilor militare, iar campania teroristă a început după ce războiul din primăvara anului 2003 a fost declarat încheiat³;
- acțiunile teroriste se desfășoară, de regulă, în localități, terenul cel mai favorabil pentru executarea atacurilor împotriva forțelor coaliției⁴;
- grupările teroriste beneficiază de profesioniști antrenați, foști aparținători la structurile de securitate și ale Armatei regimului lui Saddam sau militanți străini recrutați și antrenați de către rețeaua teroristă Al Qaida⁵.

1. Structura și organizarea de comandă și control a It Joint Task Force în cadrul operației Antica Babilonia

Brigada italiană din cadrul operației Antica Babilonia, denumită It Joint Task Force, a fost întărită cu unități de luptă, de sprijin de luptă și de sprijin logistic de toate categoriile de forțe, între acestea și un detașament român de nivel batalion, și o unitate portugheză de nivel companie.

It Joint TF se află în subordinea UK MND SE (United Kingdom Multinational Division South East).

Comandantul IT Joint TF este ofițer cu gradul de general de brigadă, comandamentul este condus de un șef de stat major și este compus din următoarele compartimente: G1 (resurse umane); G2 (informații); G3 (operații curente, operații viitoare, sprijin cu foc, G3 air, ALO); G4 (logistică); G5 (cooperare civil-militară); G6 (comunicații).

1.1. Structura de operații (G3)

Compartimentul G3 gestionează toate activitățile operative și este principalul colaborator al comandantului.

Pentru planificarea viitoare se folosește de compartimentul "G3 plans", iar pentru gestionarea operațiilor curente de compartimentul "G3 ops", în care se află un șef al centrului operativ.

În particular, planificarea operativă este condusă printr-un proces paralel, care prevede patru pași principali:

- ANALIZA MISIUNII, în care comandantul, sprijinit, de obicei, de către șeful G3 și șeful G2, analizează misiunea primită și pregătește ghidul comandantului pentru planificare, este prezentată la statul major, la briefing-ul de analiză a misiunii, și se termină cu emiterea primului ordin de avertizare (warning order 1);

- ANALIZA SITUAȚIEI, care prevede întocmirea estimării de către fiecare șef de compartiment, plecând de la șeful G2, care întocmește IPB, prezentarea acestora la comandant, la briefing-ul de analiză a situației, și emiterea celui de al doilea ordin de avertizare (warning order 2);

- COMPARAREA CURSURILOR DE ACȚIUNE începe cu identificarea diverselor COA (cursuri de acțiune) și compararea lor, prin matricea de suport decizional, despre care comandantul se pronunță, în legătură cu fiecare punct decisiv, după ce a ascultat părerile statului major. Etapa se termină

cu briefing-ul de comparare a cursurilor de acțiune și emiterea celui de-al treilea ordin de avertizare (warning order 3);

- LUAREA DECIZIEI. Este faza în care comandantul ia decizia asupra adoptării unui curs de acțiune, sunt redefinite scopul, intenția comandantului, sunt definite "high pay-off target", activitățile operative, care trebuie să fie analizate la specific, înainte de acțiune, și care se termină cu briefing-ul de luare a deciziei.

În ceea ce privește compartimentul Conducerea operațiilor (G3-Ops), șeful centrului operativ este ofițerul care, în interiorul TOC, se ocupă de operațiile în curs de desfășurare, urmărite în mod scrupulos prin intermediul sistemului de comandă și control automatizat (SIACCON). El se folosește de următoarele celule de răspuns:

- G2 ops (informații),
- G3 air;
- G3 ENG (engineer);
- G4 ops.

Pentru conducerea operațiilor se folosește de:

- Rețeaua informatică protejată, care permite: -gestionarea informațiilor clasificate până la nivelul SECRET;

- traficul de informații prin intermediul poștei electronice;

- Sistemul SIACCON, de comandă și control, care permite cunoașterea în timp real a poziției unităților în teritoriu și primirea de informații de la acestea;

- Rețea de comunicație satelitară protejată, care permite legătura cu unități dependente și, pe linia națională, cu NCC (national contingent commander), cu SNR (senior national representative) și cu Comandamentul Operațional Întrunit;

- Rețea SOTRIN de comunicație telefonică, ce permite o legătură protejată cu toate unitățile din subordine;

- Rețelele VHF și HF pentru comunicațiile radio cu unitățile care operează în zona de responsabilitate a brigăzii.

1.2. Compartimentul de informații (G2)

Coordonează munca elementelor G2 ale TF în subordine și se folosește de:

- celula de informații operative;
- celula de analiză și cercetare;
- celula HUMINT;
- celula de securitate a informațiilor.

Compartimentul menține legătura continuă cu forțele speciale, componentele MSU (multinational specialized unit) și cu alte departamente și agenții prezente în teatrul de operații. Celula G2 coordonează tehnic toate unitățile de cercetare și culegere de informații care, pe lângă propriile capacități, cuprinde și următoarele elemente:

- HUMINT;
- SIGINT;
- IMINT.

Folosește în special:

- Echipaje HUMINT, care operează în contact cu populația civilă;
- Subunitățile de război electronic cu capacitatea SIGINT;
- Subunitățile de cercetare;
- Subunitățile de tip ISTAR (intelligence, surveillance, target acquisition, reconnaissance), care au în dotare avioane fără pilot cu bătaie mică de tip Pointer și cu bătaie mare de tip Predator.

1.3. Compartimentul de cooperare civil-militară (G5)

Compartimentul G5 se ocupă de relațiile dintre autoritățile civile și cele militare, care, în misiunea de nation building, au o importanță deosebită. Are în subordine o unitate specializată în cooperarea civilă-militară. Compartimentul CIMIC include specialiști din geniu pentru reconstruirea infrastructurilor, dar și specialiști în geologia hidrocarburilor, în conservarea bunurilor culturale din societatea civilă italiană, recrutați ca rezerviști. Compartimentul este împărțit într-o celulă de analiză și evaluare, care execută estimările CIMIC, și o celulă pentru planificare, ce se ocupă de dezvoltarea proiectelor de reconstrucție.

În cadrul comandamentului IT Joint TF, G5 are o importanță foarte mare, din următoarele motive:

- activitatea de reconstrucție și sprijin al autorităților civile este considerată extrem de eficace în convingerea populației să renunțe la folosirea terorismului pentru obținerea obiectivelor politice;
- în cadrul operațiilor bazate pe efecte, contactul cu populația civilă este foarte important pentru a monitoriza cursul campaniei prin anumite indicații statistice.

1.4. Dimensiunea a treia

Compartimentul G3 Air se ocupă de suportul furnizat de către elicoptere și avioane care lucrează în strânsă legătură cu comandamentul ROA (Re-

parto Operativo Autonomo, unitatea de aviație care se află la aeroportul din Tallil și are la dispoziție elicoptere de tip AB 412, A-129 și HH 3 F). Pentru activitatea operativă, coordonează toate operațiile legate de elicoptere, în special îmbarcarea/debarcarea de personal, sisteme de armă, mijloace. Pentru activitățile logistice, coordonează transportul de aprovizionare și de salvare-evacuare. În timp ce, în cadrul activităților logistice, G3Air se ocupă de transportul de materiale și personal între diferitele aeroporturi ale teatrului și Italia, colaborează strâns cu ofițerul de legătură al forțelor aeriene, care răspunde de transportul aerian și concursul aerian ofensiv, în special de gestionarea CAS, atât pentru misiunile planificate, cât și pentru cele de urgență, astfel:

- este în legătură directă cu ASOC (Air Support Operational Center);
- primește zilnic ATO (air task order);
- coordonează munca FAC și a TACP.

2. Acțiunile desfășurate de It Joint Task Force în cadrul operației Antica Babilonia

Zona de operații a IT JTF se află în sud-estul Irakului, în interiorul zonei de responsabilitate a MND sud-est și cuprinde întreaga zonă Dhi Qar.

Acțiunile desfășurate de IT JTF au ca scop crearea condițiilor de siguranță pentru a permite dezvoltarea activităților de reconstrucție a infrastructurilor și instituțiilor noului stat irakian și a procesului de transformare democratică⁶, mai ales ținând cont de faptul că acesta se află într-o zonă de continuitate din punct de vedere etnic (șiiți), de influență exercitată de către autoritățile din Teheran. Concepția generală a operațiilor urmează noul mod de abordare a operațiilor, care este bine explicat în teoria denumită "three block war", în special în ceea ce privește activitățile IT JTF. Accentul este pus mai mult pe operațiile de reconstrucție decât pe cele de luptă armată, conform direcțiilor operative prevăzute de către MND SE, care sunt următoarele:

- siguranță;
- rolul legii;
- guvern și administrație;
- recuperarea infrastructurilor;
- asistență și ajutor umanitar;
- percepție.

Efortul principal este îndreptat spre controlarea teritoriului și dezvoltarea capacității autorităților

irakiene de a acționa independent împotriva insurgențelor sau teroriștilor⁷. Planificarea și executarea activităților se desfășoară potrivit principiilor operațiilor bazate pe efecte⁸. Acestea reprezintă o concepție, o modalitate sau un mod de gândire care se poate aplica în toate tipurile de misiuni, utilizează atât forța letală, cât și cea neletală, oferă o modalitate în care inamicul este văzut ca un sistem, asigură economia de forțe.

Principalele tipuri de operații desfășurate de către IT JTF sunt următoarele:

- eliberarea ostajilor;
- descoperirea și rechiziționarea depozitelor de armament, muniții și explozivi;
- cucerirea obiectivelor aflate sub controlul insurgențelor;
- asistență militară în sprijinul poliției și forțelor armate irakiene;
- asistență umanitară.

Fiecare cuprinde, de regulă, patru faze:

- faza de culegere a informațiilor și executare a repetițiilor;
- faza de realizare a dispozitivului prin manevra terestră;
- faza de acțiune asupra obiectivelor;
- faza de revenire la baze și reactivare a capacității operaționale.

Faza de culegere a informațiilor începe cu acțiunea forțelor speciale, care, pe baza informațiilor obținute prin activitatea echipelor HUMINT și de la alte surse, în special supravegherea cu avioanele fără pilot și cercetarea SIGINT, execută activități de identificare și selectare a țintelor. Faza aceasta este foarte delicată, pentru că procedurile de mascare sunt foarte dificil de pus la punct în mediul deșertic sau în localități, și descoperirea unor echipe de forțe speciale pe timpul identificării țintelor și de către populație poate duce la neîndeplinirea misiunii. Executarea repetițiilor este absolut necesară, pentru completarea procesului de planificare și coordonarea forțelor pe timpul desfășurării operației, dar pune în pericol păstrarea secretului.

Faza de realizare a dispozitivului prin manevră terestră începe cu izolarea obiectivului la distanță și deplasarea rezervei terestre, folosind forțele de infanterie ușoară sau mecanizată, continuă cu izolarea acestuia în apropiere, folosind forțele pentru operații speciale, de regulă „rangers”, și pregătirea forței care duce acțiunea asupra obiectivului în raion de așteptare, dacă acțiunea este condusă prin manevra terestră, sau în raionul de îmbarcare, dacă

acestea sunt conduse prin manevră pe verticală.

Faza de acțiune asupra obiectivelor începe cu pătrunderea în interiorul acestora și continuă cu exploatarea lor. De regulă, acțiunea este dusă de forțele speciale, sprijinite de echipele EOD (explosive ordinance device). Faza de revenire la baze și reactivarea capacității operaționale este dusă în mod invers, față de faza de realizare a dispozitivului prin manevră combinată (terestră și verticală), dar acțiunea de supraveghere asupra obiectivelor mai continuă, pentru a verifica efectele operației. O dată revenite forțele la bază, începe analiza postacțiune, mai întâi la cold, iar apoi în amănunt. Din punct de vedere logistic, acestea reintegrează nivelul de „combat power”, cu mentenanța echipamentelor, vehiculelor și elicopterelor.

BIBLIOGRAFIE:

Monografii:

- Iraq, monografia geografică, **Istituto Geografico Militare, Firenze, 2003.**
- Iraq - operazioni Antica Babilonia, **Rapporto esercito 2004, supplemento a Rivista Militare, Gen.-Feb. 2005.**

Lucrări:

- **Liang Qiao, Yiangsui Wang**, Guerra senza limiti, l'arte della guerra asimmetrica fra terrorismo e globalizzazione, a cura del **Gen. Fabio Mini, Editrice Goriziana, Gorizia, 2004.**
- **Mini Fabio**, La guerra dopo la guerra, **Einaudi, Torino, 2003.**

Periodice:

- **Bellinzona Carlo**, Luci ed ombre di Antica Babilonia, **Limes, Rivista Italiana di Geopolitica, nr.6/2005, Gruppo Editoriale L'Espresso.**
- **Bove Giancarlo**, Terrorismo in formato mediatico, **Rivista Militare, Nov.-Dic.2004.**
- **Cordesman Anthony, Baetjer Patrick**, Evoluzione dell'insurrezione in Iraq, **Center of Strategic Studies, maggio 2005.**
- **Corsini Roberto**, I Predator italiani in Iraq, **Rivista Aeronautica, Gen.-Feb. 2005.**
- **Gen. B. Di Marco Leonardo**, Operazioni basate sugli effetti, **Rivista Militare, Gen.-Feb. 2005.**
- **Franco Claudio**, I martiri di Al-Zarqawi e la strateia del caos, **Limes, Rivista Italiana di Geopolitica, nr.6/2005, Gruppo Editoriale L'Espresso.**

• **Mini Fabio**, Missioni incompiuta, perchè non controlliamo il territorio, **Limes, Rivista Italiana di Geopolitica**, nr.6/2005, Gruppo Editoriale L'Espresso.

• **Filippi Marco, Carrozzo Antonio**, Condizioni psicologiche e addestramento nei campi di Al Qaeda, **Intelligence e Storia Top secret**, febbraio 2005.

• **Gen. C.A. Novelli Armando, Ten. Col. Panizzi Massimo**, L'Iraq verso la svolta, **Rivista Militare**, Mar.-Apr.2005.

• **Parigi Giovanni**, L'Iraq che conta e quello che appare, **Limes, Rivista Italiana di Geopolitica**, nr.3/2005, Gruppo Editoriale L'Espresso.

• **Sema Antonio**, Nel pantano iracheno crolla il mito dell'iperpotenza, **Limes, Rivista Italiana di Geopolitica**, nr.6/2005, Gruppo Editoriale L'Espresso.

Conferințe:

• **Major General Staff Iskander J. Witwit**, *Grupările teroriste în Irak*, conferință ținută la 20 decembrie 2005, la Universitatea Națională de Apărare „Carol I”.

Web:

- www.army.mil
- www.army.mod.uk
- www.cia.gov/cia/publication
- www.difesa.it
- www.esercito.difesa.it
- www.fbi.gov/terrorinfo/counterterrorism
- www.mod.uk

NOTE:

¹ Cf. CORDESMAN, Anthony, BAETJER, Patrick, *Evoluzione dell'insurrezione in Iraq*, Center of Strategic Studies, maggio 2005, p.76.

² Cf. BELLIZONA, Carlo, *Luci ed ombre di Antica Babilonia*, Limes, Rivista Italiana di Geopolitica, nr.6/2005, Gruppo Editoriale L'Espresso, p.155.

³ Cf. MINI, Fabior, *La guerra dopo la guerra* (Torino: Einaudi, 2003), p.255.

⁴ Cf., Idem, *Missioni incompiuta, perché non controlliamo il territorio*, Limes, Rivista Italiana di Geopolitica, nr.6/2005, Gruppo Editoriale L'Espresso, p.37.

⁵ Cf., FRANCO, Claudio, *I martiri di Al-Zarqawi e la strategia del caos*, Limes, Rivista Italiana di Geopolitica, nr.6/2005, Gruppo Editoriale L'Espresso, pp. 79-90.

⁶ Cf., *Iraq-operazione Antica Babilonia, Rapporto esercito 2004*, supplemento a Rivista Militare, Gen.-Feb. 2005, p.58.

⁷ Cf., Gen. C.A. Armando NOVELLI, Ten. Col. Massimo PANIZZI, *L'Iraq verso la svolta*, Rivista Militare, Mar.-Apr.2005, p.22.

⁸ Cf., Gen. B. Leonardo DI MARCO, *Operazioni basate sugli effetti*, Rivista Militare, Gen.-Feb.2005, p.72.

Căpitanul Nicola PIASENTE este ofițer al forțelor terestre ale armatei italiene și student la Facultatea de comandă și stat major din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”.

RĂZBOIUL ÎMPOTRIVA TERORISMULUI CONSACRĂ O NOUĂ GENERAȚIE DE RĂZBOI

Dr. Grigore ALEXANDRESCU

Confruntările militare desfășurate în ultimii ani demonstrează că războiul se configurează pe două dimensiuni, care nu sunt complementare: a) violența și caracterul deosebit de distrugător al acțiunilor teroriste, gherilei și insurgenței (riposte-tele fiind pe măsură sau chiar disproporționate); b) caracterul temporizator, disuasiv și constructiv al acțiunilor desfășurate de forțe militare și nu numai în procesul de gestionare a crizelor și conflictelor. Pe măsură ce cresc volumul și valoarea acțiunilor disuasive, se reduce amploarea brutalității și se diminuează caracterul distructiv al acțiunilor de luptă – componenta cea mai violentă a războiului. Pentru a putea diminua caracterul distructiv al războaielor viitoare este necesară cunoașterea acestora.

Școli strategice din diferite colțuri ale lumii au ajuns la concluzia că modalitățile de pregătire și ducere a războiului au suferit, în ultimul timp, modificări de substanță care, mai devreme sau mai târziu, vor conduce la mutații în fizionomia acestuia. Se consideră că situația este asemănătoare momentelor care au precedat reforme fundamentale în practica militară. Pentru o mai lesnicioasă analiză a conflictelor interumane, la sfârșitul anilor '80' teoreticienii și strategii au împărțit scara evolutivă a războaielor moderne (post-westphaliene) în mai multe faze distincte. Denumite „generații”, acestea grupează războaiele astfel:

- prima generație a războiului modern a fost caracterizată de prezența pe câmpul de luptă a unor mase mari de militari (instruiți, echipați și dotați corespunzător misiunilor planificate), ipostază care a culminat cu războaiele napoleonene;

- perfecționarea mijloacelor de luptă a condus la creșterea puterii de foc a armamentului, fapt ce individualizează războaiele de generația a doua. Corolarul acestei etape se consideră că îl constituie Primul Război Mondial, unde mijloacele de foc erau planificate minuțios pentru lovirea fiecărui obiectiv;

- generația a treia se definește prin amplificarea mobilității forțelor, proces care a condus la creșterea importanței manevrei în spațiul luptei, în întregul spectru al acțiunilor militare. Teoreticienii consideră că acțiunile Germaniei (Blitzkrieg) în cel de al Doilea Război Mondial au marcat începutul etapei;

- generația a patra a evoluat pe fondul Războiului Rece, când realitățile politice, sociale, economice, militare și de altă natură au determinat apariția unor forme neconvenționale de luptă cu adversarul ideologic, considerat o forță greu de combătut cu succes numai cu mijloace militare.

Acest ultim tip de război s-a dezvoltat, ulterior, în contextul amplificării crizei de legitimitate a statelor, generată de reactualizarea problemelor istorice rămase deschise cu vecinii, nemulțumirea față de actorii internaționali mai puternici, apariția unor grupuri umane intolerante în raport cu religia, cultura, nivelul de trai și filozofia de viață a altora. Efectele globalizării și dezvoltarea tehnologiei informației au oferit cadrul propice de evoluție.

Atacurile masive, cu bilanțuri îngrozitoare, asupra clădirilor de la World Trade Center și Pentagon, urmate de agresiunile terifiante asupra civililor din gările Madridului și din metrourile londoneze ne îndreptățesc să afirmăm că fenomenul terorist cunoaște mutații de amploare. Mărturiile prezenței sale au ecouri și reverberații de conflagrație internațională.

Terorismul, numit ca atare sau nu, înțeles ca violență gratuită împotriva civililor sau noncombatanților, a făcut parte din orice tip de război. Acum, spre deosebire de perioadele anterioare, acțiunile teroriste nu mai sunt întâlnite ca lovituri punctuale sau ansambluri de lovituri de sine stătătoare, ci ele sunt constituite ale unor operații de mare amploare. Acestea, de cele mai multe ori, se conjugă cu acțiuni tip „gherilă”, „speciale” și de altă natură, unele noi, fundamentate sau nu pe experiențe istorice. Situația a fost analizată și semnalată în lucrările teoretice ale anilor '80, ca element con-

stitutiv al unui nou tip de război, necunoscut până atunci, denumit „război de generația a patra”.

În lipsa unei definiții unanim acceptate, lucrările de specialitate recente prezintă Războiul de generația a patra ca fiind: „o formă modernă de insurgență”³, „tactica celui slab”⁴ sau „o metodă de război care, pentru obținerea victoriei, folosește: subminarea puterii inamicului; exploatarea slăbiciunilor lui; operații asimetrice”⁵, iar fostul analist politic de la ambasada SUA din București, Moscova și Paris, Tony Corn, îl consideră o etapă în cadrul celui de al IV-lea război mondial⁶. Până la stabilirea unei definiții este, totuși, acceptat de către majoritatea teoreticienilor că scopul acestei generații de război constă în: *distrugerea*, cu precădere, a *voinței politice a adversarului și mai puțin nimicirea forțelor sale armate*. Deci, se poate afirma că principala caracteristică a tranziției de la războiul de generația a treia la cel de generația a patra o constituie trecerea de la înalta tehnologie la idei. Obiectivul principal al conflictului se modifică substanțial. Scoaterea din luptă a forțelor și mijloacelor inamice nu mai face obiectul acestuia. Voința adversarului de a continua rezistența devine cheia de boltă a războiului. Către aceasta converg toate acțiunile politice, economice, sociale, culturale, armate sau de altă natură.

Dacă, în cadrul unui război de generația a patra, se urmărește o victorie, în lumea ideilor, iar nu în cea a forței, rezultă că lupta armată, în sensul ei clasic, trece în plan secund, devenind din ce în ce mai puțin distinctă. Actualele noastre cunoștințe militare sunt insuficiente pentru a învinge într-un astfel de război.

După o perioadă de evoluție latentă a războaielor de generația a patra și de conviețuire alături de războaie de generații anterioare, acestea revin în forță, ca un reflex al realităților lumii contemporane. Pierderea monopolului de stat asupra violenței, acutizarea conflictelor culturale, etnice și religioase și globalizarea sunt doar câteva ferestre de oportunitate de care au profitat din plin „forțele oponente”⁷.

Terorismul este fenomenul care a beneficiat din plin de oportunitățile oferite de mediul internațional specific mileniului trei. S-au înmulțit organizațiile și grupările teroriste care, prin metodele folosite și zonele unde acționează, depășesc nu numai frontierele statale, ci și limitele continentale. Mai mult, se constată o anumită tendință de coalizare și chiar de unificare a grupărilor teroriste. Modul de

acțiune a acestei categorii de forțe oponente nu se încadrează în nici unul propriu războaielor de generații anterioare. În schimb, are trăsături comune cu cel specific gherilei, insurgenței, crimei organizate și celorlalte amenințări transfrontaliere.

Pe baza experienței dobândite de armatele care s-au confruntat în războaie de tipul celui studiat⁸ și prezentate în „lecții învățate” sau în monografiile, reiese că teatrul de război este deterritorializat. Orice colț al lumii poate fi o zonă de operații. Frontul este nedefinit și, de cele mai multe ori, nu există o linie de contact.

Forțele oponente provin din state diferite. Ele nu își au bazele în teritorii recunoscute internațional, iar, de regulă, cei care le compun nu sunt loiali nici unui stat și, de multe ori, nici chiar organizației care i-a recrutat și îi susține material. Oponenții pot fi întâlniți pretutindeni și nicăieri. O bună parte dintre aceștia nu poartă uniforme, semne distinctive sau arme la vedere, fapt pentru care este greu de făcut o distincție între civili și militari. Ciocnirile dintre combatanți sunt sporadice, uneori periculoase, desfășurate în prezența și cu sacrificiul civililor neangajați.

Noncombatanții pot desfășura acțiuni nonviolente, care sunt părți disimulate, intrinseci ale acțiunilor violente. Folosind protestele pașnice, simpla prezență în zonele de conflict direct, exprimarea democratică în media a nemulțumirii față de forțele de ordine, mesajele trimise pe Internet de chemare la nesupunere și luptă și alte forme de acțiune lipsite de agresivitate, noncombatanții pot crea derută în comportamentul militarilor, transformându-i în victime. La aceasta contribuie și aplicarea fără discernământ a normelor de drept internațional umanitar, referitoare la protecția civililor. În aceste condiții, termenii combatant și noncombatant nu mai pot fi folosiți în războaiele de generația a patra, iar încadrarea juridică a categoriilor de oponenți se impune a fi actualizată.

Armamentul folosit de forțele oponente este eterogen - un amestec de cibernetică, tehnică de ultimă oră și mijloace artisanale.

Forțele oponente pot fi grupuri transnaționale, fără baze teritoriale stabile, care nu acționează în structuri predefinite. Formele și metodele de luptă sunt împrumutate din panoplia războiului de gherilă, a acțiunilor teroriste sau conflictului de joasă intensitate. Aceste forțe pot îndeplini misiuni tactice, operative sau strategice. Valoarea lor militară rareori coincide cu importanța obiectivelor vizate.

TERORISM. RĂZBOI ÎMPOTRIVA TERORISMULUI

În concluzie, războiul (și, în cadrul lui, lupta armată), așa cum a fost genial sintetizat de generalul german Karl von Clausewitz, este „continuarea politicii cu alte mijloace”. Azi, teoreticienii militari, și nu numai, întăresc afirmația lui von Clausewitz arătând că în noul tip de război care se profilează, cel considerat de generația a patra, crește tendința războiului de a fi dus „cu alte mijloace”.

Terorismul, insurgența, luptele fratricide, crima organizată, traficul ilicit de persoane, arme, mijloace de distrugere în masă sunt doar câteva din elementele unui conflict „de generația a patra”, în care războiul și pacea se amestecă, devenind neclare. Confruntările decisive se duc cu arme ușoare sau fără arme. Operațiile se desfășoară în spațiu mental sau moral, determinând atât victoria, cât și înfrângerea.

BIBLIOGRAFIE:

Hervé COUTAU-BÉGARIE, **Tratat de strategie**, vol. I, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006.

Eugen BĂDĂLAN, Valentin ARSENIE, Dumitru ALEXIU, **Tratat de tactică militară. Forțele Terestre**, vol. I, Editura Academiei Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, Sibiu, 2003.

*** **Tratat de știință militară**, vol. 3, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004.

General prof. univ. dr. Mircea MUREȘAN, feneral de brigadă (r) prof. univ. dr. Costică ȚENU, colonel (r) prof. univ. dr. Lucian STĂNCILĂ, **Corelația artei militare cu fenomenul militar contemporan**, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2005.

Gl. dr. Mircea MUREȘAN, gl. bg. (r) dr. Gheorghe VĂDUVA, **Războiul viitorului, viitorul războiului**, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004.

Frank BOLZ, Jr. Kenneth J. DUDONIS, David P. SCHULZ, **The Counterterrorist Handbook, Tactics, Procedures, and Techniques**, Tampa, Editura CRC Press, 2002.

Robin WRIGHT, *U.S. Obtains Treatise By Bin Laden Deputy*, washingtonpost.com., 07.10.2005.

Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, **Principii ale războiului și luptei armate. Realități și tendințe**, Editura Universității Naționale de Apărare,

București, 2003.

Dr. Constantin MOȘTOFLEI, dr. Gheorghe VĂDUVA, **Tendențe în lupta armată**, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004.

Dr. Grigore ALEXANDRESCU, dr. Gheorghe VĂDUVA, **Întrebuințarea marilor unități de infanterie ușoară ca forță expediționară pentru impunerea stabilității în zonele aflate sub controlul grupărilor teroriste**, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005.

Dr. Grigore ALEXANDRESCU, dr. Eugen SITEANU, **Optimizarea sistemelor de armament de mare precizie și bătaie lungă în scopul adaptării acestora la desfășurarea acțiunilor militare asimetrice**, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2005.

Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, **Fizionomia acțiunilor militare**, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004.

NOTE:

¹ William S. LIND în articolul *Understanding Fourth Generation War* afirmă că sintagma „război de generația a patra” a apărut pentru prima dată în anul 1989, în *Marine Corps Gazette* (SUA).

² Thomas X. HAMMES, *4th-generation Warfare: Our Enemies Play to Their Strengths*, în *Armed Forces Journal*, November 2004, p.40-44; http://www.d-n-i.net/second_level/fourth_generation_warfare.htm

³ Thomas X. HAMMES, *Modern Warfare Evolves into a Fourth Generation*, în *Strategic Forum*, no. 214/2005, editura National Defense University, p.1

⁴ G.I. WILSON, John P. SULLIVAN, Hal Kempfer, *4GW: Tactics of the Weak Confound the Strong*, în http://www.military.com/NewComent?file=Wilson_090803, p.1

⁵ http://globalguerrillas.tzpepad.com/globalguerrillas/2004/05/4gw_fourth_gene.html

⁶ Tony CORN, *World War IV As Fourth Generation Warfare*, în *Real Clear Politics*- January 6, 2006.

⁷ În lipsa unei denumiri consacrate pentru cei care acționează după principiile războiului de generația a patra, vom folosi apelativele: forțe oponente, opozanți.

⁸ De ex., SUA în Vietnam, Liban și Somalia, Franța în Vietnam și Algeria, URSS în Afganistan, Rusia în Cecenia, R. Moldova în Transnistria; Georgia în Osetia și Abhazia, coaliția antiteroristă în Irak și Afganistan etc.

Col.(r) dr. Grigore ALEXANDRESCU este șeful Secției Studii și Cercetări din Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”. Este autor sau coautor al 30 de monografii, studii și lucrări de specialitate. A publicat peste 120 de articole în reviste prestigioase de strategie, securitate și istorie militară din țară și de peste hotare.

Este absolvent al mai multor cursuri organizate de instituții din sistemul de învățământ euro-atlantic și a participat la operații altele decât războiul sub egida NATO.

CERCETĂRI DE BIOLOGIE MOLECULARĂ PENTRU DIAGNOSTICUL UNOR AGENȚI BIOLOGICI ȘI BACTERIENI (ARME BIOLOGICE)

*Centrul de Cercetări Științifice Medico-Militare**

Armele biologice și/sau cu toxine, deși sunt formal interzise prin legislația internațională (BTWC 1972), reprezintă un pericol real, nu numai din perspectiva unui război biologic, ci și a atacurilor teroriste „bio-chem”. Medicina militară se află în prima linie a apărării contra armelor biologice, cu forțele și mijloacele specifice, pentru diagnosticul, prevenirea, tratamentul și recuperarea bolnavilor. Cercetarea științifică medico-militară în domeniul protecției contra armelor biologice trebuie să orienteze și să coordoneze efortul național pentru menținerea sănătății trupelor, populației, animalelor, plantelor și a mediului înconjurător.

I. Cercetări de biologie moleculară pentru diagnosticul unor agenți biologici virali

Tehnicile de *biologie moleculară*¹ sunt folosite în prezent pentru caracterizarea izolatelor virale, în diagnosticul microbiologic de laborator și cercetare, dar și în domeniul protecției medicale contra agenților biologici, pentru diagnosticul viral. În situațiile în care agenții patogeni incriminați sunt listați și ca agenți biologici, este necesar ca medicina militară să se implice pentru expertiza specifică, cu scopul de a diferenția un focar natural de un atac biologic, cu atât mai mult cu cât, în ultimii ani, asemenea situații au fost întâlnite în mai multe țări, punând bazele conceptului de bioterorism.

În România² se înregistrează emergența unor arboviroze, boli cu implicații deosebite pentru sănătatea publică, având în vedere că întreaga populație a țării poate fi expusă riscului de îmbolnăvire, din cauza prezenței populațiilor de vectori. Dintre arbovirusuri³, flavivirusurile febrei West Nile (WN), transmisă de țânțari, și al encefalitei de căpușă (tick-borne-encephalitis, TBE), transmisă de căpușe, sunt agenți infecțioși cu risc de diseminare

și rată de morbiditate și mortalitate moderate, dar potențial utilizabili ca agenți biologici. În România⁴, în anul 1996 am identificat o epidemie produsă de virusul WN și⁵ un focar epidemic produs de virusul TBE, în anul 1999.

Virusul West Nile și virusul encefalitei de căpușă sunt arbovirusuri care aparțin familiei Flaviviridae, familie constituită din agenți infecțioși ce determină boli grave ale omului și ale altor vertebrate. Denumirea familiei derivă de la cuvântul latin *flavus* = galben, asociat cu febra galbenă, determinată de virusul amaril, specie prototip a familiei.

Începând cu intervalul 1930-1940⁶, s-a realizat o mare parte a studiilor de pionierat privind arbovirusurile. Optimizarea tehnicilor serologice a dus la gruparea acestora în trei grupuri de arbovirusuri -A, B, C- bazate pe reacții de seroneutralizare, fixare de complement și hemaglutinoinhibare. În ultimele decenii, această divizare s-a dovedit limitată, deoarece progresele privind morfologia virală, structura genomică și înrudirile filogenetice stabilite prin secvențiere nucleotidică au adus date importante, ce au condus la încadrări taxonomice noi, arbovirusurile de grup B cuprinzând actualmente virusurile ce alcătuiesc familia Flaviviridae.

Din rapoartele OMS, în ultimii 15-20 de ani s-au identificat noi arbovirusuri și s-a constatat o tendință de extindere a acestora. S-au semnalat cazuri de infecții cu arbovirusuri de import, ca: febra hemoragică Crimeea-Congo, denga hemoragică, febra Văii Rift, febra West Nile.

Virusul WN⁷ a fost izolat pentru prima dată din sângele unei femei febrile din districtul West Nile Uganda, în anul 1937, apoi de la oameni bolnavi, păsări și țânțari în Egipt, începând cu anul 1950. Virusul a fost încadrat în genul Flavivirus, grupul antigenic encefalita japoneză. Distribuția

* Materialul, susținut la Sesiunea anuală de comunicări științifice cu participare internațională STRATEGII XXI/2006, organizată de Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, a fost realizat de un colectiv de cercetători format din: Diana-Mihaela Popescu, Lucia-Elena Ionescu, Simona Bicheru, Aurora Alexse, Marius Necșulescu, Viorel Ordeanu și Cristian Nicolae.

geografică include, pe lângă Africa, Europa, Rusia europeană, Orientul Apropiat, iar din anul 1999 și America de Nord (SUA, Canada).

Virusul TBE⁸, arbovirus din familia Flaviviridae, genul *Flavivirus* este transmis prin intermediul căpușelor, în special din genul *Ixodes ricinus* pentru tulpina Central-Europeană și *Ixodes persulcatus* pentru Extremul Orient. Se transmite la om prin mușcătura de căpușe infectate cu virus sau prin consumul de lapte crud și preparate proaspete de la oi și capre infestate cu căpușe. Boala este sezonieră și apare în funcție de activitatea căpușelor, în general în lunile de primăvară și toamnă.

În acest context⁹, testările sunt efectuate la toate speciile animale implicate în propagarea virusului, atât la vectori (țânțari, căpușe), cât și la potențialele gazde (păsări, mamifere, om), și presupun evidențierea anticorpilor specifici de tip IgM și IgG antivirus WN sau TBE din probe de ser sanguin sau lichid cefalo-rahidian (LCR), prin *testul ELISA*. Diagnosticul virusologic presupune izolarea virusului din LCR și creier, detectarea virusului în țesuturi, prin evidențierea antigenelor cu tehnici de imunohistochimie și analiza acizilor nucleici prin RT-PCR.

Pentru studiul *arbovirusurilor* circulante în România am optimizat tehnica de *revers-transcriere PCR* pe tulpina de referință WN Egipt 101, multiplicată pe creier de șoareci sugari. Metoda a fost aplicată și pentru caracterizarea moleculară a unor izolate arbovirale.

În concluzie, prima acțiune concretă în protecția medicală contra armelor biologice este diagnosticul microbiologic, rapid și precis, pentru a putea institui în timp real măsurile de contracarare a atacului biologic. Un rol esențial revine biologiei moleculare, cu metode și tehnici adaptate pentru acest scop, complementar mijloacelor clasice de diagnostic microbiologic.

1. Materiale și metode

Tulpini virale și probe. În acest studiu s-au folosit tulpinile de referință WN Egipt 101 și TBE Hypr, cultivate pe creier de șoareci sugari (linia BALB/C) și izolate virale obținute din țânțari (*Culex pipiens*), colectați din subsolurile unor blocuri din Capitală.

După colectare și identificare, țânțarii au fost împărțiți în loturi, iar pentru fiecare lot au fost efectuate inoculări intracerebrale pe familii de șoareci sugari.

Țânțarii mojarăți au fost suspendați în tampon fosfat salin cu albumină serică bovină și antibiotice. Inocularea s-a făcut imediat după centrifugarea produsului.

Suspensiile de țânțari au fost inoculate pe familii de șoareci sugari de 1-2 zile care au fost urmărite până la 10-15 zile postinoculare. La două loturi au fost observate fenomene de boală, caracterizate prin hiperexcitabilitate, pareze sau paralizii, la 3-4 zile de la inoculare. S-au efectuat apoi, pentru aceste două loturi, trei pasaje succesive pe familii de șoareci sugari. Fenomenele caracteristice bolii au apărut la toate cele trei pasaje.

Extracție ARN viral. ARN-ul viral a fost extras din creier de șoareci sugari, folosind RNeasy Lipid Tissue Mini Kit (Qiagen). Pentru omogenizarea și ruperea țesutului s-a folosit tampon de liză (aproximativ 100 mg țesut a fost omogenizat cu 1 ml tampon de liză). Extracția a fost realizată pe coloane RNeasy, folosind cloroform, etanol și buferele din kit, conform instrucțiunilor. ARN-ul a fost eluat într-un volum total de 50 μ l Rnase free watter, alicotat în cantități mici pentru evitarea multiplexelor serii îngheț / dezgheț și menținut la -80°C.

Revers - Transcriere PCR. Un fragment de 408 pb, conținând porțiunea C-terminală a genei pentru capsida virală și partea N-terminală a genei pentru proteina premembranară, a fost amplificat pentru detecția ARN-ului viral. În reacția de revers-transcriere au fost folosiți primeri recomandați de Robert Lanciotti (citată de Shi), CDC, care să amplifice regiunea C-preM a genomului viral. Pentru revers-transcriere s-a utilizat OmniScript Kit (Qiagen), conform instrucțiunilor producătorului, dar în reacție s-a folosit unul din primerii utilizați în procesul de amplificare. Mixul de reacție a conținut buffer de revers transcriere 10X, dNTPmix 5mM, primer WN 150 pmoli, RN-ase Inhibitor 10 unități/ μ l, soluție OmniScript, matriță ARN și a fost incubat 1 oră la 37°C.

În reacția de amplificare s-a folosit Taq ADN polimerază 5 U/ μ l (Sigma), în conformitate cu recomandările producătorului, 25mM MgCl₂, 10X PCR buffer, primeri WN, apă de 18 Ω pentru completarea volumului final și produsul reacției de revers transcriere. Probele au fost încărcate și amplificate pe un echipament GeneAmp 2400, Perkin Elmer, folosind un program specific de amplificare. Produsele PCR au fost analizate printr-o reacție de electroforeză orizontală pe gel de agaroză 1,5%, folosind tampon specific și bromură de etidiu.

Analiză serologică Din creierul șoarecilor sugari, care prezentau semne caracteristice encefalitei, la pasajul al treilea, am preparat antigen, prin tehnica de *extracție cu sucroză – acetonă* (Clarke și Casals, 1958). Antigenul a fost, apoi, inactivat cu beta-propiolactonă 0,1%.

Am obținut două loturi de antigen, care au fost, apoi, testate prin tehnica *ELISA de captură a anticorpilor de tip IgM*.

2. Rezultate

Tulpina de referință WN Egipt 101 și izolatele virale B119 și B125 au fost supuse reacțiilor de extracție și revers-transcriere PCR. Amplificarea enzimatică a fost realizată, atât pentru proba martor pozitiv (West Nile Egipt 101), cât și pentru izolatele virale testate, folosind cantități diferite de ARN, care a fost diluat 1/1, 1/10 și 1/100. Probele au fost încărcate pe un sistem de electroforeză orizontală în gel de agaroză și vizualizate pe un transiluminator în lumină ultravioletă (UV). S-au obținut benzi ADN de aproximativ 408 perechi de baze. Pentru confirmarea rezultatelor obținute prin tehnici de biologie moleculară, cele două loturi de antigene preparate din izolatele virale B119 și B125 au fost analizate prin metoda ELISA de captură a anticorpilor de tip IgM. Testările au fost efectuate atât pentru virusul WN, cât și pentru virusul TBE.

Menționăm că antigenele virale WN și TBE, folosite în reacție, au fost preparate în laborator, prin aceeași tehnică de extracție cu sucroză – acetonă, din creier de șoareci sugari inoculați cu tulpinile de referință WN Egipt 101 și TBE Hypr. S-au utilizat martori pozitivi pentru virusurile WN și TBE și martori negativi. Cele două loturi de antigen B119 și B125 au fost testate prin ELISA IgM, în dublu exemplar și au reacționat pozitiv cu serurile standard antivirus WN pentru virusul WN și negativ cu cei pentru virusul TBE.

3. Discuții

Apariția epidemiei de meningo-encefalită din România în 1996, dar și a altora, determinate de virusul WN din ultimii ani în lume, a impus, și la noi în țară, stabilirea unor metode eficiente de diagnostic și control. Stabilirea etiologiei infecțiilor, în timpul epidemiei cu virus WN din 1996, a fost realizată de Laboratorul de Microbiologie și Epidemiologie al Centrului de Cercetări Științifice Medico-Militare. Ulterior, Ministerul Sănătății a instituit un program de supraveghere a infecțiilor

cu acest virus pentru zona de sud și sud-est a țării, inclusiv municipiul București. În cadrul acestui program, laboratorul nostru a realizat testarea serologică a serurilor umane venite din teren, de la pacienți diagnosticați cu encefalită, meningoencefalită și meningită.

Ținând cont de faptul că, astăzi, tehnicile de biologie moleculară tind să ia locul celor serologice și să fie folosite din ce în ce mai des în diagnosticul multor infecții virale, am stabilit o metodă de diagnostic rapid prin revers-transcriere PCR pentru infecțiile cu virus West Nile din probe de țesut, adaptată condițiilor de lucru din cadrul laboratorului.

Așa cum am descris anterior, tehnica a fost optimizată pe tulpina de referință WN Egipt 101, din colecția laboratorului, și aplicată ulterior pentru identificarea izolatelor virale obținute de la țânțari *Culex pipiens*, principalii vectori de transmitere a virusului WN în România.

În urma reacțiilor de revers-transcriere PCR au fost obținute, pe gelul de electroforeză, benzi ADN de aproximativ 408 perechi de baze pentru izolatele B119 și B125, asemănătoare cu cele obținute pe gelul în care au migrat probele martor pozitiv (WN Egipt 101). Benzile ADN au fost obținute pentru toate diluțiile ARN efectuate, cantitatea inițială de material infecțios neinfluențând procesul de amplificare enzimatică (în cazul de față).

Obținerea unor benzi de aceeași dimensiune cu cele ale probei martor pozitiv demonstrează faptul că izolatele virale testate ar putea fi virus West Nile, deoarece au fost folosiți primeri specifici pentru acest virus. Mai mult, pentru confirmarea rezultatelor obținute, testarea prin analiză serologică a demonstrat că izolatele B119 și B125 au reacționat pozitiv cu martorii pozitivi pentru virusul WN și nu au reacționat cu cei pentru virusul TBE, ceea ce a sugerat că cele două izolate ar putea fi virus WN, confirmând rezultatele analizei moleculare.

Deși tendințele actuale în diagnostic tind să folosească tehnici real-time PCR, am demonstrat, prin studiul de față, că, printr-o optimizare corectă a reacțiilor standard de extracție, revers-transcriere și amplificare enzimatică, putem obține rezultate asemănătoare din punct de vedere al sensibilității și specificității. Acest lucru ar putea fi explicat prin folosirea unor protocoale diferite de procesare a materialului de la care pornește analiza sau prin folosirea altor kituri și reactivi de extracție și amplificare.

Analizele s-au oprit aici, urmând ca, pe viitor, să se realizeze o tehnică de secvențiere nucleotidică pe tulpina de referință WN Egipt 101, care să fie aplicată atât pentru identificarea izolatelor B119 și B125, cât și pentru alte izolate arbovirale.

În episodul zoonotic de gripă aviară, din Delta Dunării, octombrie 2005, colectivul nostru a realizat secvențierea de nucleotide prin electroforeză verticală în sistem capilar, a unor probe de la păsări suspecte de gripă aviară, folosind sistemul ABI PRISM 310 Genetic Analyzer, Applied Biosystem. Probele secvențiate au fost trimise Laboratorului de Epidemiologie Moleculară INCDMI „Cantacuzino”. În urma analizelor efectuate a fost identificat virusul H5N1, înaintea primirii confirmării de la Londra. Secvențele obținute sunt asemănătoare cu un izolat din Rusia din anul 2005 (93% identitate pentru hemaglutinină 5 și 94% pentru neuraminidază 1; Număr de Acces Gene Bank: DQ 095654). Aceasta demonstrează că tehnicile de biologie moleculară pot fi aplicate și în cazul identificării unor agenți biologici mai puțin obișnuiți, dar care ar putea să fie utilizați în atacuri bioteroriste.

4. Concluzii

Prima acțiune concretă în protecția medicală contra armelor biologice este diagnosticul microbiologic, rapid și precis, pentru a se putea institui în timp real măsurile de contracarare a atacului biologic.

Un rol esențial revine biologiei moleculare, cu metode și tehnici adaptate pentru acest scop, complementar mijloacelor clasice de diagnostic microbiologic. Cele două antigene obținute din izolatelor B119 și B125, au reacționat pozitiv cu serurile standard anti virus WN și nu au reacționat cu cele pentru virusul TBE, ceea ce a sugerat faptul că cele două izolate ar putea fi virus WN, confirmând rezultatele analizei moleculare. Specificitatea reacției PCR este dependentă de specificitatea hibridizării primerilor la situsul țintă. Tehnicile de biologie moleculară sunt capabile să pună un diagnostic microbiologic rapid și precis.

II. Cercetări de biologie moleculară pentru diagnosticul unor agenți biologici bacterieni

1. Armele biologice

Bacteriile sunt agenți biologici care pot fi ușor multiplicați, stocați, condiționați ca arme și diseminați. *Bacillus anthracis*¹⁰ reprezintă una din speciile

de microorganisme favorite pentru atacurile biologice și pentru bioterorism, alături de alți agenți biologici identificați ca reprezentând un potențial ridicat de amenințare. Convenția de la Londra, din anul 1972, confirmă că *Bacillus anthracis*, virusul variolic și toxina botulinică sunt agenții biologici cei mai agresivi incriminați. Antraxul a fost implicat în recentele evenimente internaționale de după atacul terorist din 11 septembrie 2001 și războiul din Irak.

2. Bioterorismul

Bioterorismul¹¹ este o componentă a terorismului și este definit astfel:

Folosirea sau amenințarea cu folosirea agenților biologici (etiologici) ai bolilor infecțioase (virusuri, bacterii, paraziți și fungi ai toxinelor acestora, toxinele vegetale, bioregulatori – compuși organici naturali ai celulelor organismelor vii care reglează diverse procese naturale), fapt ce poate induce și răspândi neliniștea, teama, frica, teroarea în populația unei țări, urmărind scopuri religioase, politice, ideologice, financiare sau interese personale.

Agenții microbieni care pot fi utilizați în atacurile teroriste au fost grupați în funcție de posibilitățile de folosire și potențialul impactului asupra sănătății publice, și anume:

- ușurința de a fi folosiți ca armă biologică și ușurința de stocare și diseminare;
- transmisibilitatea de la om la om și mortalitatea;
- impactul asupra sistemului de servicii de sănătate publică;
- potențialul de a produce panică publică și perturbări sociale;
- pregătirile speciale necesare pentru a realiza un răspuns efectiv al asistenței publice.

Bazat pe aceste criterii, *Bacillus anthracis* este considerat a fi cea mai importantă amenințare ca armă biologică, cu excepția variolei. Atracția pentru antrax în atacul biologic revine și sub alt aspect, acela de „armă a terorii”.

Lista agenților biologici cu posibile implicații în bioterorism cuprinde un număr mare de germeni, dintre care amintim: Poxvirus variolae *Yersinia pestis*, toxina B de la *Clostridium botulinum*, *Francisella tularensis*, Filovirusurile (Febra Hemoragică - Ebola și Marburg), adenovirusurile (Lassa și Juniu) etc. Istoria armelor biologice grupate în arsenalul „armelor de distrugere în

masă” menționează faptul că selecția agenților biologici în vederea realizării armelor biologice se efectuează pe baza unor criterii care au fundamentat clasificarea agenților biologici în trei grupe distincte (A,B,C), în funcție de potențialul pe care îl dețin ca agenți etiologici ai armelor biologice.

Bacillus anthracis are multe caracteristici biologice, tehnice și ale virulenței care îl fac potrivit ca armă biologică.

Antraxul este endemic în multe țări cunoscute sau suspecte că ar avea programe active privind armele biologice, cum ar fi Iran, R.P.D. Coreeană.

Bacillus anthracis poate fi furat din laboratoarele de microbiologie sau obținut prin alte mijloace obscure. Este ușor de cultivat și prelucrat. Bacteria poate fi ușor dispersată ca aerosoli dintr-o pulbere uscată. Forma uscată este mult mai periculoasă. Cunoștințele necesare pentru a procesa sau dispersa bacilul pot fi obținute din numeroase surse, atât legal, cât și ilegal.

Contaminarea cu *Bacillus anthracis* produce antraxul, boală infecțioasă comună mai multor specii de animale și transmisibilă la om, caracterizată clinic prin evoluție acută, febră, tulburări circulatorii și digestive, urmate de moarte.

Antraxul, ca armă biologică¹² recunoscută de oamenii de știință de foarte mult timp, nu este, în mod necesar, și o armă ideală. *Bacillus anthracis* nu este foarte înalt patogen, fiind necesară o doză infectantă minimală de spori pentru a produce infecția. Infecția carbunoasă, în mod normal, nu se transmite de la persoană la persoană, decât în circumstanțe excepționale. Pentru a deveni eficienți, sporii de *Bacillus anthracis* trebuie să fie transmiși sub forma unor aerosoli foarte fini, amestecați cu diferiți agenți care să împiedice aglutinarea. Datorită rezistenței deosebite a sporilor, odată ce aceștia au fost împrăștiați pe o largă suprafață, decontaminarea este o sarcină extrem de dificilă.

Cu toate acestea, așa cum au ilustrat atât de convingător evenimentele din America, poate cauza frică și panică în rândul populației.

Pentru a fi folosit ca armă biologică, *Bacillus anthracis* sub formă umedă sau uscată trebuie dispersat în particule sub 5μm diametru, dimensiune care ar permite pătrunderea în alveolele pulmonare. Numărul sporilor variază în raport cu diametrul particulei și puritatea preparării. Dozele inhalate și reținute sunt exprimate ca unități formatoare de colonii (UFC/ml). Estimări ale dozei de înjumătă-

țire a infecției respiratorii (ID_{50}) variază larg, între 2500 – 50000 UFC/ml, cu estimare medie de 8000 – 10000 UFC/ml. ID_{50} și doza letală de înjumătățire (LD_{50}) sunt probabil similare la pacienții netratați datorită mortalității crescute la antraxul prin inhalare ($\geq 90\%$ în absența unui tratament).

Răspândire. În trecut, antraxul a fost larg răspândit în *Europa, Asia și Africa*, în secolul XIX fiind introdus și în *America* și în *Australia*. Boala apare mai frecvent în țările cu climă caldă și temperată, și mai rar în cele cu climă rece. La noi în țară, boala a fost larg răspândită, impunând, în anul 1808, legiferarea unor măsuri restrictive (izolarea animalelor, interzicerea tăierilor). După anul 1948, datorită vaccinărilor aplicate planificat și ecarisărilor corecte, cazurile de antrax au constituit o excepție.

Trebuie însă remarcat faptul că, în perioada 12 iulie - 15 septembrie 2000, a fost declarată de către Ministerul Sănătății o epidemie de antrax, în județul Tulcea. Acesta a evoluat consecutiv și concomitent cu epizootia de antrax apărută la mamiferele semisălbatică din zona Deltei Dunării și ulterior la animalele domestice din gospodăriile rurale.

În ultimii zece ani, semnalăm prezența unui focar epidemic care a evoluat pe teritoriul județului Tulcea, anterior epidemiei, în anul 1994, și care a cuprins 25 cazuri de antrax cutanat. Din datele existente în literatura de specialitate, s-a constatat că regiunea Dobrogea a înregistrat constant incidența maximă în România, la infecția carbunoasă, în concordanță cu focarele de boală la animalele din acest teritoriu.

3. Contaminare, infecție, patogenitate

*Cărbunele animal*¹³. Poarta de intrare este prin mucoasa bucofaringiană lezată, pătrunderea fiind favorizată de frecvența soluțiilor de continuitate datorate tipului de alimentație. Contaminarea la ierbivore este masivă, sporii fiind ingerăți odată cu furajele. Astfel se explică incidența cea mai mare a bolii la ierbivore (ovine, caprine, bovine). Numărul mare al sporilor de contaminare și rezistența bacteriei capsulate la fagocitoză este urmată de înmulțirea considerabilă a bacteriei care elaborează concomitent toxine provocând o letalitatea de peste 80%.

Deschiderea accidentală a cadavrului permite sporularea bacililor în contact cu aerul și răspândirea lor în sol. O pășune astfel contaminată poate „stoca” sporii de cărbune zeci de ani fiind sursa

cazurilor sporadice de antrax, după ploii abundente și inundații.

Cărbunele uman. Contaminarea omului este accidentală, prin consum de carne sau prin contact cu produse animale contaminate (blănă, lână, piei), îmbrăcând caracterele de boală profesională (cărbune industrial, agricol). Sindromul clinic variază în funcție de calea de contaminare și poarta de intrare:

- cărbunele cutanat¹⁴ sau „pustula malignă” - apare după pătrunderea sporilor prin soluții de continuitate ale tegumentelor (agricultori, măcelari, tăbăcari). Pe un edem întins, nedureros, apare o veziculă (pustulă), care se înconjoară de o coroană formată din alte vezicule. După o perioadă, centrul se necrozează și formează o escară neagră. Modificările patologice ale tegumentului sunt însoțite de inflamarea ganglionilor regionali. Această formă de antrax este ușor de diagnosticat clinic și poate fi tratată fără dificultate.

- cărbunele pulmonar apare consecutiv inhalării de spori la blănarii și muncitorii din industria de prelucrare a lânii și pieilor provenite de la animale. În literatura de specialitate au fost descrise mici explozii epidemice care evoluează sub forma unor bronhopneumonii hiperacute, aproape totdeauna mortale, deoarece diagnosticul microbiologic este tardiv solicitat.

- cărbunele digestiv, diagnosticat în urma consumului de carne contaminată (animalul tăiat la primele semne de boală și dat în consum fără control sanitar veterinar), evoluează ca o gastroenterită acută, sindrom holeriform cu moarte în 1-2 zile.

4. Diagnosticul infecției cu *Bacillus anthracis*

*Examenul bacteriologic*¹⁵. De la suspexții de infecție se trimit pentru examenul de laborator frotiuri nefixate din sânge și lichidul de puncție din edeme. De la cadavrele de animale se realizează frotiuri din sânge, fragmente de splină și os lung nedeschis.

*Examenul serologic*¹⁶. Cele mai cunoscute metode pentru utilizarea clinică sunt imunofluorescența, imunohistochimia și ELISA.

*Metode de analiză moleculară*¹⁷. Tehnicile de biologie moleculară sunt folosite în prezent pentru caracterizarea izolatelor bacteriene, în diagnosticul microbiologic de laborator și cercetare, dar și în domeniul protecției medicale contra agenților biologici, pentru diagnosticul bacterian, viral etc. În situațiile în care agenții patogeni incriminați

sunt listați ca agenți biologici de interes medico - militar, este necesar ca medicina militară să se implice pentru expertiza specifică, cu scopul de a diferenția un focar natural de un atac biologic, cu atât mai mult cu cât, în ultimii ani, asemenea situații au fost întâlnite în mai multe țări, punând bazele conceptului de bioterorism.

Una din metodele de analiză moleculară¹⁸ pentru evidențierea markerilor de *Bacillus anthracis* este Polymerase Chain Reaction - Reacția de polimerizare în lanț (*PCR*).

Tratament - în cazul infectării cu antrax se administrează antibiotice (imediat după expunere) - betalactamine, tetraciclină/doxiciclină, ciprofloxacina.

Profilaxie - indicațiile vaccinoprofilaxiei anticărbunose la om sunt limitate la persoanele expuse unui risc permanent: personal agrozootehnic și veterinar, personalul din laboratoare de cercetare. Pentru imunizare se recomandă vaccinul anticărbunos care conține bacterii întregi inactivate, rezultate din filtratele de microaerofile de *Bacillus anthracis* atenuat, necapsulat, neproteolitic și care a fost inițial utilizat pe un grup de militari și persoane cu risc profesional de infecție. În America a fost testat și are o eficiență de 92,5%. Vaccinul anticărbunos standard, în America, este recomandat preventiv persoanelor expuse la spori de antrax, fiind folosit curent pentru a imuniza personalul din armată. Acest vaccin denumit “*anthrax vaccine adsorbed*” (AVA) este preparat din culturi de *B. anthracis* necapsulat, tulpina Sterne, adsorbit pe hidroxid de aluminiu.

5. Concluzii

Tehnicile de biologie moleculară sunt folosite pentru identificarea în timp real a agenților bacterieni.

Considerăm ca un laborator mobil pentru biologie moleculară poate contribui la protecția medicală contra armelor biologice.

NOTE:

¹ POPESCU M. D., IONESCU L. E., BICHERU N. S., ALEXSE A., NECȘULESCU M., ORDEANU V., *Research of Molecular Biology for the Diagnosis of some Viral and Bacterial Agents*, 2005, Student and Young Doctors First European Congress of Military Medicine

² NICOLESCU G., UNGUREANU A., CIOLPAN O., et al., *Investigations upon the circulation of some*

TERORISM. RĂZBOI ÎMPOTRIVA TERORISMULUI

arboviruses transmitted by mosquitoes (Diptera: Culicidae) and ticks (Acarina: Ixodidae) in Romania, Romanian Archives of Microbiology and Immunology, 1991, 50, 4: 284 – 285.

³ UNGUREANU A., CEIANU C., NICOLESCU G., et al., *West Nile Flavivirus as a Causative Agent for Some Acute Viral Meningo-encephalitis in Romania*, The 5th Congress of Balkan Military Medical Committet Ankara-Turkey, 25 – 28 sept., 2000.

⁴ NIȚESCU L., UNGUREANU A., CEIANU C., NICOLESCU G., ORDEANU V., VLADIMIRESCU Al., *Implicarea arbovirusurilor West Nile și Tahyna în etiologia meningoencefalitelor acute virale în județele din sud-estul României în perioada 1997-1999*, în Volum de Rezumate Al VIII-lea Congres Național de Boli Infecțioase, 17-20 mai, 2000, Constanța-Mangalia, 416-417.

⁵ UNGUREANU A., CEIANU C., NICOLESCU G., NIȚESCU L., PAUL F., BALAN M., OLARU C., *Investigations into the focus of tick-borne encephalitis in Brateiu village, Sibiu district*, Bacteriologia, Virusologia, Parazitologia, Epidemiologia, 2001, 46, 3: 125.

⁶ *** “Investigații privind elaborarea modelului de monitorizare a infecțiilor neurologice reemergente cu virusul West Nile prin corelarea multidisciplinară a metodelor moleculare, virusologice, entomologice și ecologice în scopul prognozării și controlului acestor infecții”, Contract VIASAN, nr. 167 / 2002 (2002-2005).

⁷ CIUFECU ES, *Virusologie medicală*, 2003, Editura Medicală Națională, pp. 492-520.

⁸ PEI-YONG Shi, KAUFFMAN E. B., REN P. et al., *High-Throughput Detection of West Nile Virus RNA*,

Journal of Clinical Microbiology, 2001, pp. 1264-1271.

⁹ UNGUREANU A., CEIANU C., NICOLESCU G., PAUL F., POPESCU D., ILINA L., NIȚESCU L., ORDEANU V., CIULACU-PURCĂREA V., *Infecțiile cu virusul West Nile în România*, a VI-a Conferință Națională de Epidemiologie Cluj-Napoca, 27-28 septembrie, 2001, p. 107.

¹⁰ LEW D, *Bacillus anthracis (anthrax). Principles and Practices of Infectious Disease*, Churchill Livingstone (NewYork), 2000, pp. 2215-2220.

¹¹ Centers for Disease Control and Prevention, *Update: Investigation of bioterrorism-related anthrax and interim guidelines for exposure management and antimicrobial therapy*, MMWR Morb Mortal Wkly Rep., 2001, 50:909-19.

¹² THOMAS V., INGLESB Y, Donald A. HENDERSON, John G. BARTLETT et all., *Anthrax as a Biological Weapon*, JAMA, 1999, 281:1735-1745.

¹³ HOLT J.G. et all., *Bergey's manual of determinative bacteriology*, Williams & Wilkins, Baltimore, 1994.

¹⁴ SHLYAKHOV E., RUBINSTEIN E., *Evaluation of the anthrax skin test for diagnosis of acute and past human anthrax*, Eur J Clin Microbiol Infect Dis., 1996, 15(3):242-5.

¹⁵ FURMANSKI M., HANNA P.C., DIXON T.C., *Anthrax*, N Engl J Med, 2000, 342:61-62.

¹⁶ Idem.

¹⁷ MUSCILLO M., LA ROSA G., SALI M., DE CAROLIS E., ADONE R, CIUCHINI F., FASANELLA A., *Validation of a pXO2-A PCR Assay To Explore Diversity among Italian Isolates of Bacillus anthracis Strains Closely Related to the Live, Attenuated Carbosap Vaccine*, J. Clin. Microbiol., 2005, 43: 4758-4765.

¹⁸ Idem.

Autorii, cercetători ai Centrului de Cercetări Științifice Medico-Militare din București, sunt: Diana-Mihaela POPESCU, biolog specialist și doctorand, Lucia-Elena IONESCU, biolog specialist și doctorand, Simona BICHERU, asistent de cercetare și doctorand, CSII Aurora ALEXSE, biolog principal, CSI dr. Marius NECȘULESCU, medic veterinar, col (r.) medic CSI dr. Viorel ORDEANU și col. medic dr. Cristian NICOLAE.

RESPECTUL VALORII STRATEGIEI

Dr. Gheorghe VĂDUVA

Cartea lui Hervé Coutau-Bégarie, *Tratat de strategie*^{*}, acoperă un gol imens creat în ceea ce numim reflecție strategică. Este un tratat care, potrivit expresiei autorului, încearcă să acopere întregul câmp strategic. De la Clausewitz încoace nu s-a mai scris o asemenea carte. Chiar dacă tratatul este, de fapt, un curs, sau, poate, tocmai de aceea, lucrarea pe care o avem în față, și din care s-a tradus deja primul volum și în limba română, este una de excepție. Rareori s-a scris atât de profund, atât de complet, atât de complex, atât de liber și atât de inteligent despre strategie. Într-o vreme în care strategia a devenit, ca și fotbalul sau politica, un subiect de discuție la îndemâna tuturor – se consideră că aproape în orice fapt, oricât de mărunț, există o strategie –, pentru că toată lumea se pricepe la fotbal, la politică și la strategie, Coutau-Bégarie, acest spirit enciclopedic tenace, perseverent și creativ, dezvoltă o lucrare enciclopedică, de mare anvergură, continuându-i astfel pe amiralul Castex, pe generalii André Beaufre, Pierre Marie Gallois și Lucien Poirier și completându-l, cumva, pe generalul Alain Bru¹, care, înainte de a trece în lumea celor fără

întoarcere, a scris un tratat excepțional, de peste 1200 de pagini, intitulat „*Histoire de la guerre à travers l'armement*“, publicată pe Internet de Institutul de Strategie Comparată, al cărui director este chiar Bégarie.

Autorul își începe cartea cu o frază care spune aproape totul despre strategie: „Arta generalului sau știința părților principale ale războiului, sau conducerea conflictului, indiferent de definiția acceptată, reprezintă o activitate nobilă, rezervată unor oameni cu o anumită responsabilitate sau cu un anumit grad de instruire.”² Ce bine ar fi dacă și în România, înainte de a arunca cu noroiul unor cuvinte nechibzuite pe epoleții generalilor care au dus greul războaielor și truda pregătirii armatei din timp de pace, cei care au șansa de a scrie sau dreptul de a decide ar reflecta câtuși de puțin asupra acestei fraze! Din păcate, în mai toate timpurile, culminând cu perioada de după al doilea război mondial, floarea Armatei Române, adică o mare parte dintre generalii și coloneii ei, a fost aruncată fie între zidurile închisorilor comuniste, fie în labirinturile unei justiții kafkiene, fără legi, fără repere și fără orizonturi... Unii dintre generalii Armatei Române plătesc și acum, cu viața sau cu libertatea, oalele sparte de atâtea vremuri tulburi și vremuri nedrepte...

Coutau-Bégarie tratează strategia ca pe o artă, în calitate de practică a strategului, adică a generalului, și ca pe o știință, în calitate de învățătură a teoreticianului, denumit de francezi cu un termen care nu există în limba română, dar care ar putea fi folosit, care se folosește deja: *strategist*. Autorul demonstrează, de-a lungul a sute de pagini „necesitatea studierii strategiei atât în calitate de știință, pentru o bună activitate practică, cât și în calitate de artă”³. Arta strategică este definită, în acest tratat, ca *strategie sublimă*. Autorul nu se ferește de formule inteligente și de formulări

^{*} Hervé Coutau-Bégarie, *TRATAT DE STRATEGIE*, vol. I, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006.

interesante, adesea metaforice. Acest tratat trebuie citit și înțeles. El se adresează deopotrivă intelectului și sensibilității, urmărind, între altele, să stimuleze meditația strategică, reflecția strategică. La un moment dat, Bégarie notează: „Strategistul (cel care gândește) trebuie să gândească global, în timp ce strategul (cel care acționează) trebuie să acționeze local.”⁴ De aici nu rezultă, desigur, că strategul (cel care acționează în spațiul strategic) nu gândește, ci doar că el trebuie să acționeze rapid, adesea în situații incerte, având la dispoziție date și informații incomplete. Strategistul ar fi un fel de „matematician” al strategiei (deci nu este obligatoriu ca el să aibă o experiență militară, să fie adică militar de carieră), pe când strategul este „inginerul” care aplică cele învățate, adică generalul. Strategia nu este tactică, dar condiționează tactica și depinde în foarte mare măsură de tactică, trebuie să se adapteze la tactică. Strategia trebuie să fie, deci, flexibilă și adaptabilă, chiar dacă nu exclude rigoarea planificării și exactitatea acțiunii. Cei care sunt adepți ai planificării strategice pe termen lung, adică pe toată durata războiului, trebuie să știe însă că planurile lor sunt valabile, în principiu, doar până la prima bătălie.

Scopul acestui tratat nu este, cum mărturisește însuși autorul, acela de a aduce noi viziuni asupra strategiei, ci acela de a sistematiza, de a informa, de a îndemna la reflecție. „În aceste pagini nu va fi găsită nici o propoziție revoluționară, ci mai curând o prezentare, pe cât posibil sistematizată, a conceptelor și a problemelor fundamentale ale strategiei, pe care unii simulează că le cunosc, chiar dacă adeseori sunt departe de aceasta.”⁵

Tratatul cuprinde trei volume. Primul volum se ocupă, cum spune autorul, de strategia generală, de cea care se aplică în orice mediu, cel de al doilea este dedicat strategiilor particulare, maritimă și aeriană, iar cel de al treilea se ocupă de geostrategie. Autorul subliniază că ar mai fi fost necesare încă două volume – unul, cel de al patrulea, care să se ocupe de strategia nucleară, iar cel de al cincilea de strategiile alternative (micul război, strategie revoluționară, terorism) –, dar, datorită abundenței textului, a preferat să facă referiri la aceste domenii în cadrul primelor trei cărți.

Războiul a fost și rămâne un fenomen complex, o adevărată „matrice a istoriei”, cum îl numește autorul, care trece de la etapa legitimității războiului – *jus in bello* (dreptul în război) și *jus ad bello* (dreptul la război), ce ține de competența statului

(numai statul are drept să facă război și, respectiv, să declare război) – la ilegitimitatea războiului din epoca în care ne aflăm. Securitatea colectivă începe să se identifice cu dezarmarea, concept ce trece din ce în ce mai mult de la condiția de utopie la cea de strategie. Bégarie arată că *securității colective* i se opune *securitatea națională*. Aceasta din urmă pune pe primul plan apărarea. Desigur, nu doar apărarea, ca formă a acțiunilor de luptă, opusă, deci, ofensivei, ci apărarea care se identifică cu războiul de apărare. Practic, li se interzice statelor să facă război, întrucât, după cel de al doilea război mondial, „problema fundamentală nu mai este extinderea în spațiu, ci mai degrabă organizarea lui.”⁶

Unii, foarte zgomotoși, susțin conceptul de „securitate fără apărare”, revenind cumva la o utopie a anilor '20, dar Bégarie, citându-l, în sprijinul său, pe Julien Freund, care spune că „orice stare politică, pace sau război, presupune un raport de forțe”, subliniază că „securitatea rămâne inseparabilă de apărare și dividendele păcii nu vor duce nicicând la disoluția capitalului militar.” De unde rezultă, evident, actualitatea și longevitatea strategiei. Pornind de la definiția dată de Beaufre strategiei ca *dialectică a voințelor care se confruntă pentru a rezolva conflictul dintre ele*, Bégarie definește strategia ca „dialectică a inteligențelor într-un mediu conflictual, bazată pe utilizarea mijloacelor violente în scopuri politice.”⁷ În pagina următoare, autorul subliniază că „strategia este o problemă de inteligență comandată de voință”, citându-l din nou pe Julien Freund, care afirmă că „strategia este a inteligenței, tactica este a voinței”. Aceste definiții pot fi discutabile, dar esența strategiei, ca și a tacticii de altfel, constă în aceea că ea se prezintă ca știință (teorie), practică, metodă și artă a războiului sau a conflictului, și nu doar ca o sumă rigidă de principii și concepte, nici ca simplă intuiție a generalului. Dar nici suma de principii, nici intuiția generalului nu trebuie excluse. Strategia, ca și tactica, le cuprinde pe toate, întrucât toate fac parte din știința, experiența și arta acțiunii eficiente. Strategia este, deci, și un sistem, un sistem de sisteme sau, mai precis, un sistem dinamic complex, ce implică tocmai acest dinamism flexibil, care cumulează, inteligent și paradoxal, holismul cu fluiditatea, viclenia cu arta, știința cu intuiția și iscusința.

Acestea sunt doar câteva cuvinte. Bégarie realizează însă o construcție solidă și tenace, cu o

arhitectură de excepție, într-un spațiu considerat cândva rigid și inaccesibil. Ceea ce este cu totul remarcabil în acest prim volum tradus în limba română se referă la întoarcerea la izvoarele strategiei, la adevărurile și valorile ei fundamentale, adică la sensurile și semnificațiile militare ale strategiei. Generalul Gallois numește acest proces drept revigorare sau renaștere a strategiei, iar Bégarie subliniază că nu există strategie acolo unde nu există conflict. A scoate strategia din mediul conflictual înseamnă a o disipa în mărunțișuri fără semnificație, a o dilua, a o distruge. Strategia rămâne, dincolo de orice speculație, dincolo de orice extensie (economică, politică, de securitate etc.), arta de a conduce o armată, adică știința, experiența acumulată, reflecția, practica și arta războiului.

Lectura acestui volum constituie, de fapt, un excepțional prilej de meditație și de reflecție strategică, într-un spațiu imens, cu argumente istorice imbatabile (Bégarie este istoric) și, în același timp, o deschidere spre noile orizonturi de pe o platformă permanentă, durată de mari strategii și de mari strategiști (teoreticieni ai strategiei), spre limpezimi ce nu pot fi tulburate de meandrele vremurilor care vin și trec.

Traducerea acestui tratat în limba română și publicarea lui la prestigioasa Editură a Universității Naționale de Apărare reprezintă un act de cultură militară, un act de cultură strategică pe care îl salutăm și îl susținem cu toată căldura și cu tot

respectul. Iată încă un pas spre reconsiderarea unei punți permanente, atât de benefice, care leagă școala strategică românească de marea școală strategică europeană, ce începe cu antichitatea greco-romană, din care nu poate lipsi stratagemistica geto-dacă, și continuând cu școala strategică franceză, germană, britanică, rusă și americană. Liddell Hart, Castex, Edward Mead Earle, Colson, Beaufre, Poirier, Gallois și, iată, acum, Bégarie nu fac altceva decât să aducă valorile școlii strategice europene și americane, alături de școala strategică rusească, chineză și indiană și de noua filozofie dată de războiul bazat pe rețea, pe coordonatele impuse de epoca în care abia am intrat. Strategia nu-și pierde niciodată actualitatea, chiar dacă, uneori, politicul încearcă să și-o asume, ca instrument, fără s-o înțeleagă și s-o respecte pe deplin. Or, *Tratat de strategie*, realizat de Hervé Coutau-Bégarie, reliefează tocmai valoarea respectului strategiei.

NOTE:

¹ Pe numele lui adevărat, general de brigadă Jean Baptiste Margeride.

² Hervé Coutau-Bégarie, *TRATAT DE STRATEGIE*, vol. I, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006, p. 21.

³ *Ibidem*, p. 23.

⁴ *Ibidem*, p. 26.

⁵ *Ibidem*, p. 30.

⁶ *Ibidem*, p. 36.

⁷ *Ibidem*, p. 59.

ACTIVITĂȚI ALE CENTRULUI DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

APRILIE-JUNIE 2006

În perioada 13-15 martie, președintele Institutului de Strategie Comparată de la Sorbona, profesorul Herve Coutau-Bégarie, a efectuat o vizită la Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, pe parcursul căreia a susținut două conferințe pe teme „Relația strategie-geostrategie în teoria militară contemporană” și „Metode geostrategice folosite în analiza conflictelor și crizelor politice apărute la sfârșitul Războiului Rece” și a făcut lansarea primului volum în limba română al „Tratatului de strategie”. Profesorul francez, membru al Consiliului Editorial al revistei noastre, a avut și o întâlnire pe probleme de strategie și apărare cu cercetătorii din CSSAS.

Sesiunea internațională anuală de comunicări științifice a Universității Naționale de Apărare „Carol I” „Strategii-XXI”, a cărei principală temă a fost, în acest an, „Securitatea și apărarea spațiului sud-est european, în contextul transformărilor mileniului III”, s-a desfășurat în zilele de 13 – 14 aprilie. La cele 13 secțiuni ale sesiunii au participat personalități din conducerea M.Ap.N., reprezentanți ai instituțiilor cu atribuții în domeniul apărării și securității naționale, cadre didactice, cercetători, atașați militari acreditați la București, precum și specialiști din Bulgaria, Italia, Luxemburg, Polonia și Republica Moldova. Ca în fiecare an, secțiunea Apărare și securitate națională a fost organizată de CSSAS. Comunicările prezentate în cadrul sesiunii au fost publicate în volum și pot fi citite pe site-ul <http://cssas.unap.ro>.

Tot la capitolul manifestări științifice trebuie amintit Seminarul CSSAS cu tema „Participarea Armatei României la apărarea colectivă sub conducerea NATO și la PESA”, ce este organizat în ziua de 25 mai a.c. și la care conferențiază personalități din conducerea Armatei României, specialiști din Luxemburg, Polonia și Delegația Regională pentru Europa Centrală a Crucii Roșii.

Perioada aprilie-mai este una bogată în activități științifice internaționale. Cercetătorii din CSSAS au fost invitați și au participat la conferințe și simpozioane în Polonia „Schimbările strategiei militare în Secolul XXI”, organizat de UNAp Varșovia și „Privatizarea războiului” sub egida Delegației Regionale pentru Europa Centrală a Crucii Roșii; Ungaria „NATO pro și contra” organizat de Universitatea de Apărare din Budapesta; China - al 7-lea Simpozion Internațional Arta Războiului din perspectiva lui Sun Tzu cu tema „Gândirea lui Sun Tzu, relațiile dintre marile puteri și dezvoltarea în pace a Chinei” organizat de Societatea de Cercetare a Artei Războiului - Sun Tzu (CRSSTAW).

Cele mai recente apariții editoriale ale CSSAS sunt: Anuarul „Hominis 2005”; studiile: „Componenta etnico-religioasă a conflictelor”, „Armata și societatea postcomunistă în tranziție”, „Reforma sistemului de securitate în România”, „Anul 2005 – evenimente, procese, semnificații” și „Societatea civilă – actor nonstatal major”.

Evenimentul științific cel mai amplu al CSSAS este Sesiunea anuală de comunicări științifice cu tema “Strategii de securitate și apărare la frontiera răsăriteană a NATO și UE”, planificată în perioada 23 - 24 noiembrie.

Irina CUCU

La cinci ani de la apariție, revista IMPACT STRATEGIC a Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate, din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, se prezintă ca o publicație științifică trimestrială, recunoscută pe plan național și cunoscută pe plan internațional pentru aria tematică complexă abordată – actualitate politico-militară, strategii de securitate, strategie militară, acțiuni NATO și UE, societate informațională, problematica păcii și a războiului viitorului. Cititorii găsesc în paginile ei analize, sinteze și evaluări de nivel strategic, puncte de vedere, precum și o rubrică specială, intitulată „Eveniment strategic”, în care se studiază impactul strategic al dinamicii acțiunilor pe plan național, regional și global.

IMPACT STRATEGIC numără între colaboratorii săi personalități de marcă din domeniul cercetării științifice și învățământului superior militar și civil, național și internațional, din structurile Ministerului român al Apărării Naționale, Statul Major General, statele majore ale categoriilor de forțe ale armatei, Ministerul Administrației și Internelor, Ministerul Afacerilor Externe, unități militare și alte instituții ale statului, organizații neguvernamentale, firme etc.

Recunoașterea internațională a calității revistei este confirmată de difuzarea ei pe site-urile unor prestigioase instituții de peste hotare (Rețeaua de relații internaționale și securitate a Institutului Federal Elvețian pentru Tehnologie din Zürich; Defence Guide, în colaborare cu Institutul Elen de Studii Strategice; Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale Viitorul din Republica Moldova - Biblioteca virtuală „Politics – security” etc.).

Publicația este apreciată, pentru standardul de calitate, de către Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior din România, prin clasificarea la categoria B, ca revistă ce deține potențialul necesar obținerii recunoașterii internaționale.

Oglindă fidelă a gândirii militare românești și străine actuale, IMPACT STRATEGIC este un forum reprezentativ de reflecție și dezbateră aprofundată a problematicii strategiei și securității în comunitatea științifică și academică națională și internațională.

În prezent, IMPACT STRATEGIC se tipărește concomitent în două ediții: una în limba română și alta în limba engleză, și se difuzează în mediul științific și academic din țară și străinătate, ca și în principalele instituții din sfera securității și apărării.

Responsabil de număr: Vasile POPA
Tehnoredactare computerizată: Corina VLADU
Corectură: Corina VLADU
Copertă: www.mapn.ro
Tipografia Universității Naționale de Apărare “Carol I”
